

7—13 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 11 december

Sid.

Svar på frågor:

av herr Wahlund om upphävande under julhelgen av körförbudet för motorfordon	6
av herr Niklasson ang. de s. k. margarinresorna till Norge och Danmark	7
av herr Söderquist om utredning ang. sambeskattningen m. m. . .	8

Onsdagen den 12 december

Svar på fråga av herr Elofsson, Gustaf, ang. gottgörelse till fiskare för stormskador å ålgarn	10
Utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona m. m.	11
Utbyggande av skolkuratorsverksamheten m. m.	13
Utredning ang. försäkringsväsendets förstatligande m. m.	15
Anslag till lån till företagareföreningar m. m.	16

Torsdagen den 13 december

Förslag till skolstyrelselag	25
Anföranden i anledning av riksdagsarbetets avslutning	76

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 12 december		Sid.
Bevillningsutskottets betänkande nr 60, ang. godkännande av vissa lämnade tullkoncessioner m. m.		10
Statsutskottets utlåtande nr 213, ang. ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård		10
— nr 214, ang. utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona m. m.		11
— nr 215, ang. utredning rörande akademisk forskning och undervisning i ämnet internationell politik		13
— nr 216, angående utbyggnad av juristutbildningen m. m.		13
— nr 217, ang. ändring i folkskolestadgan		13
— nr 218, ang. inrättande av skolpsykologbefattningar		13
— nr 219, ang. skolkuratorverksamheten m. m.		13
— nr 220, ang. anslag till utökning av nykterhetsvårdens anstaltsorganisation		15
— nr 221, ang. överskridande av viss anslagspost i avlöningsstaten för kontrollstyrelsen		15
Bankoutskottets utlåtande nr 39, ang. utredning om försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering		15
— nr 40, ang. pension åt registratorn hos första kammaren T. Vide		16
Andra lagutskottets utlåtande nr 59, ang. översyn rörande de sociala förmånerna till invalider		16
— nr 60, ang. rätt till sjukasseersättning för alkoholister		16
Jordbruksutskottets utlåtande nr 43, ang. inrättande av en statens vattenvårdsstyrelse		16
Statsutskottets utlåtande nr 222, ang. ändring i avtalet rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden		16
— nr 223, ang. anslag till lån till företagareföreningar m. m.		16
— nr 224, ang. ersättning till markägare inom fornminnesområdet vid Böckersboda i Lyrestads socken		24
— nr 225, ang. inrättande av professorer i vattenrätt m. m.		24
— nr 226, ang. ändringar i dyrortssystemet		24
— memorial nr 227, ang. allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57		24
Jordbruksutskottets utlåtande nr 44, ang. anslag till supplementär jordbrukskredit		24
Statsutskottets memorial nr 228, ang. tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57		24
Torsdagen den 13 december		
Sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1, ang. förslag till skolstyrelselag m. m.		25

Fredagen den 7 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne november.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll.

År 1956 den 6 december sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse ordförande i riksgäldskontoret efter herr Erik Herman Kling, som från och med den 6 december 1956 erhållit entledigande från sitt uppdrag att vara ordförande i riksgäldskontoret, jämte en suppleant; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

ordförande

från och med den 6 december 1956 för återstående delen av valperioden 1955—1958:

herr Nordlander, Michael Inge
Carl-Henrik, general-
direktör med 43 röster;

suppleant för herr Nordlander:

herr Hedqvist, Anders
Sven, ledamot av andra
kammaren med 43 röster.

Adolv Olsson K. G. Ewerlöf
O. Malmborg Gustaf Elofsson

På framställning av herr talmannen beslöts att det upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 392, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett extra bidrag till den verksamhet, som bedrivs av Förenta Nationernas flyktingkommissarie;

nr 393, i anledning av väckta motioner om ökat statligt stöd för rationaliserings- och forskningsverksamheten inom hantverk och småindustri;

nr 394, i anledning av väckta motioner om vissa socialpedagogiska anordningar beträffande barn med beteenderubbningar;

nr 395, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till skolhem för studerande vid seminarier;

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående ändrade riktlinjer beträffande kontantunderstöd till arbetslösa; och

nr 397, i anledning av väckta motioner om en effektiv kommunal skatteutjämning.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 398, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Kattarp Östra 5^t i Malmöhus län, jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 400, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om erkända arbetslöshetskassor m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän ordningsstadga, m. m.; och

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skydd för vissa kartor, m. m.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 419, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 8 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård jämte i ämnet väckt motion;

nr 214, i anledning av väckta motioner om användande av marinens egna varv vid utförande av planerade nybyggen för marinens räkning samt om utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona;

nr 215, i anledning av väckta motioner om utredning rörande organisationen av akademisk forskning och undervisning i ämnet internationell politik;

nr 216, i anledning av väckt motion angående utbyggnad av juristutbildningen m. m.;

nr 217, i anledning av väckta motioner om viss ändring i folkskolestadgan;

nr 218, i anledning av väckta motioner om inrättande av skolpsykologbefattningar;

nr 219, i anledning av väckta motioner om skolkuratorsverksamheten m. m.;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1956/57 till utökning av nykterhetsvårdens anstaltsorganisation; samt

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1957 m. m., i vad propositionen avser överskridande av den i avlöningsstaten för kontrollstyrelsen upptagna anslagsposten till Avlöningar till icke-ordinarie personal;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om försäkringsväsendets förstärkande och rationalisering; samt

nr 40, i anledning av väckt motion om pension åt kanslisten, tillika registratör, hos första kammaren T. Vide;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av väckta motioner om översyn rörande de sociala förmåner till invalider; samt

nr 60, i anledning av väckt motion angående rätt till sjukkasseersättning för alkoholister som genomgår av läkare ordinerad behandling; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner om inrättande av en statens vattenvårdsstyrelse.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.06.

In fidem
G. H. Berggren

Måndagen den 10 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 213—221, bankoutskottets utlåtanden nr 39 och 40, andra lagutskottets utlåtanden nr 59 och 60 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 43.

Anmäldes och bordlades

sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skolstyrelselag m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss ändring i avtalet mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/

57 till Bidrag till företagareföreningar m. fl. och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 224, i anledning av väckta motioner om ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsättning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken;

nr 225, i anledning av väckta motioner om inrättande av professurer i vattenrätt m. m.;

nr 226, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i dyrortssystemet;

nr 227, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57; och

nr 228, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till supplementär jordbrukskredit.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.03.

In fidem

G. H. Berggren

Tisdagen den 11 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00

Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

Om upphävande under julhelgen av körförbudet för motorfordon

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Wahlund* till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framställt följande fråga: »Ämnar herr statsrådet föranstalta om att körförbudet för motorfordon icke skall gälla under julhelgen?»

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet **LANGE**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Wahlunds* berörda fråga, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr *Wahlund* har frågat mig, om jag ämnar föranstalta om att körförbudet för motorfordon icke skall gälla under julhelgen.

Till svar härpå vill jag meddela följande.

Handels- och industrikommissionens bränslenämnd, som är den myndighet som i första hand har att ansvara för den nuvarande regleringen av oljeförbrukningen, har enligt vad jag inhämtat haft överläggningar beträffande helgtrafiken såväl med oljebolagen som med en rad centrala organisationer för motorismen och bilväsendet. Bränslenämnden har vid sitt ställningstagande i denna fråga givetvis haft att ta hänsyn till inte bara angelägenheten av olika trafikbehov under helgen utan också vårt försörjningsläge i fråga om bensin. Situationen på försörjningssidan kan ännu icke med säkerhet bedö-

mas annat än för den allra närmaste tiden. Så mycket kan emellertid fastslås, att en betydande nedskärning av bensinförbrukningen under december månad är ofrånkomlig. Uppenbart är också att möjligheterna att i fortsättningen få gehör för våra önskemål om tillförsel av olja utifrån blir beroende av att vi underkastar oss en sträng sparsamhet i förbrukningen. Bränslenämnden har med hänsyn till dessa förhållanden inte ansett sig kunna ta på sitt ansvar att i större grad uppmjuka restriktionerna under de instundande jul- och nyårshelgerna utan har idag för sin del beslutat att begränsa lättnaderna till att avse trafiken under julafton och juldagsmorgon till kl. 10. Oaktat man inom regeringen har full förståelse för de motiv som ligger bakom nämndens beslut, är jag nu i tillfälle meddela, att — om än med stor tvekan — regeringen avser att något ytterligare lätta på restriktionerna. Körning kommer sålunda att tillåtas under julafton, juldagen och annandagjul. Under söndagen före jul och under nyårshelgen kommer däremot gällande restriktioner att vidmakthållas. Jag vill understryka att det är ytterst angeläget att allmänheten, oaktat de lättnader som komma att medges, lojalt medverkar till att begränsa körningarna under julhelgen till vad som är oundgängligen nödvändigt och särskilt att bensinkrävande långresor med bil undvikes.

Herr **WAHLUND** (bf):

Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framföra mitt tack för det positiva svaret på min fråga. Det behöver väl knappast sägas, att jag är mycket tillfredsställd med svarets innehåll.

Jag vill göra kammarens ärade leda-

möter uppmärksamma på att jag, just med hänsyn till det osäkra läget på oljemarknaden, ställde min fråga försiktigt; jag talade inte om nyårshelgen utan höll mig till julhelgen. Nu inhämtar jag av svaret, som jag just fått i min hand, att bränslenämnden för sin del inte ansett sig kunna gå längre än till att medge bilkörning under julafton och juldagsmorgon till kl. 10, men att handelsministern — om än med stor tvekan — har stannat för att tillåta körning under julafton, juldagen och annandagjul. Detta var just det materiella, som jag för min del i sammanhanget ville ha fram.

Nu låg det också en annan sak bakom min fråga. Jag ansåg att här behövdes ett snabbt besked om hur det kommer att bli med bilkörningarna under julhelgen, så att folk kan planera sina julresor och sin verksamhet under julen. I första hand gäller det naturligtvis bilägarna, men också vissa kategorier inom näringslivet. Även om SJ inte har möjligheter att öka sin kapacitet så mycket, kan det ju hända att man där önskar besked, hotellägarna vet inte, om deras julgäster kanske lämnar återbud, o. s. v., o. s. v. Jag konstaterar av detta ärendes snabba behandling att herr statsrådet tydligen också på den punkten haft samma inställning som jag, nämligen att det är av vikt att folk får besked så snabbt som det över huvud taget är möjligt.

Jag är som sagt nöjd med svaret och finner då inte anledning, herr talman, att gå in på en ytterligare sakdebatt. Jag skulle till sist endast vilja understryka vad statsrådet yttrar i slutet av sitt svar, när han väddar till de svenska bilisterna att lojalt medverka till att begränsa körningarna under julhelgen till vad som är oundgängligen nödvändigt och särskilt att långresor med bil undvikes. Jag vill varmt instämma i detta och uttalar förhoppningen, att bilägarna kommer att motsvara det förtroende som handelsministern har visat dem.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. de s. k. margarinresorna till Norge och Danmark

Med stöd av § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Niklasson* till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framställt en så lydande fråga: »Överväger herr statsrådet att vidtaga åtgärder i syfte att i nuvarande läge med brist på drivmedel förhindra de s. k. margarinresorna i buss till Norge och Danmark?»

Ordet lämnades ånyo till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet *LANGE*, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl nämnda fråga, och nu anförde:

Herr talman! Herr *Niklasson* har frågat mig, om jag tänker vidtaga åtgärder i syfte att i nuvarande läge med brist på drivmedel förhindra de s. k. margarinresorna i buss till Norge och Danmark.

Med anledning härav får jag meddela, att andra inskränkningar av denna trafik icke kommer att ske än som automatiskt följer av de allmänna ransoneringsbestämmelser för drivmedel som införts eller kan komma att införas i de tre länderna.

Herr talmannen yttrade, att herr *Näsgård* begärt ordet för att i herr *Niklassons* frånvaro yttra sig i den föreliggande frågan, samt hemställde, huruvida kammaren ville besluta att beträffande detta ärende upphäva den i § 20 mom. 4 tredje stycket av kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i ytt-randerätten.

Denna hemställan bifölls.

Herr talmannen lämnade härefter ordet till herr *NÄSGÅRD* (bf), som anförde:

Herr talman! I frågeställarens bortovaro ber jag att få tacka statsrådet för beskedet, vilket jag dock tror att frågeställaren inte skulle ha blivit så värst glad över, om han varit här.

Statsrådet säger att andra inskränkningar av denna trafik — alltså de s. k. margarinresorna i buss till Norge och

Om utredning ang. sambeskattningen m. m.

Danmark — inte kommer att ske än som automatiskt följer av de allmänna ransoneringsbestämmelser för drivmedel som införts eller kan komma att införas i de tre länderna.

Nu har det uppgivits i pressen — och det kanske statsrådet kan bekräfta — att de norska myndigheterna infört förbud mot inköpsresor till Sverige med bussar och turbiner. Om den uppgiften är riktig, skulle det väl finnas anledning för bränslenämnden här i Sverige att också titta litet närmare på bussresorna till Norge och även till Danmark. Bränslenämnden är ju mycket utförlig och grundlig när det gäller att ställa frågor till de svenska privatbilisterna för att utröna möjligheterna av en ransonerings. Jag tycker att nämnden skulle kunna intressera sig också för en sådan här sak.

Någon påpekade för mig att det fortfarande förekommer annonser i ortspressen om dylika resor. Jag tittade i tidningsrummet på måfå bland tidningarna och fann i sista numret av Trollhättans Tidning, den 8 december, ett par annonser, som jag skall be att få läsa upp. En annons lyder: »Buss till Norge, Enningdalen, tisdagen den 11/12 från Vänersborg kl. 8.00, Vargön 8.10, Trollhättan 8.30. Pris 5:50.» En annan annons: »Inköpsresa till Danmark. Tisdagen den 18/12 från Vänersborg kl. 6.00. Vargön 6.10, Trollhättan 6.30. Pris 15 kronor.» Det visar ju att trafiken pågår för fullt och att den inte visar tendens att avtaga.

Nu bortser jag i detta sammanhang från det främsta syftet med dessa inköpsresor från Sverige, nämligen att komma över billigt margarin. Jag förmodar att man köper även andra varor. Men om det är riktigt, såsom uppgivits, att norrmännen — hur det är i Danmark, vet jag inte — infört förbud mot liknande resor till Sverige, kommer ju handeln särskilt på landsbygden i gränstrakterna på den svenska sidan att lida ett betydande men av den utveckling som ägt rum. Förut var det ganska många norrmän, som gjorde bussresor till Sverige och köpte, visser-

ligen inte margarin men andra varor, och då blev ju lanthandlarna kompen- serade åtminstone i viss utsträckning, därför att de miste sina egna kunder.

Jag skulle vilja vädja till statsrådet att uppmana bränslenämnden att hålla ett öga på denna utveckling.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Frågan om de s. k. margarinresorna till Norge är ju ett alldeles speciellt spörsmål. Jag har inte ansett att jag vill medverka till att på en omväg införa en begränsning av den trafiken; ur synpunkten av att spara drivmedel saknar dessa resor, såsom var och en förstår, all betydelse för folkförsörjningen.

Det är riktigt att vissa inskränkningar skett av den norska trafiken till Sverige, såsom herr Näsgård här påpekade, men det har uppgivits för mig att den begränsningen står helt i överensstämmelse med restriktioner, som vidtagits inom Norge beträffande busstrafiken där och helt ansluter sig till dessa begränsningar. Inte heller från norsk sida har således några särskilda åtgärder vidtagits för att förhindra norska medborgare att komma in i Sverige och där verkställa inköp, utan begränsningen har helt enkelt varit en följd av det restriktionssystem, som man tillämpat i Norge och som även omfattar busstrafiken.

Under sådana omständigheter är jag, herr talman, inte beredd att rekommendera bränslenämnden att taga denna fråga under särskilt övervägande. Jag är ledsen att jag inte på den punkten kan tillgodose herr Näsgårds önskan.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om utredning ang. sambeskattningen m. m.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Söderquist* till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställt följande fråga: »Är

Om utredning ang. sambeskattningen m. m.

herr statsrådet i tillfälle att upplysa om när den i regeringsförklaringen av den 13 oktober 1956 utlovade utredningen om sambeskattningen och dithörande spörsmål kommer att tillsättas?»

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Söderquists berörda fråga, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Söderquist har med första kammarens tillstånd frågat mig, om jag är i tillfälle att upplysa om när den i regeringsförklaringen den 13 oktober 1956 utlovade utredningen om sambeskattningen och dithörande spörsmål kommer att tillsättas.

Med anledning av herr Söderquists fråga får jag till en början erinra om de uttalanden rörande reformarbetet på förevarande område som gjordes i anslutning till den i våras beslutade skattesänkningen. I propositionen framhöll jag, att sambeskattningsfrågorna berörde alltför vidsträckta problem för att kunna behandlas i samband med skattesänkningen. Det var emellertid min avsikt att, sedan den då pågående översynen av de kommunala ortsavdragen slutförts, till omprövning uppta frågan om den lämpliga utformningen av förvärvsavdraget för gift kvinna. I samband därmed fick undersökas i vad mån en sådan reform aktualiserade andra skatteavvägningsproblem för sambeskattade äkta makar. Bevillningsutskottet, som hade att behandla ett flertal motioner i ämnet, intog samma ståndpunkt.

Ortsavdragskommittén har nyligen slutfört sitt arbete och dess förslag är ute på remiss.

Genom ortsavdragskommitténs arbete har de nödvändiga förutsättningarna skapats för en utredning i sambeskattningsfrågorna. Några exakta uppgifter angående tidpunkten för utredningens igångsättande kan jag för dagen inte lämna. Denna tidpunkt blir bl. a. beroende av när lämpliga arbetskrafter kan erhållas för de kvalificerade uppgifter varom här är fråga.

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga.

Min tacksamhet skulle emellertid ha varit större, om herr statsrådet hade ansett sig kunna utlova en snar och snabb utredning beträffande sambeskattningsproblemet — jag betonar här orden »snar» och »snabb» — eller åtminstone väckt förhoppningar om en sådan och om ett förslag till riksdagen i en nära framtid.

Som det nu är — herr statsrådet säger sig inte kunna lämna något besked om tidpunkten för utredningens igångsättande — kan jag endast beklaga, att frågan om sambeskattningen tydligen kan komma att få vänta på sin lösning åtskillig tid ännu. Detta är särskilt beklagligt därför att det här rör sig om ett synnerligen betydelsefullt problem, inte bara för många enskilda utan också för det allmänna, och detta inte allenast av skäl, som har direkt samband med skatten. Arbetskraftsbristen — inte minst i fråga om kvinnlig arbetskraft — är ett sådant skäl. Det står för övrigt — det vågar jag slutligen påstå — en mycket stark kvinnoopinion inom alla partier bakom ett krav på snar lösning av sambeskattningsproblemet.

Jag ber emellertid, har talman, att få upprepa mitt tack till finansministern för svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 222—226 samt memorial nr 227 och 228 ävensom jordbruksutskottets utlåtande nr 44.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 228 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras näst efter jordbruksutskottets utlåtande

nr 44 ävensom att sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1 skulle uppföras på föredragningslistan för kammarens sammanträde torsdagen den 13 innevarande månad.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.20.

In fidem
G. H. Berggren

Onsdagen den 12 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00

Ang. gottgörelse till fiskare för stormskador å ålgarn

Med stöd av 20 § av kammarens ordningsstadga hade herr *Elofsson, Gustaf*, till herr statsrådet Hjalmar Nilson framställt en så lydande fråga: »Har herr statsrådet för avsikt att undersöka omfattningen av stormskadorna å ålgarn utmed vår sydkust samt därefter framlägga de förslag till gottgörelse till fiskarna, som kan anses påkallade?»

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Gustaf Elofssons berörda fråga, erhöi ordet och anförde:

Herr talman! Herr Gustaf Elofsson har frågat mig, om jag har för avsikt att undersöka omfattningen av stormskadorna å ålgarn utmed vår sydkust samt därefter framlägga de förslag till gottgörelse till fiskarna, som kan anses påkallade.

Med anledning härav kan jag upplysa följande. Så snart det kommit till min kännedom att vissa ålfiskare lidit anmärkningsvärt stora materiella skador genom den svåra stormen i slutet av oktober månad i år, lät jag genom vederbörande hushållningssällskap företaga en preliminär undersökning av förhållandena. De uppgifter, jag därvid erhöi, har föranlett mig att uppdraga åt länsstyrelserna i de berörda områdena

att närmare utreda skadornas omfattning och betydelse. Först när denna detaljerade utredning kommer mig till handa, är jag beredd att taga ställning till frågan om åtgärder för att hjälpa de skadelidande.

Herr **ELOFSSON, GUSTAF**, (bf):

Herr talman! Jag skall be att till statsrådet Nilson få framföra mitt tack för det positiva svar som han har lämnat på min fråga. Vi vet ju alla att den oerhörda storm som drog fram i höstas, vållade många fiskare skador vilka de har svårt att kunna klara utan det allmännas hjälp. Det svar, som har lämnats här i dag, tyder på att de har möjlighet att genom statsmakterna få den hjälp de behöver. Jag ber att få tacka för detta på fiskarnas vägnar.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av vissa inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) lämnade tullkoncessioner jämte därav föranledda ändringar i gällande tulltaxa, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare understöd till båttrafiken i

Om utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona m. m.

Stockholms skärgård jämte i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 214, i anledning av väckta motioner om användande av marinens egna varv vid utförande av planerade nybyggen för marinens räkning samt om utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gunnar Berg* m. fl. (I: 11) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Ronneby m. fl. (II: 17), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla nödvändigheten av att marinens egna varv användes i största möjliga utsträckning vid utförande av planerade nybyggen för marinens räkning.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Nyberg* väckt motion (II: 10) hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådana åtgärder beträffande marinverkstäderna i Karlskrona, att dessa bleve i stånd att åtaga sig större fartygsbyggen än vad för närvarande vore fallet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 11 och II: 17 samt II: 10, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anför.

Herr BERG, GUNNAR, (s):

Herr talman! Det utlåtande från statsutskottet som här föreligger är i all sin korthet ett mycket intressant aktstycke. Utskottet verifierar äntligen det riktiga och rimliga i att Karlskrona örlogsvarv ges de produktionstekniska resurser som bättre än nu korresponderar med denna stora och på det hela taget goda anläggningens allmänna förutsättningar. Många och ihärdiga försök har gjorts under vad

som skulle kunna betecknas som det gradvisa förfallets period att fästa uppmärksamheten på det betänkliga i att så som skett sätta denna statliga anläggning på undantag. Hittills har dessa varnings signaler varit förgäves. Utskottsbehandlingen av motionerna i ämnet betecknar därför en glädjande ändring till det bättre. Kanske rent av en vändpunkt? Vederbörande avdelning i utskottet har ju ägnat ärendet grundliga studier och följdriktigt kommit till det resultatet, att hittörande spörsmål måste bedömas mycket allvarligt. Det må tillåtas en av motionärerna att uttala tillfredsställelse häröver. Utskottets och motionärernas synpunkter sammanfaller i allt väsentligt.

En upprustning av karlskronavarvet är ofrånkomlig, därom synes enighet alltså vara på väg. I fråga om möjligheterna att gå från ord till handling har mycken dyrbar tid gått förlorad, därför att örlogsvarvsutredningen ännu inte blivit färdig med sitt arbete. I avvaktan på dess betänkande har åtskilliga utomordentligt viktiga överväganden måst skjutas åt sidan. Ett dylikt förfarande är ju inte alltför ovanligt, men i detta speciella fall har olägenheterna måhända blivit större än annars. Som framgår av dess utlåtande, nödgas även statsutskottet avstå från att ingå på närmare prövning av väsentliga ting, därför att utredningsmaterialet inte föreligger. Uppskov från 1955 till 1956 har nu följts av ett förljudande — ty mera är det väl inte — att utredningen beräknas vara färdig i februari 1957. Det vore verkligen gott, om ytterligare försening kunde undvikas.

Men alldeles bortsett från att den hittills uteblivna redovisningen från varvsutredningen formellt omöjliggör ställningstagande i detta sammanhang till frågan om karlskronavarvets framtida produktionsinriktning, kan jag inte underlåta att påpeka att ett aktuellt förhållande drar uppmärksamheten till sig. Jag syftar på den just nu för vårt land synnerligen gynnsamma konjunkturen på skeppsbyggeriets område. Särskilt gäller ju detta tanktonnaget. De svenska varven har betydande beställningar och

Om utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona m. m.

kunde enligt uppgift få ännu fler — om de blott hann med dem. I denna utpräglade högkonjunktur utnyttjas inte statens eget varv i Karlskrona till full kapacitet, ja, vad mera är: örlogsfartyg, som efter vissa inte alltför kostsamma arrangemang skulle kunnat byggas där, belastar nu i stället civila varv och drar ner dessas leveransförmåga vad gäller handelstonnage. Civila varvsledare har som bekant också erinrat om denna sin »uppofrande» inställning till de marina beställningarna. I detta läge pockar den frågan på svar, huruvida inte åtgärder snabbt och effektivt borde vidtagas för att lätta på civilvarvens bekymmer, så långt detta nu låter sig göra med utnyttjande av statens egna anläggningar. Detta spörsmål har rests i vår motion. Jag begagnar tillfället till att här understryka, hurusom utvecklingen under den tid, som förflutit mellan motionens tillkomst och nu, ytterligare kommit att markera den ställda frågans berättigande. Här finns även med nationalekonomisk motivering plats för djärva grepp.

Även om vi från motionärssynpunkt helst skulle ha sett, att statsutskottet anlagt liknande synpunkter, kan vi söka en viss tröst i utskottets kategoriska rekommendation till regeringen att utan dröjsmål lägga fram för riksdagen de förslag, till vilka örlogsvarvsutredningen kan föranleda. Följes den rekommendationen, bör här påtalade otillfredsställande förhållande kunna hyfsas.

Inte minst med hänsyn till Karlskrona stads och för övrigt hela östra Blekinges sysselsättningsproblem är detta av nöden. Framför allt staden tyngs nu i sin kommunala verksamhet av det osäkerhetstillstånd som sedan länge karakteriserat med örlogsvarvet sammanhängande förhållanden. Någon praktisk framtidsplanering vågar de kommunala organen sig knappast på, då man ju vet så föga om morgondagens sysselsättningsmöjligheter vid stadens största arbetsplats. Flottans nedbantning och militärpersonalens minskade bidrag till skatteunderlaget spelar sin negativa roll i sammanhanget, och varvet är med sina 2 500 à 3 000 an-

ställda alltjämt nyckelindustrien i staden. Ryckighet därvidlag utlöser ofelbart och omedelbart en kedjereaktion med verkningar över hela fältet. Utvecklingen i riktning mot civilindustriell verksamhet, som staden har så goda förutsättningar för, har hittills icke givit tillräckligt för att suga upp den lediga arbetskraften i staden med omnejd. På lediga armar är tillgången rik i Blekinge — den enda rikedom landskapet har. Klarhet om hur det skall bli med örlogsvarvet är följaktligen någonting som de kommunala myndigheterna ser fram emot med en viss otålighet.

Hur nödvändigt det är att organisatoriska och andra förhållanden ordnas må ytterligare kortfattat belysas av två episoder, som bägge står i samband med de riksdagsmotioner som i dag behandlas.

Yttranden över motionerna har avgetts dels av örlogsvarvets militäre chef, dels av verkstadsdirektören, av vilka den sistnämnde väl får anses representera åtminstone den större graden av sakkunskap. Hans yttrande går i tillstyrkande riktning. Men den militäre chefen avstyrker! Detta är *ett* exempel på den dualism, som väl är en av anledningarna till att varvsutredningen har tillsatts.

Episod nummer två utspelades, när statsutskottets första avdelning gjorde sitt studiebesök i Karlskrona. Då begärde företagsnämnden vid örlogsvarvet hos den militäre chefen att tillfälle skulle beredas personalrepresentanter att sammanträffa med riksdagsmännen under deras besök på varvet. Framställningen avslogs. Endast tack vare att Karlskrona stads myndigheter inbjöd vederbörande talesmän att delta i en sammankomst, arrangerad av staden, fick arbetare, arbetsledare och tjänstemän en chans att framföra sina synpunkter. Det får väl betraktas som förklarligt, att sådant väcker uppmärksamhet och undran.

Ett betydelsefullt element i diskussionen om varvet är till sist den oro för försörjningen som hyses i berörda arbetar- och tjänstemannakretsar. Det är en känd sak, att arbetarstammen vid Karlskronavarvet är mycket yrkesskicklig och

att resultatet av personalens prestationer genomgående står kvalitetsmässigt högt. Utbildningen är gedigen, tack vare samarbete mellan varvet och de väl utbyggda kommunala yrkesskolorna. Man får förstå, om särskilt de yngre arbetarna i känslan av ovisshet om sina framtida möjligheter på arbetsplatsen överväger att söka sin utkomst på annan ort. Skulle denna tendens slå helt igenom, löper varvet risk att inte förfoga över den nödvändiga yrkeskapaciteten, när så verkligen behövs, t. ex. vid snabbreparationer av örlogsfartyg.

Men även rent mänskligt får naturligtvis osäkerhetstillståndet sina prövande verkningar för den enskilde och för hans familj — verkningar som på olika sätt tränger ut i den samhälleliga gemenskapen. Ju förr denna oro kan elimineras, desto bättre.

Även om statsutskottet inte bokstavligen tillmötesgått förslaget i herrar Rickard Svenssons, Wolgasts och min motion, så innebär utskottets prövning ett så positivt ställningstagande, att vi icke anser oss ha anledning att ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets utlåtandet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 215, i anledning av väckta motioner om utredning rörande organisationen av akademisk forskning och undervisning i ämnet internationell politik;

nr 216, i anledning av väckt motion angående utbyggnad av juristutbildningen m. m.;

nr 217, i anledning av väckta motioner om viss ändring i folkskolestadgan; och

nr 218, i anledning av väckta motioner om inrättande av skolpsykologbefattningar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om utbyggande av skolkuratorsverksamheten m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 219, i anledning av väckta motioner om skolkuratorsverksamheten m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 513), hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att Kungl. Maj:t vid framläggandet av åttonde huvudtiteln vid 1957 års riksdag måtte lämna en översiktlig framställning av hittills vunna erfarenheter av kuratorsverksamheten vid de högre skolorna.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Gärde Widemar* m. fl. (I: 101) och den andra inom andra kammaren av fru *Andrén* m. fl. (II: 100), yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en utbyggnad av skolkuratorsverksamheten i huvudsaklig överensstämmelse med av skolöverstyrelsen den 7 februari 1953 framlagt förslag i ämnet måtte föreläggas 1957 års riksdag.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

a) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört;

b) att motionerna I: 101 och II: 100 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av fröken *Elmén*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Vad utskottet här yttrar om att Kungl. Maj:t måtte i lämpligt sammanhang lämna riksdagen en redogörelse för hittills vunna erfarenheter

Om utbyggande av skolkuratorsverksamheten m. m.

av kuratorsverksamheten vid vissa högre skolor bör naturligtvis antecknas med tacksamhet.

Vad utskottet däremot har att säga i motiveringen för att föreslå riksdagen att avslå det i en annan motion framställda yrkandet på en utbyggnad av skolkuratorsverksamheten är av den arten, att jag anser mig böra säga ett par ord därom.

Motionärerna har inte, som utskottet påstår, yrkat på ett allmänt genomförande av skolkuratorsverksamheten, utan bara på en utbyggnad i överensstämmelse med vad skolöverstyrelsen föreslagit. I själva verket är det bara fråga om en höjning av anslaget från de 65 000 kronor, som departementschefen föreslagit, till 90 000 kronor. Det förra förslaget har ju också redan accepterats av riksdagen. Att detta inte innebär något allmänt genomförande ligger ju i öppen dag.

Själv kan jag yttra mig i denna fråga med den erfarenhet jag fått som läkare vid ett högre allmänt läroverk, där vi inte har men gärna skulle vilja få en skolkurator. Den personliga omvårdnaden av eleverna, som man enligt utskottets uppfattning inte får beröva lärarna och allra minst klassföreståndarna, vilka enligt läroverksstadgan är skyldiga att sätta sig in i elevernas enskilda förhållanden, den har och kommer säkert alltid att få en relativt begränsad betydelse. Härför talar framför allt psykologiska skäl. Elevernas svårigheter och misslyckanden i skolarbetet kan ha många orsaker, och ofta nog är det fråga om en bristande förståelse från någon lärares eller i undantagsfall kanske från klassföreståndarens egen sida. För eleven ter det sig som ett ovärdigt försök att ursäkta sig eller att ställa sig in eller som en risk för ytterligare försämring av sina förhållanden, om han eller hon i sådana ärenden skulle vända sig till klassföreståndaren. Därtill kommer att dessa läkare i regel har föga tid för sådana frågor. Att en kvinnlig elev inte gärna anförtror sig åt en manlig klassföreståndare, torde ligga i öppen dag.

Nåväl, man skulle då under sådana

förhållanden kanske vilja tänka sig, att eleven i stället vänder sig till skolläkaren eller skolsköterskan. Här stöter man emellertid på en annan svårighet, som också har psykologiska orsaker. Det har ännu inte ingått i elevernas uppfattning, att skolläkaren eller skolhälsovårdsorganisationen över huvud taget även har till uppgift att arbeta med den mentala vården. Eleverna känner sig inte sjuka, när de i sådana här ärenden skulle önska att få vända sig till någon, åt vilken de kunde anförtro sig. Därför är det endast i svårare fall, som skolläkaren eller skolsköterskan får med dessa frågor att göra. Det är i sådana fall, då en elevs mentala tillstånd är så pass angripet, att det står klart för alla, i varje fall för lärarna, att det är fråga om en mental sjukdom.

Jag har med dessa ord velat framhålla att jag tycker, att utskottet kunde ha uttalat sig litet välvilligare på den här punkten, men då inte motionären själv har framställt något yrkande, avstår även jag från att göra det.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! När herr Huss icke ställde något yrkande, kan jag fatta mig kort.

I avdelningen och utskottet har det inte rätt delade meningar om nyttan av denna verksamhet. Vad vi diskuterat är emellertid, om vi har möjligheter att utbygga verksamheten efter de linjer, som motionärerna tänkt sig. Det är på den punkten vi är tveksamma. Det är så mycket annat som skolan behöver och som även av skolans folk anses vara av förstarangsordning.

Vi har nog också velat stryka under att vi inte gärna vill, att det skall bli någon motsättning mellan klassföreståndarna och dessa kuratorer när det gäller omvårdnaden av eleverna. Detta tror vi är en mycket viktig sak.

När vi nu får högstadier över hela landet i de allra flesta kommunerna, är det uppenbart, att om vi nu startade en sådan här verksamhet i större skala, så skulle alla dessa skolor begära att få

Om utredning ang. försäkringsväsendets förstatligande m. m.

kuratorer. Då är frågan, om vi har någon möjlighet att tillfredsställa dessa önskemål.

Vi i utskottet har sett saken så, att det vore lyckligt för såväl skolan som eleverna, om vi kunde få till stånd ett gott samarbete mellan klassen och klassföreståndaren. Detta behöver inte betyda, att man i vissa, framför allt större skolor inte skulle vara betjänt av kuratorer. Egentligen föreligger det ingen meningskiljaktighet mellan utskottsmajoriteten och reservanterna; frågan är bara i vilken takt denna utbyggnad kan ske. Som läget nu är, har vi inte ansett oss kunna tillstyrka motionärernas framställning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1956/57 till utökning av nykterhetsvårdens anstaltsorganisation; och

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1957 m. m., i vad propositionen avser överskridande av den i avlöningsstaten för kontrollstyrelsen upptagna anslagsposten till Avlöningar till icke-ordinarie personal.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om utredning ang. försäkringsväsendets förstatligande m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 14, som hänvisats till bankout-

skottet, hade herrar *Johansson* i Stockholm och *Hagberg* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning om försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering i syfte att avkoppla det privatkapitalistiska vinstintresset och den privatkapitalistiska administrationen av fondmedlen och att koncentrera, avbyråkratisera och förbilliga administrationen av de samordnade försäkringsformerna, så att det önskade försäkringskyddet kunde erhållas till väsentligt lägre premier.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionen II: 14 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr NORLING (k):

Herr talman! I andra kammaren har i motion nr 14 hemställts att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning om förstatligande och rationalisering av försäkringsväsendet i syfte att avkoppla detta från privatkapitalistiskt inflytande. Utskottet hänvisar som motivering för sitt avslagsyrkande till att denna fråga redan handlagts av 1945 års försäkringsutredning, vars utlåtande låg som grund för riksdagsbeslut 1950. Utskottet säger vidare att något nytt inte inträffat, sedan riksdagen fattade beslut i frågan.

Det nya som inträffat är väl det, att det medinflytande, som man då ansåg skulle ske genom representation i styrelserna, var en illusion. Något verkligt sådant inflytande har inte förmärkts. Tjugo koncerner och fristående bolag förvaltar 93 procent av samtliga försäkringsbolags tillgångar. Härigenom tillskansar sig dessa storbolags styrelser en maktposition som kapitalförvaltare och kreditgivare på det penningpolitiska området samtidigt som ett intimt samarbete sker emellan storbanker och storindustriens ledningar. Den utvidgning av socialförsäkringen som pågår i samhället borde i och för sig själv vara orsak nog för ett förstatligande av försäkringsväsendet. Då det emellertid finns

Anslag till lån till företagareföreningar m. m.

försäkringsföretag, som inte leds av storfinansen, kunde en samordning ske mellan dessa företag och staten.

Som en ytterligare motivering för en förnyad utredning kan nämnas den penningvärdeförsämring som pågår; folk har inbetalat sina premier i en valuta som varit betydligt högre än den som fås ut, när försäkringen utbetalas. Vi hade därför föreslagit att den föreslagna utredningen även skulle undersöka möjligheten att göra försäkringarna värdebeständiga.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag vill endast erinra om att 1950 års beslut i dessa frågor träffades efter nära 15 års utredningar och att det bakom beslutet låg ett enhälligt förslag av en kommitté, där även det kommunistiska partiet var representerat.

Jag ber att med hänvisning till utskottets motivering få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Werner* (bf).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckt motion om pension åt kanslisten, tillika registratören, hos första kammaren T. Vide, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av väckta motioner om översyn rörande de sociala förmånerna till invalider; och

nr 60, i anledning av väckt motion angående rätt till sjukkasseeersättning för alkoholister som genomgår av läkare ordinerad behandling.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner om inrättande av en statens vattenvårdsstyrelse, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss ändring i avtalet mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till lån till företagareföreningar m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Bidrag till företagareföreningar m. fl. och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 197, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 2 november 1956, föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under titel huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor, dels ock till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under kapitalbudgeten: Statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

Anslag till lån till företagareföreningar m. m.

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Franzon* m. fl. (I: 640) och den andra inom andra kammaren av herr *Eriksson* i Sandby m. fl. (II: 837), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte besluta att a) till fonden för lån till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under kapitalbudgeten: Statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 27 000 000 kronor; b) till bidrag till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln anvisa dels ett reservationsanslag om 250 000 kronor till ökat bidrag för administrationskostnader och dels 3 000 000 kronor som bidrag för täckande av eventuella förluster på låneverksamheten,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Velander* och *Magnusson* (I: 641) och den andra inom andra kammaren av herrar *Edström* och *Östlund* (II: 838), i vilka hemstälts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 197 måtte uttala, att en kreditpolitik, grundad på effektiva åtgärder till främjande av det enskilda frivilliga sparandet, en rörlig ränta och erforderlig elasticitet i kreditsystemet, borde genomföras.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 640 och II: 837,

a) till Bidrag till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor;

b) till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under kapitalbudgeten: Statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 641 och II: 838 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen — — — (lika med utskottet) — — — 30 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 641 och II: 838, uttala, att en kreditpolitik, grundad på effektiva åtgärder till främjande av det enskilda frivilliga sparandet, en rörlig ränta och erforderlig elasticitet i kreditsystemet, borde genomföras;

2) av herr *Pålsson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Den reservation, som finns fogad till detta utskottsutlåtande, skiljer sig från utlåtandet inte i avseende på yrkandet om bifall till propositionen utan i avseende på motiveringen. Reservanterna motsätter sig alltså inte ett bifall till propositionen så till vida att inte den här ifrågasatta krediten skulle utgå, men vi har velat begagna tillfället att framhålla, att den hjälp, som man på detta sätt avser att ge företagareföreningarna och via dem den mindre företagsamheten, på sin höjd är en hjälp för stunden.

Att ett sådant förslag som det propositionen innehåller, över huvud taget kan framläggas måste betraktas som ett symptom på de svårigheter som nu råder för företagarna att få krediter. Dessa svårigheter beror i sin tur på att folk sätter in för litet pengar i bankerna och på att vi har de nuvarande starka kreditrestriktionerna.

Det är, såvitt jag förstår, väsentligt att i detta sammanhang fastslå, att genom att vissa krediter, på sätt som här faktiskt sker, förbehålles vissa låntagargrupper, så ökas ju därmed inte den to-

Anslag till lån till företagareföreningar m. m.

tala tillgången på medel att låna ut, utan vad man åstadkommer är endast en dirigerings av krediterna. Det belopp, som det här är fråga om, är för övrigt inte heller kvantitativt av den storleken att det är så mycket att tala om. De här föreslagna 30 miljoner kronorna motsvarar endast omkring tre procent av de sammanlagda låneengagemang som normalt förekommer i detta sammanhang. För resterande 97 procent kvarstår svårigheterna olösta. Bankerna måste dessutom, av skäl som jag nyss antytt, alltså jämt sovra krediterna. Om det då kommer en hantverkare till sin bank och vill låna pengar, så kan banken resonera på det sättet, att hantverkaren i fråga kan utnyttja denna hjälpväg och således få lån ur statens utlåningsfond. Därför behöver han ju inte, säger banken, låna hos oss, utan banken kan i stället låna ut tillgängliga pengar till andra lånesökande.

Jag vill med detta ha sagt, att man inte får överskatta betydelsen av den hjälp som nu föreslås. Den är välkommen med hänsyn till de svårigheter som inte minst hantverket har att kämpa med, men det är knappast ens en hjälp för stunden. Om hantverkare och andra lånesökande skall få en verklig hjälp i sina kreditsvårigheter, är förutsättningen att det här i landet kommer att finnas mer pengar att låna ut. Förutsättningen därför är i sin tur att folk sparar mer och att lånemarknaden blir friare.

Det är, herr talman, av dessa skäl som vi reservanter har ansett att ett uttalande av den innebörden borde fogas till det föreliggande utskottsutlåtandet. Utskottets majoritet avfärdar vårt yrkande med att »den i motionerna berörda frågan är av sådan allmän räckvidd och till sin natur så vittgående, att densamma icke lämpligen bör prövas i nu förevarande sammanhang». Jag har för min del svårt att inse att inte sammanhanget skulle vara det riktiga. Såsom jag nyss sade, är den framlagda propositionen över huvud taget ett symptom på att det är något fel på kapitalmarknaden i vårt land. Såvitt jag förstår kan bote-medlet endast sökas på de vägar som antytt i vår reservation.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservation 1).

I detta anförande instämde herr *Velander* (h).

Herr *NÄSGÅRD* (bf):

Herr talman! Såsom den föregående talaren framhållit, har inte utskottet gått närmare in på den motion, som väckts från högerhåll och som resulterat i en reservation till utskottets betänkande vad beträffar motiveringen. Orsaken är helt enkelt den, att statsutskottet har ansett, att motionen har ett sådant innehåll, att den inte hör till statsutskottets behandlingsområde. Troligtvis borde den ha behandlats av bankutskottet, om det skulle varit riktigt. Därför har vi också gjort detta korta uttalande, som reservanten herr *Bergh* har erinrat om.

I övrigt måste jag uttala min förvåning över att herr *Bergh* är så negativ i denna fråga och bara söker förringa betydelsen av denna kredit till småföretagarna. Han gör allt vad han kan för att få kammaren och givetvis också allmänheten att tro, att den inte kan ha någon vidare betydelse.

Men småföretagarna själva har en helt annan uppfattning. Jag läste för några dagar sedan ett uttalande av en representant för småföretagarna, återgivet på *Dagens Nyheter*s handelsida. Han säger att de är ytterst hårt trängda för närvarande och ofta måste låna pengar på svarta marknaden mot åtta, nio procents ränta. Han tillägger, att när nu dessa statliga lån blir tillgängliga, så kan det väl aldrig bli fråga om mer än högst sex procents ränta på dem.

I det sammanhanget skall jag passa på att säga några ord om den andra motionen, nämligen av herr *Franzon* m. fl. i denna kammare, om att man skulle avsätta tre miljoner kronor till mötande av förluster på dessa krediter. Nu är det emellertid så, som departementschefen har framhållit, att den ränta som hittills tagits är 3,5 procent, och det finns ju möjligheter att justera den uppåt för att få ett tillräckligt kapital för att möta framtida förluster. Jag vill därmed inte säga att man skall taga 6 procent, men

Anslag till lån till företagareföreningar m. m.

det är kanske inte så nödvändigt att hålla så låg ränta som 3,5 procent, utan företagareföreningarna bör ha möjligheter att handla efter omständigheterna.

Det har sagts i motionen, att särskilt de nya företagarna inte har hunnit samla något kapital. Men vi får väl hoppas att förluster inte inträffar omedelbart. Jag kan också nämna, att under årens lopp har till subventioner åt företagareföreningarna anvisats sammanlagt 3,4 miljoner kronor. Därav har bara utnyttjats cirka 600 000 kronor. För detta ändamål finns alltså oanvända sammanlagt 2,8 miljoner kronor.

Därmed har jag yttrat mig om den motion, som är tryckt här i första kammaren, nr 640, och till vilken herr Pålssons blanka reservation knutit sig.

Högerns reservation grundar sig på en motion, som är tryckt i andra kammaren, nr 838, av herrar Edström och Östlund. I första kammaren har väckts en likalydande motion. Där förekommer en del yttranden, som jag måste kommentera med ett par ord.

I motionen heter det bland annat följande: »Här må endast erinras om att det säkerligen inte alltid är den mest produktiva verksamheten som kommer till stånd vid en centralt dirigerad kreditgivning. Detta kan vara en betydande nackdel med tanke på de framtida möjligheterna till standardhöjningar.» Det är väl ingen som påstått, att det skulle vara någon fördel att vi måste lägga band och restriktioner på kreditgivningen. Men att inge allmänheten det intrycket, att om man bara släpper restriktionerna och inför rörlig ränta och ett s. k. sparsvänligt klimat — hur nu det skulle gå till —, skulle man slippa alla restriktioner, framför allt alla kreditrestriktioner. Det tycker jag är ganska grundlöst.

Det säges vidare i motionen, att man velat få »en sådan utformning av det ekonomiska systemet att det av sig självt automatiskt i största möjliga utsträckning tenderar att motverka och rätta till en icke önskvärd utveckling».

Det framgår av det föregående, att det är den rörliga räntan, som där spelar huvudrollen. Högerns gruppledare i

första kammaren herr Ewerlöf tryckte i höstens remissdebatt mycket hårt på att det var olyckligt att undantaga vissa sektioner ifrån kreditrestriktionerna. Han syftade då på de 50 miljoner kronorna till jordbruks- och trädgårdsskötseln och de 30 miljonerna till småföretagarna. Han menade, att systemet borde få verka i all sin hårdhet över hela landet. Vi å vår sida har gjort gällande, att om det får verka fritt, blir dessa grupper hårdast beträngda, och det kommer man inte ifrån.

Nu sägs det i motionen: »Inom ramen för en ekonomi av denna typ har den mindre företagsamheten goda möjligheter att effektivt få sina kreditanspråk tillgodosedda.» När jag läste den där högermotionen, som väl är skriven på högerns partikansli, tänkte jag: nu har högern helt och hållet anslutit sig till den gamla manchesterliberalismens program om fri tävlan mellan alla dugliga. Det är ett mycket vackert måtto. Adam Smith's »den osynliga handen», som spelat så stor roll i 1700-talets England, har tydligen nu accepterats av Sveriges höger i en senkommen liberalisering av dess politik. Jag kan i det sammanhanget erinra om att just den politiken hindrade alla moderna välfärdsanordningar i England under långa tider, tills man kom underfund med att det där inte gick så bra. Man menade att en välfärdsolitik endast bidrog till att trycka ned arbetslönerna och hålla dem under existensminimum — detta sagt endast i förbigående i anledning av motionen, som är så ohöjlt manchesterliberal.

För övrigt vill jag som representant för utskottet med glädje konstatera att denna proposition har framlagts, och jag vill uttala den förhoppningen, att låneverksamheten snabbt skall komma i gång och bli av stor betydelse för den mindre företagsamheten.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Den påtagliga iver, som den föregående ärade talaren inlade i

Anslag till lån till företagareföreningar m. m.

sitt anförande, tyder på att detta är en känslig punkt. Som bekant har ju bondeförbundet vid förhandlingarna om koalitionen fortsattande handlat enligt lagen om köp och byte, och det här förslaget ingick ju som ett led i villkoren. Förmodligen är denna proposition avsedd att vara en fjäder i hatten för bondeförbundet, och det må vara det väl unnat; det har inte så många glädjeämnen. Men när herr Näsgård nu försöker göra gällande, att detta i realiteten skulle vara till någon väsentlig hjälp för småföretagarna, återstår det för honom att bevisa det. Det är lättare att bevisa, att småföretagarnas svårigheter att få låna pengar är en direkt följd av den ekonomiska politik som bondeförbundet i all sin följsamhet har hjälpt till att föra här i landet. Det återstår vidare för honom att bevisa, att ett enda öre ytterligare tillföres lånemarknaden genom denna anordning.

Jag röstar för bifall till förslaget därför att det ju alltid är något, men det är inte den hjälp som herrarna tycks vilja inbilla sig själva och andra.

Herr NÄSGÅRD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergh har alldeles rätt, när han säger att detta är en känslig fråga, men inte ur den synpunkten att det skulle vara någon risk för att den skulle förolyckas under riksdagsbehandlingen, ty förslaget har ju inte avstyrkts av någon riktning. Vi är fullkomligt säkra på att vi får frågan igenom i riksdagen, men den är känslig, därför att den har så stor betydelse för småföretagarna.

När herr Bergh nu upprepar, att om den politik, som han företräder, hade förts, skulle småföretagarna ha haft det bättre, så kan jag hänvisa till det yttrande som jag återgav från en tidning om vilka räntor man nu får betala på den svarta marknaden. De skulle säkert ha fått betala ännu högre räntor, om herr Berghs politik hade genomförts.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att fortsätta debatten efter de linjer som

de sista talarna har följt, men jag har anförts en blank reservation, och jag vill med några ord redovisa, varför jag har avgivit den.

Jag är i stort sett mycket belåten med hela uppläggningsen av denna fråga och med den proposition och det utskottsutlåtande som här föreligger. Det är bara på en punkt jag har en något annan mening, och det är i vad det rör subventionerna för att ge föreningarna möjlighet att möta eventuella förlustrisker. Vad jag här kommer att säga är visserligen redan tidigare, innan jag begärde ordet, berört av min partikamrat herr Näsgård, men det hindrar ju inte att jag vill framhålla mina synpunkter på saken.

Det hänvisas här till den hittills gällande utlåningsräntan hos företagareföreningarna, som väl i allmänhet är 3,5 procent och som med hänsyn till det nuvarande ränteläget skulle kunna höjas, så att det skapades en marginal. Därigenom skulle man så småningom få pengar till att möta de eventuella förlustriskerna.

Ja, teoretiskt kan ju den möjligheten tänkas. Emellertid förhåller det sig väl så, att det skulle ta rätt lång tid, innan man på det sättet fick ihop några pengar till att möta förlustriskerna med. I en motion nr 640, tidigare nämnd här, som väckts i denna kammare av herr Franzen och som påtecknats bl. a. av mig, har föreslagits att ett belopp av 3 miljoner kronor av de 30 miljonerna skulle avses för subvention. Det beloppet skulle rätt väl svara emot de eventuella förlustriskerna. Den beräkningen stöds i varje fall av erfarenheterna från de gångna åren, som visar att risken uppgår till ungefär 10 procent.

Utskottet har som sagt inte velat gå med på den saken. Det har hänvisats till vad jag nyss sade angående ränteskillnaden och framhållits att föreningarna bör sköta utlåningsverksamheten i affärsmässiga former. Nu måste jag säga att affärsmässighet på ränteområdet ju är en rätt variabel sak, och jag hoppas att utskottet inte förutsätter att man inom företagareföreningarna skall pressa

Anslag till lån till företagareföreningar m. m.

upp räntan till översta gränsen för den nu praktiserade affärsmässigheten. Då skulle det bli litet synd om småföretagarna.

Förhållandena är sådana, att jag tror att det hade varit önskvärt att utskottet haft en annan skrivning just i fråga om det här avsnittet. Men som frågan nu ligger till, har jag självfallet inte för avsikt att framställa något yrkande. Jag har bara velat framföra detta resonemang, eftersom jag tror att det framdeles blir nödvändigt att återkomma med en begäran om ett anslag för avskrivningsändamål. Herr Näsgård sade att det ju inte är meningen att förlusterna skall göras strax. Nej, inom föreningarna hoppas vi mycket varmt att det inte skall behöva ske, men sådana som tiderna nu är, kan man ju inte ta den saken för givet, utan rätt vad det är kan förluster inträffa.

Avslutningsvis vill jag bara säga att den, som i likhet med mig under ett femtontal år har suttit i styrelsen för en företagareförening, inte kan vara tillfreds med det resonemang som herr Bergh förde, då han sade att det här anslaget inte tillförde lånemarknaden några nya medel. Ja, det beror på hur man ser saken. Man kanske kan tillåta sig att säga på det sättet, om man ser på lånemarknaden i största allmänhet. Men dess värre kommer ju småföretagarna inte i någon större omfattning i åtnjutande av låne-medel på den allmänna marknaden. Det nu föreslagna anslaget är till beloppet stort, men i och för sig innebär förslaget ingen nyhet, ty företagareföreningarna har ju i mån av tillgängliga resurser redan tidigare sökt tillgodose småföretagarnas lånebehov. Denna verksamhet har för all del pågått under olika lång tid i olika län. I det län, från vilket jag har min erfarenhet, har detta pågått åtminstone under de senaste fjorton åren, och det har visat sig att småföretagarna därigenom fått en hel del möjligheter som de inte skulle ha haft, om de varit hänvisade uteslutande till den vanliga lånemarknaden.

I herr Pålssons yttrande instämde herr Franzon (s).

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Endast några korta ord!

När man lyssnade till herr Bergh, fick man närmast den uppfattningen att han ansåg att de föreslagna anordningarna saknade all betydelse såsom hjälp åt de mindre företagen i deras kreditsvårigheter. Jag tror att utskottets talesman därvidlag bemötte herr Bergh tillräckligt, men såsom ett ytterligare understrykande av de synpunkter, som herr Näsgård framförde i kammaren, skulle jag vilja tillfoga att samma resonemang ju i så fall kunde föras i fråga om den verksamhet som bedrivs med hjälp av statlig lånegaranti. Jag har sedan snart ett och ett halvt år en viss erfarenhet av den verksamheten, och det har sannerligen kommit tillräckligt många ansökningar om lån den vägen för att övertyga mig om att de mindre företagen inte i tillräcklig utsträckning får sina kreditbehov tillgodosedda på den allmänna lånemarknaden.

Jag kan tillägga att under den tid jag burit ansvaret för den verksamheten har inte mer än i ett enda fall uttagits en ränta överstigande 5 procent. Jag tror att de mindre företagen även i det hänseendet har fått en något gynnsammare behandling än de skulle ha kunnat påräkna, om de upptagit sina lån på den allmänna kreditmarknaden.

Det var rätt egendomligt att lyssna till herr Bergh, som ju ändå representerar ett län, där såväl låneverksamhet med stöd av statsgaranti som företagareföreningarnas låneverksamhet har den största omfattningen i landet.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Såvitt jag förstår, hyser handelsministern och herr Näsgård samma ovilja mot att erkänna vad som i detta sammanhang är det väsentliga, nämligen att den stora svårighet att få kredit, som hantverkets utövarare nu har att brottas med, är en följd av den ekonomiska politik som föres. De har inte heller motbevisat mitt påstående, att den nu föreslagna anordningen inte på något sätt

Anslag till lån till företagareföreningar m. m.

ökar den totala utlåningsvolymen, utan att vad som här ifrågasättes allenast innebär en dirigerings av vissa krediter. Det viktiga just nu är att vi får ett större sparande och en friare kapitalmarknad, så att bankinstituten kan ha resurser att låna ut pengar åt folk som behöver låna. När man i detta sammanhang åberopar sig på hantverksorganisationens egen uppfattning, tillåter jag mig erinra om att denna organisation för ett par år sedan gjorde det uttalandet, att den framför allt önskade en kapitalmarknad av sådant slag, att man kunde slippa ifrån sådana här nödåtgärder.

Vad som här föreslås innebär en symptomatisk behandling — det är ingenting annat än vad en läkare gör, när han skriver ut någon lugnande, smärtstillande medicin åt en patient, men inte försöker sig på att bota själva åkommnan.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Om jag lyssnade rätt till herr Näsgård, så har inte han, liksom inte heller jag, någonsin bestritt att den nuvarande kreditbegränsningen särskilt hårt drabbar de mindre företagen. Detta förhållande utgjorde tvärtom ett av huvudmotiven till den här föreslagna anordningen.

Men om herr Bergh hade varit konsekvent i sitt ställningstagande, skulle han naturligtvis ha yrkat avslag på det här framlagda förslaget, liksom han också kunde ha uppmärksammat det förslag om statsgaranti för lån till småföretag, som riksdagen i våras tog ställning till. Är det riktigt att detta inte på något sätt medför en lättnad för dessa kategorier av företagare, då borde man också dra konsekvenserna av den uppfattningen och yrka avslag på de ifrågavarande anordningarna.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga till vad herr Bergh redan anfört.

Vår uppfattning är den — jag kan inte i detta sammanhang gå in på en mera

detaljerad framställning — att vi här står inför följden av en felaktig kreditpolitik. Det är ju så, att regleringar föder regleringar utan att man därmed, åtminstone såvitt vi kunnat finna, har lyckats bota bristerna; och det kan väl inte från något håll bestridas, att man genom den nu ifrågavarande åtgärden inte skapar några nya kreditmöjligheter, utan att det endast rör sig om en viss omfördelning av det som är tillgängligt.

Här har sagts att småindustrien över huvud taget inte har möjligheter att få några lån på annan väg. Detta strider mot de siffror man kunnat lägga fram om hur de tillgängliga lånemöjligheterna blivit utnyttjade. Man kan inte med dessa siffror belägga, att småindustrien varit missgynnad i förhållande till andra intressen.

Men nu säger handelsministern i sitt anförande — tyvärr har han dragit sig tillbaka; jag begärde närmast ordet för att få rikta en fråga till honom i detta sammanhang — att han vid behandlingen av framställningarna om länegaranti hade kunnat konstatera, att småindustrien inte i tillräcklig utsträckning får lån på den allmänna lånemarknaden. Då skulle man vilja fråga: Vilka intressen över huvud taget i detta land får under nuvarande förhållanden lån i tillräcklig utsträckning på den allmänna lånemarknaden? Vi vet ju att det är fråga om en svältfödning av utomordentligt allvarlig innebörd, som inte minst går ut över den större företagsamheten. Handelsministerns konstaterande bevisar ingenting om förhållandena i stort.

Jag ser i detta förslag som sagt en reglering, som följts av tidigare regleringar och måhända även av de födslovändor, som var förenade med koalitionsens förnyande i höstas.

Vad jag i detta sammanhang framför allt skulle velat fråga handelsministern om, det är vart totalbalanseringen har tagit vägen. Genom detta förslag om 30 miljoner till småindustrien och, litet längre fram på vår föredragningslista, förslaget om 50 miljoner till jordbruket, naggar man ju denna balansering i kanten med ytterligare sammanlagt 80 miljoner.

Anslag till lån till företagareföreningar m. m.

När man har sett, hur den statliga låneverksamheten utvecklats sig under hösten, frågar man vad det är som håller på att ske med vår ekonomi. Vi erinrar oss ju alla att den totalbalansering av budgeten, som lanserades i början på året, måhända var den väsentligaste åtgärd, som finansministern replierade på, när han lade fram programmet för sin ekonomiska politik för det kommande budgetåret. Med denna totalbalansering var det så mycket som skulle vinnas. Framför allt förklarade man ju att i och med att budgeten var totalbalanserad skulle det bli större utrymme för alla andra intressen på lånemarknaden. Detta har ju så långt ifrån blivit förhållandet, att det blivit trängre än någonsin på lånemarknaden; av alla tecken att döma har totalbalanseringen helt enkelt spruckit.

Det hade emellertid varit önskvärt att vi, innan riksdagen skiljs åt, från regeringsbanken hade fått en förklaring på hur man ser på denna utveckling och hur totalbalanseringen, som var den väsentligaste punkten vid uppläggningsav den ekonomiska politiken för det närmaste året, utfallit.

Jag instämmer, herr talman, i yrkandet om bifall till reservationen som ju innebär att även vi medverkar till beslutet om att dessa pengar skall ställas till förfogande. Vi har emellertid inte kunnat underlåta att i detta sammanhang ge uttryck för vår skepsis beträffande den nu förda ekonomiska politiken.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Det var ju en lysande intelligent anmärkning herr Bergh gjorde alldeles nyss, när han sade ungefär så här: Den största svårigheten för närvarande för småföretagarna är att få krediter. Men det är ju det vi har talat om hela tiden, herr Bergh, och det är därför vi har utverkat detta extra anslag på 30 miljoner kronor, som skulle hjälpa småföretagarna att komma över de värsta svårigheterna! Inte behöver herr Bergh upplysa kammaren om den saken.

Herr Ewerlöf upprepade vad han sagt

tidigare, senast i remissdebatten, att statistiken visar att småindustrien inte är missgynnad. Den frågan är inte mycket att diskutera, ty det finns inte någon tillförlitlig statistik på detta område. Jag har sagt förut att det beror på vad man menar med småföretagare. Räkna man till småföretagare alla, som har högst femtio arbetare, förstär man ju att det blir någonting helt annat än om man räknar med alla, som har högst tjugufem arbetare, eller om man räknar sådana som har högst fem eller tio arbetare. Det är ju dessa mindre företagare, som har de minsta resurserna, och vi vet av praktiska erfarenheter att de blir hårdare klämda än de större företagarna.

Jag kommer tillbaka till högermotionen i detta sammanhang med anledning av att både herr Ewerlöf och herr Bergh har sagt, att om högerns politik hade följts, skulle vi ha varit i ett helt annat läge; då skulle krediterna ha lämnats till den mest produktiva verksamheten. Vi skulle alltså ha haft en ränta, som endast de mest produktiva företagen hade kunnat betala. Inte tror väl herr Bergh, att den stora massan småföretag hör till de mest produktiva företagen här i landet ur vinstsynpunkt? Det är väl tvärtom så, att de tillhör de mindre givande ur denna synpunkt, men de föder ofta sin man, och de får litet stöd på det område vi nu diskuterar.

Jag vill ännu en gång uttala min förvåning över att högern anser sig böra ge uttryck för ett sådant missnöje över denna framstöt och vill hänföra den till koalitionen födslovändor och sådant. Det är ett viktigt önskemål från vår sida att stödja småföretagsamheten särskilt på landsbygden, som naturligtvis intresserar oss mest, och vi fick igenom det vid förhandlingarna tack vare tillmötesgående från det andra koalitions-partiet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hem-

ställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 224, i anledning av väckta motioner om ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsättning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken;

nr 225, i anledning av väckta motioner om inrättande av professurer i vattenrätt m. m.;

nr 226, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i dyrortssystemet; och

nr 227, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till supplementär jordbruks-

kredit, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets memorial nr 228, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 414, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av vissa inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) lämnade tullkoncessioner jämte därav föanledda ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 60 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.17.

In fidem
G. H. Berggren

Torsdagen den 13 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 421, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till supplementär jordbrukskredit.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 422, till Konungen angående val av ordförande i riksgäldskontoret med suppleant;

dels ock till riksdagens förordnanden: nr 424, för herr Michael Inge Carl-Henrik Nordlander att vara ordförande i riksgäldskontoret; och nr 425, för herr Anders Sven Hedqvist att vara suppleant för ordföranden i riksgäldskontoret.

Förslag till skolstyrelselag m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skolstyrelselag m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 182, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 7 juni 1956, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till

1) skolstyrelselag; samt

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 6 juni 1952 (nr 434) om särskild skolstyrelse i vissa fall;

dels ock

1) i fråga om skolväsendets lokala fackliga ledning

a) godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för denna ledningsorganisation;

b) godkänna av departementschefen förordade grunder för fördelning mellan stat och kommun av kostnaderna för skolledarnas och de biträdande skolledarnas avlönande;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i olika hänseenden anfört utfärda de författningsföreskrifter och övriga bestämmelser, som föranledes av besluten under a och b;

2) i fråga om skolväsendets regionala ledning

a) besluta, att länskolnämnder skulle inrättas med i huvudsak de uppgifter och den organisation, som departementschefen förordat;

b) besluta, att länskolnämnderna skulle börja sin verksamhet den 1 juli 1958;

c) godkänna av departementschefen förordade grunder för ledningen av skolväsendet i Stockholm;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen anfört fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för upprättande av en regional skolledning av i propositionen angivet slag.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition grundade sig på vissa av 1951 års skolstyrelseutredning framlagda förslag.

Propositionen, vilken hänvisats såvitt angick lagförslagen till konstitutionsutskottet och i övrigt till statsutskottet, hade enligt överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och statsutskottet hänskjutits till sammansatt konstitutions- och statsutskott.

Förslag till skolstyrelselag m. m.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner, vilka hänskjutits till det sammansatta utskottet, nämligen

de likalydande motionerna I: 612 av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl. och II: 810 av herr *Nilsson* i Göingegården m. fl.;

motionen I: 613 av herr *Ohlon*;

de likalydande motionerna I: 614 av herr *Arrhén* m. fl. och II: 813 av fröken *Wetterström*;

de likalydande motionerna I: 615 av herr *Arrhén* och II: 811 av fröken *Wetterström*;

de likalydande motionerna I: 616 av herr *Arrhén* m. fl. och II: 814 av fröken *Wetterström*;

de likalydande motionerna I: 617 av herr *Arrhén* m. fl. och II: 812 av fröken *Wetterström*;

de likalydande motionerna I: 618 av herrar *Bergman* och *Aman* samt II: 804 av fru *Eriksson* i Stockholm och herr *Gustafsson* i Stockholm;

motionen I: 619 av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl.;

motionen II: 803 av herrar *Ahlsten* och *Kristensson* i Osby;

motionen II: 805 av fröken *Löwenhielm* och herr *Hamrin*;

motionen II: 806 av fröken *Höjer* m. fl.;

motionen II: 807 av herr *Larsson* i Hedenäset;

motionen II: 808 av herr *Rimås* och fröken *Vinge*; samt

motionen II: 809 av herrar *Svensson* i Krokstorp och *Johanson* i Västervik.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet under återopande av vad däri anförts hemställt, att riksdagen måtte

A. i fråga om de lokala skolstyrelserna

1) — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i Kungl. Maj:ts förslag till skolstyrelselag — för sin del antaga under punkten infört förslag till skolstyrelselag;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del antaga under denna punkt infört förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 6 juni 1952 (nr 434) om särskild skolstyrelse i vissa fall;

3) beträffande frågan om överflyttande av de allmänna läroverkens ekonomiska förvaltning till skolstyrelserna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 613 samt I: 616 och II: 814 godkänna vad utskottet i utlåtandet anfört;

4) beträffande fackrepresentationen i skolstyrelserna finna motionerna I: 613, I: 614 och II: 813 samt II: 808, den förstnämnda och den sistnämnda såvitt här vore i fråga — i den mån de ej blivit besvarade genom vad utskottet anfört — icke föranleda någon riksdagens åtgärd;

5) beträffande eforus- och inspektorsinstitutionerna finna motionen II: 805 icke föranleda någon riksdagens åtgärd;

6) finna motionerna I: 612 och II: 810, I: 613, II: 803, II: 808 samt I: 618 och II: 804, de fem förstnämnda såvitt här vore i fråga — i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet förut hemställt — icke föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. i fråga om skolväsendets lokala fackliga ledning

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 808 samt med bifall till motionen I: 619 och avslag å motionen II: 803, såvitt här vore i fråga, godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för denna ledningsorganisation med de ändringar och tillägg som utskottet förordat;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna av departementschefen förordade grunder för fördelning mellan stat och kommun av kostnaderna för skollärdarnas och de biträdande skollärdarnas avlöande;

3) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i olika hänseenden an-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

fört och utskottet uttalat utfärda de författningsföreskrifter och övriga bestämmelser, som föranleddes av besluten under B. 1 och 2;

4) finna motionen II: 806 icke föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. i fråga om skolväsendets regionala ledning

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 612 och II: 810, I: 613, II: 808, I: 615 och II: 811, I: 617 och II: 812, II: 807 samt II: 809, de fyra förstnämnda såvitt här vore i fråga, besluta, att med beaktande av vad utskottet uttalat länskolnämnder skulle inrättas med i huvudsak de uppgifter och den organisation, som departementschefen förordat;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta, att länskolnämnderna skulle börja sin verksamhet den 1 juli 1958;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna av departementschefen förordade grunder för ledningen av skolväsendet i Stockholm;

4) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen anfört och utskottet uttalat fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för upprättande av en regional skolledning av angivet slag.

I det av utskottet framställda förslaget till skolstyrelselag voro 1 och 4—6 §§ så lydande:

1 §

Varje kommun skall, efter vad i denna lag och särskilda författningar närmare bestämmes, sörja för undervisning av skolpliktiga barn (obligatorisk undervisning) och i övrigt vårda skolväsendet i kommunen, såvitt icke handhavandet därav tillkommer annan.

4 §

I varje kommun skall finnas en skolstyrelse.

5 §

1 mom. Skolstyrelsen skall vara styrelse för det obligatoriska skolväsendet

i kommunen och därtill knuten verksamhet.

Finnes i kommunen högre kommunal skola, kommunal yrkesskola, allmänt läroverk, statligt eller kommunalt allmänt gymnasium eller kommunalt handelsgymnasium, skall skolstyrelsen vara styrelse även för sådan läroanstalt.

2 mom. På framställning av kommunens fullmäktige må Konungen besluta, att skolstyrelsen skall vara styrelse jämväl för annan läroanstalt än i 1 mom. sägs.

6 §

På framställning av kommunens fullmäktige må Konungen besluta, att för läroanstalt, som i 5 § 1 mom. andra stycket sägs, skall finnas särskild styrelse.

Beträffande sådan styrelse skola gälla de bestämmelser, som meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen förordnar.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Departementschefens förslag beträffande *eforus-* och *inspektorsinstitutionerna* föranleder ingen erinran från utskottets sida. Ett i motionen II: 805 framfört yrkande, att *eforusinstitutionen* skall bibehållas, i vad gäller de representativa uppgifterna, anser utskottet sig icke böra biträda.

I motionerna I: 613, I: 614 och II: 813 samt II: 808 framställes yrkanden av innebörd, att ärende berörande viss skola eller dess lärarkår icke må upptagas till behandling med mindre skolans rektor och/eller representant för dess lärarkår beretts tillfälle deltaga i sammanträde med skolstyrelsen eller dess avdelningar. Jämväl i motionerna I: 612 och II: 810 beröres dessa förhållanden.

Vissa skäl talar för de av motionärerna framförda synpunkterna. Fackrepresentationen utgör ett värdefullt inslag i styrelsearbetet och är, inte minst med tanke på de förutsättningar för ett verkligt samarbete som därigenom skapas, betydelsefullt för alla parter. Därtill kommer att enligt 1952 års provisoriska

Förslag till skolstyrelselag m. m.

skolstyrelselagstiftning den ordningen gäller, att vederbörande skolledare äger närvara vid sammanträde. Emellertid kan, som departementschefen framhållit, fackmannadeltagandet, särskilt i större kommuner, medföra en alltför vidlyftig representation. Icke sällan torde det vara till fyllest, att facksynpunkterna framföres av skolchefen eller ordinarie representanter för skolledare och lärare. Det torde dock kunna förutsättas, att då viktigare ärende berörande viss skola kommer upp till behandling, vederbörande skolchef ser till, att i den mån så påkallas berörd rektor eller någon av lärarna kallas. Det synes utskottet sålunda, som om motionärerna överbetonat farhågorna beträffande fackrepresentationens möjligheter att göra sig gällande. Utskottet, som finner de av motionärerna framförda synpunkterna i och för sig beaktansvärda, anser dock, att tillräckliga skäl icke föreligger att på sätt motionärerna yrkat binda skolstyrelserna med fasta regler i förevarande hänseende. Ett i motionen II: 808 framfört yrkande om rätt för suppleant för lärarrepresentant att deltaga i sammanträde samtidigt med ordinarie representant kan utskottet tillstyrka på så sätt, att härvidlag bör tillämpas samma regler som enligt kommunallagen gäller i fråga om suppleants rätt att närvara vid sammanträde med kommunens styrelse. Utskottet utgår från att den ordinarie fackrepresentationen även avser skolstyrelsens avdelningar.

I fråga om *behörighetskraven* för skol-direktörstjänsterna har departementschefen bland annat gjort den avvikelser från utredningens förslag, att det skall ankomma på Kungl. Maj: att, då särskilda skäl föreligger, dispensera från kravet på lärarutbildning och lärarerfarenhet. Utskottet delar departementschefens uppfattning, att lämpligheten för befattningen måste tillmätas stor betydelse vid besättandet av ifrågakommande tjänster, varför dispensmöjlighet bör finnas. I anslutning till i motion II: 808 framförda synpunkter har utskottet emellertid ansett, att dispenser bör ifrågakomma endast då synnerliga skäl föreligger.

Handläggningen av *disciplinärenden* rörande lärare och skolledare skall enligt utredningen och departementschefen ankomma på länskolnämnden. De disciplinära befogenheterna tillkommer för närvarande beträffande folkskolan och de högre kommunala skolorna vederbörande skolstyrelse och beträffande de allmänna läroverken skolöverstyrelsen. På denna punkt har i motionerna I: 613, I: 617 och II: 812 och II: 808 framförts yrkanden av innebörd, att respektive överstyrelser i stället för länskolnämnden skulle fungera som disciplinmyndighet i första instans. Motsvarande uppfattning kommer till uttryck i motionerna I: 612 och II: 810. Motionärerna framhåller, att dessa ärenden är få och att möjligheter till en enhetligare rättstillämpning skulle erhållas hos de centrala myndigheterna.

Utskottet har icke ansett sig kunna biträda motionärernas mening i denna del. Enligt utskottets uppfattning bedömes dessa ärenden bättre i så nära anslutning som möjligt till de lokala förhållanden, ur vilka disciplinfallen ofta uppstår. Muntligt förfarande torde i enlighet med numera gällande allmänna rättegångsprinciper dessutom få eftersträvas, och det är att förmoda, att möjligheterna till dylik handläggning ökar, om vederbörande endast behöver inställa sig vid vederbörande länskolnämnd. Då därjämte nämnden kommer att förfoga över juridiskt utbildad ledamot och de centrala tillsynsmyndigheterna kan förväntas få utöva sitt inflytande på ärendena remissvägen i samband med besvär, finner utskottet avgörande skäl tala mot ett bifall till motionerna. Utskottet vill i detta sammanhang uttala angelägenheten av att disciplinbestämmelsernas materiella innehåll utformas i nära anslutning till allmänna verksstadgans regler i ämnet (SFS 1955: 3).»

I fråga om sammansättningen av de föreslagna länskolnämnderna hade utskottet anslutit sig till departementschefens förslag, att ledamöterna i sådan nämnd skulle vara sju till antalet. Lands-tinget skulle i regel utse fyra lekmanna-ledamöter, medan länsstyrelsen skulle ut-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

se en juridiskt utbildad ledamot. Skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning skulle utse vardera en ledamot med pedagogisk utbildning och erfarenhet.

Reservationer hade avgivits

I. beträffande utskottets utlåtande i dess helhet av herrar *Ragnar Bergh* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 6 juni 1952 (nr 434) om särskild skolstyrelse i vissa fall;

B. — med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i övriga delar ävensom å motionerna I: 614 och II: 813, I: 615 och II: 811, I: 616 och II: 814, I: 617 och II: 812, I: 618 och II: 804, I: 619, II: 803, II: 805, II: 806, II: 807, II: 808 samt II: 809 — i anledning av motionerna I: 612 och II: 810 samt I: 613 i skrivelse till Kungl. Maj:t dels i princip uttala, att i kommun skulle inrättas skolstyrelse, som förutom för det obligatoriska skolväsendet vore styrelse även för åtskilliga skolor inom kommunen, samt att inom varje län skulle inrättas en s. k. länskolnämnd, som förutom för det obligatoriska skolväsendet vore regional mellaninstans även för åtskilliga andra skolor inom länet, dels också hemställa, att Kungl. Maj:t efter ytterligare utredning i ärendet, innefattande även förslag till skolstadgor, reglementariska föreskrifter och instruktioner samt förslag till ordning för tillsättande av lärare och förslag till lag om kommunalförbund, måtte snarast möjligt förelägga riksdagen förslag till lag om skolstyrelse samt förslag till lag om länskolnämnd;

II. beträffande särskilda delar av utskottets utlåtande

A. i fråga om de lokala skolstyrelserna

1) beträffande förslaget till skolstyrelselag

a) beträffande 5 § av herr *Ragnar Bergh*, vilken — därest yrkandet under I icke vunne bifall — ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits samt att ordet »skall» i 1 mom. andra stycket av nämnda paragraf bort utbytas mot »må»;

b) beträffande 6 § av herr *Ragnar Bergh*, vilken — därest yrkandet under I icke vunne bifall — ansett att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att paragrafens första stycke bort hava följande lydelse: »Efter länskolnämndens hörande må kommunens fullmäktige besluta, att för läroanstalt, som i 5 § 1 mom. andra stycket sägs, skall finnas särskild styrelse.»;

2) beträffande fackrepresentationen i skolstyrelserna av herrar *Ragnar Bergh* och *Nilsson* i Göingegården, vilka — därest yrkandet under I icke vunne bifall — ansett, att det stycke i utskottets utlåtande, som började med orden »Vissa skäl» och slutade med »skolstyrelsens avdelningar», bort hava följande lydelse:

»Vissa skäl — — — (lika med utskottet) — — — vid sammanträde. Departementschefen har för sin del ansett, att fackmannadeltagandet särskilt i större kommuner skulle medföra en alltför vidlyftig representation. Detta skulle dock enligt utskottets mening lätt kunna undvikas genom att varje kategori vore närvarande endast vid behandlingen av ärende som för denna vore av intresse. Det torde knappast vara till fyllest, att facksynpunkterna framföres endast av skolchefen eller ordinarie representanter för lärarna. Utskottet finner sålunda de av motionärerna framförda synpunkterna beaktansvärda och anser sig böra förorda, att bestämmelse utfärdas som innebär, att ärende rörande visst slags skola eller dess lärarkår icke må företagas till behandling i sammanträde med skolstyrelse eller någon dess avdelning med mindre skolans rektor och/eller representant för dess lärarkår beretts tillfälle att närvara och giva sin mening till

Förslag till skolstyrelselag m. m.

känna. Såsom ovan framhållits, skulle härigenom viss motsvarighet erhållas till vad som nu gäller enligt 1952 års provisoriska skolstyrelselagstiftning. Ett i motionen II: 808 — — — (lika med utskottet) — — — skolstyrelsens avdelningar.»

samt att utskottet bort under A 4 hemställa, att riksdagen måtte beträffande fackrepresentationen i skolstyrelserna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 613, I: 614 och II: 813 samt II: 808, den förstnämnda och den sistnämnda såvitt här vore i fråga, godkänna vad i reservationen anförts;

3) beträffande eforus- och inspektorsinstitutionerna

a) herr *Wahlund* samt

b) herrar *Nilsson* i Göingegården och *Ragnar Bergh* — därest yrkandet under I icke vunne bifall —

vilka samtliga ansett, att det stycke i utskottets utlåtande, som började med orden »Departementschefens förslag» och slutade med »böra biträda», bort hava följande lydelse:

»Med anledning av motionen II: 805 vill utskottet — som i *eforus-* och *inspektorsinstitutionerna* ser en värdefull tradition inom vår bildningshistoria — uttala att det bör vara skolstyrelse obetaget att bibehålla eforusinstitutionen ehuru blott för representativa uppgifter. Vad utskottet här anført om eforus torde också vara tillämpligt på inspektorsinstitutionen.»

samt att utskottet bort under A 5 hemställa, att riksdagen måtte beträffande eforus- och inspektorsinstitutionerna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 805 godkänna vad i reservationen anförts;

B. i fråga om skolväsendets lokala fackliga ledning av herr *Ragnar Bergh*, vilken ansett att — därest yrkandet under I icke vunne bifall — det stycke i utskottets utlåtande, som började med orden »I fråga» och slutade med »skäl föreligger», bort hava följande lydelse:

»I fråga om *behörighetskraven* för skoldirektörstjänsterna har departementschefen bland annat gjort den avvikelser från utredningens förslag, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att, då särskilda skäl föreligger, dispensera från kravet på lärarutbildning och lärarerfarenhet. Utskottet delar i denna fråga skolstyrelseutredningens och skolöverstyrelsens uppfattning, att man icke bör frångå kravet på lärarutbildning och lärarerfarenhet som grundläggande förutsättning för utövande av fackligt skolledarskap. Den i propositionen föreslagna anordningen att det skulle kunna ankomma på Kungl. Maj:t att i särskilda fall medge dispens från detta krav anser sig utskottet fördenskull icke kunna förorda och biträder alltså skolstyrelseutredningens förslag i denna del.»;

C. i fråga om skolväsendets regionala ledning

1) beträffande handläggningen av disciplinärenden och sammansättningen av länskolnämnderna av

a) herr *Ragnar Bergh* — därest yrkandet under I icke vunne bifall — samt

b) herr *Widén*,

vilka ansett, att det stycke i utskottets utlåtande, som började med orden »Utskottet har» och slutade med »i ämnet (SFS 1955: 3)» bort hava följande lydelse:

»Utskottet finner övervägande skäl tala för att disciplinärenden rörande lärare handläggas av vederbörande centrala skolmyndighet. Mot en sådan ordning kan visserligen invändas, att länskolnämndernas kändedom om de lokala förhållandena kunde utgöra motiv för att dylika ärenden handläggas därstädes. Avgörande vikt bör emellertid enligt utskottets mening fästas vid angelägenheten av en såvitt möjligt enhetlig handläggning. En sådan förutsätter, att ärendena icke uppdelas i första instans på ett flertal myndigheter. Därtill kommer, att de erfarenhetsmässigt är få till antalet, varför länskolnämnderna knappast kan tänkas få tillräcklig erfarenhet av sådana ärenden. Det ringa antalet

Förslag till skolstyrelselag m. m.

medför också, att den ökade arbetsbelastning, som skulle uppkomma hos de centrala skolmyndigheterna genom att disciplinärendena förlades dit, icke gärna kan anses medföra en sådan olägenhet, att denna icke mer än uppväges av fördelen av en enhetlig handläggning. Utskottet får alltså i förevarande punkt förorda, att respektive centrala skolmyndigheter skall vara disciplinära myndigheter i första instans för lärare vid läroanstalter som blir underställda länskolnämnd.»

att utskottets yttrande rörande sammansättningen av länskolnämnderna bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under C 1 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 613, I: 615 och II: 811, I: 617 och II: 812 samt II: 808, såvitt dessa avsåge handläggningen av disciplinärenden och sammansättningen av länskolnämnderna, samt med avslag å motionerna I: 612 och II: 810, såvitt här vore i fråga, I: 613 samt II: 808 i övriga delar såvitt här vore i fråga, samt II: 807 och II: 809 besluta, att länskolnämnder skulle inrättas med i huvudsak de uppgifter och den organisation, som i reservationen förordats;

2) beträffande sammansättningen av länskolnämnderna av

a) herrar *Englund* och *Sunne* samt

b) herr *Nilsson* i Göingegården — där-
est yrkandet under I icke vunne bifall —

vilka samtliga anslutit sig till herrar *Ragnar Berghs* och *Widéns* under C 1 gjorda uttalanden och hemställa såvitt avsåge sammansättningen av länskolnämnderna.

Det av herr *Ragnar Bergh* och herr *Widén* föreslagna yttrandet rörande länskolnämndernas sammansättning innehöll bland annat följande uttalanden:

»Utskottet finner i likhet med departementschefen, att antalet ledamöter bör hållas inom snäva gränser. Ett antal av endast sju ledamöter finner utskottet dock väl ringa med hänsyn till angelä-

genheten att erhålla en såvitt möjligt lämplig avvägning av antalet ledamöter i förhållande till länskolnämndens arbetsuppgifter. Utskottet vill därför föreslå, att antalet bestämmas till åtta.

De pedagogiska facksynpunkterna skall enligt departementschefens förslag representeras endast av två bland ledamöterna, den ene utsedd av skolöverstyrelsen och den andre av överstyrelsen för yrkesutbildning. Den förre skall enligt förslaget ha erfarenhet av den allmänbildande skolan och den senare ha erfarenhet av yrkesutbildning.

Utskottet finner det angeläget, att de pedagogiska facksynpunkterna blir väl företrädade bland nämndens ledamöter och att nämnden därigenom tillföres facklig erfarenhet över hela fältet. Utskottet kan fördenskull icke biträda departementschefens förslag, att bland nämndens ledamöter skall finnas endast två skolmän. Enligt detta förslag skulle nämnden i realiteten komma att bestå av fem lekmän, bland dem juristen, och två fackmän på skolans område. För att erforderlig erfarenhet från verksamheten inom olika grenar av skolväsendet skall kunna bli företrädd bland nämndens ledamöter finner utskottet det vara nödvändigt, att åtminstone tre av dem är skolmän.

Av skäl som ovan anförts vill utskottet alltså förorda den avvikelser från vad som i förevarande avseende föreslagits i propositionen, att skolöverstyrelsen utser två skolmän, avsedda att tillsammans företräda den allmänbildande skolans olika stadier. I övrigt biträder utskottet departementschefens förslag, att fyra ledamöter, samtliga lekmän, utses av vederbörande landsting, och att den femte lekmannen, en förvaltningsjurist eller domare, utses av vederbörande länsstyrelse.»

Angående sättet för utlåtandets före-
dragning anförde

Herr *NÄSSTRÖM* (s):

Herr talman! I avseende å föredragningen av sammansatta konstitutions-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

och statsutskottets utlåtande nr 1 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A 1 på det sätt att först föredrages det av utskottet framställda lagförslaget paragrafvis och, där så erfordras, moment- eller styckevis med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan i punkten A 1 föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

*Punkten A 1**Utskottets förslag till skolstyrelselag**1 §*

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! När första kammaren nu skall behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 182 och sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande i anledning av denna proposition förutsätter jag att flera av kammarens ärade ledamöter inte har haft tillfälle att i detalj studera Kungl. Maj:ts förslag och kanske ännu mindre utredningsbetänkandet, som dock i allt väsentligt ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag. Med hänsyn till detta ber jag, herr talman, om överseende för att jag måste ta kammarens tid i anspråk längre än vanligt.

Vi, som har tillhört denna besvärliga och tidsödande utredning, är glada över att de flesta remissinstanserna, samt Kungl. Maj:t och nu även det sammansatta utskottet i huvudsak har kunnat biträda vårt förslag. Alla som är intresserade av undervisningsfrågor vet att just nu pågår en livlig reformverksamhet på detta område över praktiskt taget hela landet. I anledning härav har vi i utredningen föreslagit att den nya skolstyrelselagen skulle komma att träda i kraft redan den 1 juli 1957, men olika omständigheter har gjort att denna tidtabell inte har kunnat hållas, och nu

föreslår Kungl. Maj:t och utskottet att den nya lagen skall träda i kraft den 1 juli 1958.

Utskottet hälsar med tillfredsställelse att departementschefen på grundval av utredningens betänkande nu förelagt riksdagen förslag i frågan. De förordade omläggningarna är av synnerligen genomgripande natur med förgreningar å praktiskt taget alla avsnitt av skolorganisationen. Utskottet har vid sina principiella överväganden funnit förslagen väl avvägda och ägnade att läggas till grund för en reform i ämnet. Utskottet framhåller att förslagets förverkligande bör kunna skapa avsevärt förbättrade förutsättningar för en rationell utbyggnad såväl på det teoretiska som på det praktiska skolväsendets område. Utskottet vill understryka att de framlagda reformförslagen är av hög angelägenhetsgrad.

Man kan uppdelat utskottets förslag i tre huvudgrupper. Den första skulle i så fall omfatta de lokala skolstyrelserna, den andra gruppen utgörs av den lokala fackliga skolledningen och den tredje gruppen av skolväsendets regionala ledning.

Vad gäller de lokala skolstyrelserna föreslår Kungl. Maj:t och utskottet att det i 4 § skall heta som följer: »I varje kommun skall finnas en skolstyrelse». Såväl utredningen och departementschefen som utskottet har ansett detta vara en mycket viktig punkt. Man har föreslagit att styrelsen skulle bestå av minst sju ledamöter. I olikhet med utredningen och även i olikhet med Kungl. Maj:t har utskottet ansett att man inte behöver någon övre gräns för antalet ledamöter, utan att man i likhet med gällande kommunallag skulle ge rätt åt kommunerna att själva bestämma, hur många ledamöter de vill ha utöver sju.

I 5 § heter det: »1 mom. Skolstyrelsen skall vara styrelse för det obligatoriska skolväsendet i kommunen och därtill knuten verksamhet. Finnes i kommunen högre kommunal skola, kommunal yrkesskola, allmänt läroverk, statligt eller kommunalt gymnasium eller kommunalt handelsgymnasium, skall skolsty-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

relsen vara styrelse även för sådan läroanstalt.» I samma paragrafs 2 mom. står: »På framställning av kommunens fullmäktige må Konungen besluta, att skolstyrelsen skall vara styrelse jämväl för annan läroanstalt än i 1 mom. sägs». Å andra sidan föreslår man i 6 §: »På framställning av kommunens fullmäktige må Konungen besluta att för läroanstalt, som i 5 § 1 mom. andra stycket sägs, skall finnas särskild styrelse.» Kommunerna har alltså möjlighet att göra framställning hos Konungen om att få göra som de anser mest lämpligt. De skall då förebära sådana skäl att Kungl. Maj:t kan bifalla framställningen.

De likalydande motionerna I: 612 och II: 810 samt I: 613 berör de gemensamma skolstyrelserna. I motionerna I: 612 och II: 810 yrkas att riksdagen endast i princip skall uttala att i kommun skall inrättas skolstyrelse som förutom för det obligatoriska skolväsendet även är styrelse för åtskilliga andra skolor inom kommunen. Motionärerna anser att ställning nu inte kan tagas till skolstyrelsens organisation och yrkar därför på ytterligare utredning. Utskottet kan inte dela motionärernas uppfattning. Departementsförslaget innebär att skolstyrelsen skall övertaga de funktioner vilka nu ankommer på de särskilda styrelser som den gemensamma styrelsen skall ersätta.

Trots att förslag om lärartillsättning- en ännu inte lagts fram och trots att riksdagen ännu inte behandlat förslaget om ny kommunalförbundslag, finner utskottet likväl de framförda argumenten inte vara av den vikt att de, i beaktande av angelägenheten av att skolstyrelseformen utan dröjsmål omsättes i praktiken, bör utgöra hinder för ett ställningstagande i sakfrågan redan nu.

Enligt motionen I: 613 bör de föreslagna bestämmelserna, såvitt här är i fråga, ges tillämplighet endast inom försöksdistrikt, medan för övriga skoldistrikt och skolformer särskilda planerings- och samarbetsorgan bör tillskapas. Utskottet kan inte ansluta sig till denna motion. Erfarenheten visar att de organ som hittills provisoriskt måst till-

sättas, när planerings- och samarbetsfrågor aktualiserats inom kommunerna, på grund av den lösliga ställning dessa organ intar i den kommunala organisationen endast haft begränsade möjligheter att bemästra sina uppgifter. I likhet med departementschefen anser utskottet att den gemensamma skolstyrelsen skall omfatta samtliga de skolformer vilka avses smälta samman med enhetsskolan liksom med den parallella skolformen. På denna punkt synes inga delade meningar råda. Den gemensamma skolstyrelsen bör omfatta skolor för den obligatoriska undervisningen, högre folkskolor, kommunala realskolor, flickskolor samt statliga realskolor, praktiska realskolor ävensom inbyggda sådana liksom också skolhemsorganisationen. Lämpligheten av att införa även andra skolformer under skolstyrelsen kan självfallet diskuteras. Utredningen och departementschefen har stannat för lokal kommunal yrkesskola, statligt allmänt gymnasium, kommunalt allmänt gymnasium samt kommunalt handelsgymnasium. På denna punkt har dock meningarna gått isär bland remissinstanserna. I motion II:108 hemställes att även de tekniska gymnasierna inordnas under den gemensamma skolstyrelsen. Det framgår således att det finns delade meningar i landet. Några vill ha en mindre anslutning än vad utredningen och departementschefen har föreslagit. Andra anser att flera skolor bör komma in under den gemensamma skolstyrelsen.

I motionerna I: 618 och II: 804 hemställes om förnyad utredning av yrkesskolväsendets ledning i större kommuner, och i motion II: 803 föreslås att yrkesskolor och högre skolor, som administrativt och ekonomiskt förvaltas av flera kommuner, undantas från de föreslagna bestämmelserna om gemensam skolstyrelse.

På frågan om avgränsningen av skolstyrelsens kompetensområde får utskottet anlägga följande principiella synpunkter. Med nuvarande organisation förfogar kommunen icke över någon styrelse som har ett allmänt ansvar för att skolväsendet i olika former och i sin

Förslag till skolstyrelselag m. m.

helhet utvecklas på det sätt som kommunens storlek och förhållandena i övrigt kan motivera. Det kan därför vara i viss grad beroende på tradition eller på tillfälliga personliga insatser och intressen om kommunens behov av skolor av det ena eller det andra slaget blir i vederbörlig ordning tillgodosedda. Utredningarna har visat att på många håll är yrkesskolorna svagt utvecklade, och det finns en påfallande ojämnhet i olika delar av landet. Jag vill bara erinra om att här i Stockholm kan man säga att även proportionellt har yrkesundervisningen fått en god start, och man fortsätter ju med detta arbete undan för undan. Men även i glesbygderna, t. ex. i Norrbotten, har man hunnit mycket långt på detta område, längre än i de flesta andra län, trots att ungdomarna när de är utbildade i rätt stor utsträckning beger sig till andra delar av landet.

Det finns anledning anta att förhållandena skulle ha tett sig annorlunda med ett ansvarigt organ med uppgift att överblicka kommunens hela skolbehov och med möjlighet och skyldighet att ta ga initiativ och planera för skolutvecklingen i stort. Inte minst i nuvarande läge måste understrykas vikten av att tillgängliga resurser, såväl personellt som materiellt, maximalt utnyttjas.

Man kan slutligen fråga sig varför just på skolans område den ansvariga ledningen skall vara splittrad. Så är icke fallet på andra kommunala områden. Det skulle t. ex. aldrig falla en kommun in att ha tre, fyra olika byggnadsnämnder o. s. v., men på skolans område har man på de större orterna ännu flera olika styrelser än vad jag nyss nämnde.

Ett av de väsentligaste inslagen i skolreformen är önskemålet om en lämpligare avvägning av teoretiska och praktiska utbildningsvägar.

Enligt utskottets bestämda mening måste skolan betraktas som en organisk enhet, och det torde knappast vara möjligt att på avsett vis effektuera skolreformens intentioner, om icke ledningen på det lokala planet i princip också omfattar de skolväsendets på-

byggnader, som har kommunal anknytning. Utskottet delar därför departementschefens mening, att kommunala yrkesskolor, allmänt statligt och kommunalt gymnasium samt handelsgymnasium bör ingå i styrelsens kompetensområde.

Vad särskilt gäller yrkesskolornas förhållanden biträder utskottet den utförliga argumentering som departementschefen fört i denna fråga. Utskottet anser att samtliga yrkesskolor för vilka kommunen är huvudman, regelmässigt bör inordnas under skolstyrelsen, oavsett om de har karaktär av lokal eller central yrkesskola enligt yrkesskolestadgan.

Utskottet finner vissa skäl tala för det i motionen II: 808 framförda yrkandet, att även de tekniska gymnasierna skall ingå under skolstyrelserna. Som motiv för att dessa skolor skulle lämnas utanför har anförts, att de icke har en så lokalt betonad elevrekrytering som vissa andra skolor. Utskottet finner denna motivering bärande och kan således icke tillstyrka motionen. Utskottet utgår emellertid från att Kungl. Maj:t följer utvecklingen på detta område och vid lämplig tidpunkt framlägger förslag i ärendet. Tills vidare bör Kungl. Maj:t i varje särskilt fall efter framställning från skolstyrelsen fatta beslut i dessa ärenden.

I anslutning till motionerna I: 612 och II: 810 vill utskottet framhålla att förskole-, småskole- och folkskoleseminarier icke får anses vara skolformer av den typ, som bör ligga inom folkskolestyrelsens kompetensområde. Beträffande övningskolorna vid seminarierna gäller, att de externa övningskolorna är en del av kommunens skolväsen. Utskottet anser att möjlighet bör finnas för Kungl. Maj:t att efter framställning från skolstyrelsen förordna att även andra än här nämnda skolor inordnas under skolstyrelsen. Som exempel på sådana skolor vill utskottet nämna högre tekniska läroverk, av kommuner ägda privatläroverk, lantbruksundervisningsanstalter, centrala verkstadsskolor och folkhögskolor. Allt-

eftersom denna fråga diskuterats har det framkommit förslag att t. ex. den högre lantbruksundervisningen även borde kunna samverka på detta område.

I motionerna I: 618 och II: 804 hemställs, att frågan om den gemensamma skolstyrelsens utformning i alla större orter med mera sammansatt skolväsen blir föremål för fortsatt utredning. Utskottet kan icke dela motionärernas mening i denna fråga. Tvärtom finner utskottet det vara av avgörande betydelse, att yrkesskolväsendet reguljärt inordnas under skolstyrelsen. Utskottet vill erinra om att Kungl. Maj:t får rätt att meddela undantag från denna regel.

I motionen II: 803 har uttalats, att yrkesskolor och vissa andra skolor, som administrativt och ekonomiskt förvaltas av flera kommuner, ej bör inordnas i den gemensamma skolstyrelsen. Såväl departementschefen som utskottet anser att kommunalförbund i sådana fall bör bildas. Utredningen, departementschefen och utskottet har också velat framhålla att det på denna punkt finns två möjligheter. Man kan träffa en vanlig överenskommelse kommunerna emellan, att en av kommunerna ställer sig som huvudman och att de andra kommunerna får skicka sina elever till ifrågavarande skola. Om detta system inte passar, kan man bilda kommunalförbund för dessa uppgifter, och då får ju organisationen en mera fast anknytning och ett bättre underlag för framtiden.

Beträffande frågan om de arbetsuppgifter, som skall ankomma på skolstyrelsen, råder delade meningar i huvudsak endast beträffande utredningens förslag att från rektor till skolstyrelsen överflytta läroverkens ekonomiska förvaltning. Samtidigt som man erkänner att det är på hög tid att rektorerna får ägna sig åt sin egentliga uppgift, så menar man att det är mindre lämpligt att till kommunerna överlämna s. k. redogöraransvar. Utskottet föreslår att Kungl. Maj:t måtte efter utredning förelägga riksdagen förslag i ärendet. Ut-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

skottet vill emellertid betona nödvändigheten av att rektorerna om möjligt befrias från medelsförvaltande uppgifter.

Departementschefens förslag beträffande eforus- och inspektorsinstitutionerna föranleder ingen erinran från utskottets sida. Ett i motion II: 805 framställt yrkande, att eforusinstitutionen skall bibehållas i vad det gäller de representativa uppgifterna, anser sig utskottet icke böra biträda. Detta blir aktuellt genom förslaget att domkapitlen inte längre skall ha med skolfrågor att göra, utan att dessa frågor skall överlämnas till länskolnämnden.

Ett i motion II: 808 framfört yrkande om suppleants rätt att närvara vid skolstyrelsens sammanträden, även när ordinarie lärarrepresentanten är närvarande, tillstyrkes av utskottet efter samma grunder som tillämpas för suppleant i kommunens styrelse enligt den nya kommunallagen. Vad departementschefen anfört angående skolråd och yrkesråd samt handläggningen av terminsavgifter har icke föranlett erinran från utskottet, som dock anser att skolråd bör inrättas endast i de större kommunerna.

Vad det gäller skolväsendets lokala fackliga ledning, anser utskottet den föreslagna förstärkningen av den lokala skolledarorganisationen vara ett nödvändigt komplement till skolstyrelse-reformen.

Principerna för inrättande av skoldirektörs- och biträdande skoldirektörstjänster kan utskottet biträda. I motsats till utredningen har departementschefen ansett att de nuvarande kommunala inspektörerna icke automatiskt skall förordnas som skoldirektörer. Utredningen ansåg att det skulle bli ganska svårt för en kommun att utan vidare entlediga en skolinspektör, som i allra bästa fall skött sin uppgift på ett utomordentligt bra sätt, och välja en annan skoldirektör.

Utskottet finner att skäl talar för utredningens förslag, och därför anser man att detta departementschefens förslag bör tillämpas med försiktighet, men då

Förslag till skolstyrelselag m. m.

departementschefen ämnar återkomma med förslag i ärendet, kan utskottet tills vidare nöja sig med saken.

Departementschefen har ansett att för skoldirektörstjänst skall det kunna ges dispens från kravet på lärarutbildning och lärarerfarenhet. Utskottet anser dock att dispens bör ges endast när synnerliga skäl talar därför. I utredningen ansåg vi att detta var en ganska farlig väg. Vi ansåg att den, som skall vara skoldirektör, bör ha såväl lärarutbildning som lärarerfarenhet. Kan man begränsa denna dispensgivning till ytterst få fall, torde dock faran inte vara så stor, ty det kan ju finnas på sina håll en person som är utomordentligt lämplig som skoldirektör, trots att han inte har lärarutbildning och lärarvana.

Vad departementschefen anfört om förste rektorsinstitutionen anser sig utskottet kunna godkänna.

Enligt departementschefens förslag skall antalet skolledare vid den obligatoriska skolan göras beroende av detta skolväsendets omfattning enligt viss poängberäkning. I motion I: 619 framhålles att i större skoldistrikt kan det bli nödvändigt att tillämpa ett högre poängtal än 50 som beräknats för ett rektorsområde. Utskottet delar denna uppfattning och föreslår att det må ankomma på Kungl. Maj:t att meddela undantag från regeln.

Utredningen hade föreslagit att det vid varje skolenhet om minst två läraravdelningar skulle tillsättas tillsynslärare, men Kungl. Maj:t har ansett att tillsynslärare skall tillsättas när läraravdelningarna uppgår till tre. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag, men det skall vara Kungl. Maj:t obetaget att medge statsbidrag, även om antalet läraravdelningar understiger tre.

Vad det gäller skolledarnas löner avser Kungl. Maj:t att senare komma med förslag.

I statsbidragsfrågan uttalade departementschefen, att i avvaktan på ställningstagandet till allmänna statsbidragsutredningens betänkande några särskilda förslag om statsbidrag till skolledare icke nu bör framläggas.

Beträffande skolväsendets regionala

ledning anser utskottet att tyngdpunkten i skolstyrelseutredningen har lagts på att skapa en regional skolledning. Inom de lokala skolledningarna har det också efter hand framträtt behov av en regional, aktivt verksam myndighet med förutsättningar att stödja och främja skolans utveckling. Av särskild vikt finner utskottet det vara, att detta organ utformas så, att det i möjligaste mån kan bidra till att skapa förståelse och vinna gehör för skolan och dess utvecklingsbehov.

Utskottet finner det vara riktigt att, såsom departementschefen förordar, mellaninstanserna för skolväsendet inrättas som helt fristående specialorgan med utpräglat lekmannainslag. Jag vill också erinra om att i förslaget ingår, som jag nämnt, att domkapitlet inte längre skall ha med skolfrågor att göra, utan dessa frågor överflyttas då på denna länsinstans.

I likhet med utredningen och departementschefen anser utskottet att länen bör vara naturliga geografiska områden för de nya länskolnämnderna, inte minst beroende på att man bör ha samverkan med andra länsorgan, och utskottet kan således ej bifalla motionen II: 809, vari yrkas att två länskolnämnder skall inrättas i Kalmar län. Utskottet anser att det även där bör vara tillräckligt med en länskolnämnd.

Angående länskolnämndens kompetensområde finner utskottet det naturligt att under länskolnämnden i första hand inordnas de skolformer som på det lokala planet sorterar under den gemensamma skolstyrelsen. Av andra skolformer av mer speciell karaktär förordar utskottet att även de tekniska läroverken och centrala verkstadsskolorna samt skolhemsorganisationen redan nu inordnas under länskolnämnderna.

En av länskolnämndens främsta uppgifter blir att medverka till interkommunal samverkan. Icke minst med hänsyn till den betydande expansion, som väntas, finner utskottet nödvändigt att garantier skapas för att felinvesteringar undvikas. Man kan ju på många håll använda gemensamma lokaler, kanske ge-

mensamma lärare och gemensam material o. s. v.

Befogenheten av samverkan tvångsvis bör användas återhållsamt. Man har från såväl utredningens som Kungl. Maj:ts sida föreslagit att där skoldistriktet inte kan ena sig, skall länskolnämnden ha makt och myndighet förordna att det skall ske en samverkan.

Ett väsentligt spörsmål är självfallet fördelningen av kostnaderna mellan samverkande kommuner. Departementschefen förordar, att den mottagande kommunen skall uppbära ersättning för de verkliga merkostnader, som den åsamkas genom elever från andra kommuner. Utskottet har intet att invända emot detta men tillägger att Kungl. Maj:ts skall äga rätt att tillämpa t. ex. medeltalsberäkningar, om det skulle visa sig lämpligare. Detta är en ganska viktig detalj i förslaget. Om det träffas en vanlig överenskommelse att en viss kommun skall vara huvudman över skolväsendet och andra kommuner skall sända sina elever dit, kan det tänkas att de andra, i regel mindre kommunerna, kan misstänka att den stora kommunen kanske lägger på kostnader som inte är riktigt rättvisa. I de fall då man inte kan komma överens kommunerna emellan, bör då länskolnämnderna ha makt och myndighet att fastställa kostnaderna.

Handläggningen av disciplinärenden rörande lärare och skolledare skall enligt utredningen och departementschefen ankomma på länskolnämnden. De disciplinära befogenheterna tillkommer för närvarande beträffande folkskolan och de högre kommunala skolorna vederbörande skolstyrelse och beträffande de högre läroverken skolöverstyrelsen. I flera motioner har framförts yrkanden om att respektive överstyrelser i stället för länskolnämnden skulle fungera som disciplinmyndighet i första instans. Utskottet har icke ansett sig kunna biträda motionärernas mening i denna del. Enligt utskottets mening bedömes dessa ärenden bättre i så nära anslutning som möjligt till de lokala förhållanden, ur vilka disciplinfallen uppstår. Muntligt förfarande torde i enlighet med numera

Förslag till skolstyrelselag m. m.

gällande rättegångsprinciper dessutom få eftersträvas. Samtidigt torde det vara en stor fördel att de rent lokala styrelserna slipper att behandla dessa ofta besvärliga fall.

Vad departementschefen anfört angående handläggningen av besvärärenden har icke föranlett någon utskottets erinran.

Den föreslagna sammanslutningen av länskolnämnden med lekmanmajoritet har givit anledning till den uppfattningen, att länskolnämnden icke skulle vara ett statligt organ. Att länskolnämnden måste uppfattas som ett statligt organ finner utskottet uppenbart, då staten uppträder som huvudman för befattningshavarna, och verksamheten skall finansieras med statsmedel direkt från anslag på riksstaten. Därav torde följa att skolinspektörerna liksom nämndens andra befattningshavare är att uppfatta som tjänstemän hos nämnden.

I fråga om antalet ledamöter i nämnden har utredningen och departementschefen föreslagit antalet till sju. Till skillnad från utredningen har departementschefen ansett, att länskolinspektören icke skall vara ledamot av nämnden. Utredningen motiverade sin inställning med att den trodde, att förste inspektören skulle vara ledamot av nämnden och därigenom få en starkare ansvarsställning. Kungl. Maj:ts hade en annan uppfattning, och den delas av utskottet, som dock anser att länskolinspektören, som alltså är föredragande i nämnden, dock skall äga rätt att få sina synpunkter antecknade till protokollet och även rätt att avge reservation. Det anses att hans ställning blir friare, om han inte behöver delta i de direkta besluten.

Enligt förslaget skall landstinget utse fyra ledamöter i nämnden, medan länsstyrelsen skall utse den juridiskt utbildade ledamoten. De båda överstyrelserna, skolöverstyrelsen respektive överstyrelsen för yrkesutbildning, skall vardera utse en ledamot med pedagogisk utbildning och erfarenhet.

I motion II:807 hemställes, att antalet ledamöter i länskolnämnden i Norrbottens län skall vara nio. Detta med hän-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

syn till dels samerna och dels den finsktalande befolkningen i Norrbotten. Utskottet anser sig icke kunna bifalla denna motion, enär samernas skolfråga skall behandlas av skolöverstyrelsen, och hänsyn till den finsktalande befolkningen kan tas vid landstingets val av ledamöter.

I reservation C. 1) b) föreslås att länskolnämndens ledamöter skall vara åtta, varav skolöverstyrelsen skulle utse två skolmän. Utskottet anser att trots att länskolinspektören ej är ledamot av nämnden men är föredragande, så är det rent pedagogiska intresset ändock väl tillgodosett i nämnden. Detta gäller då naturligtvis framför allt i de fall, då flera inspektörer samtidigt är närvarande.

Utskottet vill framhålla att den av skolöverstyrelsen utsedda ledamoten bör ha sakkunskap och erfarenhet av den obligatoriska undervisningen respektive läroverken, medan skolinspektören närmast företräder det andra området. Detta vill utskottet alldeles särskilt betona. På det sättet får man garantier för att det finns företrädare för de olika skolgrupperna. Det är en ganska viktig sak i detta sammanhang.

Beträffande länskolnämndens förläggning förordar departementschefen att nämnden i samtliga fall placeras i vederbörande residensstad. Tanken med detta är att man så småningom skall få en differentierad inspektion, så att man får en man för det egentliga folkskolestadiet, en för högre teoretiska stadier och en för yrkesundervisningen.

I fråga om länskolnämndens organisation i län med flera inspektörer delar utskottet uppfattningen, att efter en övergångstid av tre år samtliga inspektörer stationeras på kansliorten, just med hänsyn till vad jag nyss nämnde om önskvärdheten av en differentierad inspektion. Åt överstyrelsen bör uppdras att undersöka, i vilka fall tjänstebyten och därmed följande byten av inspektionsområden är lämpliga och möjliga.

Utskottet tillstyrker fyra nya inspektörstjänster. De är avsedda för våra största städer, där befolkningstillväxten

gjort det nödvändigt med flera inspektörstjänster än utredningen räknade med.

I fråga om nomadskoleväsendet har såväl utredningen som departementschefen föreslagit att detsamma under en viss övergångstid skall ligga under överstyrelsen och att i första hand konsulenter därifrån skall ha överinseendet över detta skolväsen. Såväl utredningen som utskottet har dock ifrågasatt lämpligheten av att den nuvarande inspektören för normalskoleväsendet har Uppsala som stationeringsort.

I fråga om Stockholm har såväl utredningen som departementschefen och utskottet förordat, att skolväsendet skall sortera direkt under skolöverstyrelsen och att alltså de uppgifter som mellaninstansen har i andra län i Stockholm skall övertas av skolöverstyrelsen.

Herr talman! Då jag i likhet med utskottet är övertygad om att denna nya skolstyrelselag kommer att få den allra största betydelse för vårt undervisningsväsendes utveckling, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Fastän herr Näsström inte är reservant, finner jag det både förklarligt och försvarligt att han inledde denna debatt. Herr Näsström har varit ordförande i den utredningskommitté, som har frambragt det arbetsmaterial som ligger till grund för den proposition vi nu diskuterar, och det kan vara tillräcklig anledning för den föredragning som han hållit. Jag kan däremot inte gärna dela hans motiveering, att hans föredragning skulle vara erforderlig med hänsyn till att kammarens ledamöter inte själva skulle ha läst utskottets utlåtande i en så viktig fråga.

Som vi hörde av herr Näsström, har kommittéresultatet inte i alla punkter biträtts av departementschefen eller utskottet. Inte desto mindre yrkade herr Näsström bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter. Därav måste

man givetvis dra den slutsatsen, att i de fall, då propositionen eller utskottet haft en annan mening än utredningen, delar herr Näsström inte utredningens mening utan utskottets. Av detta kan man i sin tur dra den slutsatsen, att herr Näsström tillhör de kommittéledamöter som inte är belåtna med utredningens förslag. I det avseendet har jag för övrigt gjort en rätt egendomlig iakttagelse. Jag har resonerat med en och annan av kommittéledamöterna, och samtliga som jag pratat med har sagt: »Jag tycker inte om det här.» »Men,» tillade någon, »du skulle ha sett hur utlåtandet såg ut, innan det jämkades ihop på vissa punkter; då var det mycket värre än det nu är.» Vad jag nu sagt kan anföras som en illustration till den relativa enhälligheten inom utredningen. Utredningsresultatet har också mött en ganska hård kritik från en hel del remissinstanser.

När jag nu, herr talman, skall be att få ägna en stund åt en kritisk betraktelse över den framlagda propositionen, skall jag försöka att hålla i minnet en regel för kritiker som Thomas Thorild på sin tid präglade, nämligen att ett verk skall bedömas efter sina förtjänster och icke efter sina fel. Jag tror inte att det blir särskilt svårt att följa den regeln, om jag pressar uttrycken en smula och säger, att noga taget är inte ens frånvaron av förtjänster att betraktas såsom ett fel. Jag skulle dock vilja sträcka mig så långt att jag säger, att propositionen ingalunda saknar förtjänster, även om man tar det ordet i mera vedertagen bemärkelse, men enligt min uppfattning ligger den förnämsta förtjänsten hos propositionen däri, att den är ett exempel på hur en proposition icke bör vara. Min huvudtes i det sammanhanget är att propositionen är ovanligt illa förberedd. Det anmärkningsvärda är dock mer vad som saknas i propositionen än vad som finns där.

Den tidpunkt, som man har valt för propositionens framläggande, ter sig för mig som ganska symptomatisk. Denna tidpunkt utgör enligt min uppfatt-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

ning ett symptom på att vi här har att göra med ett ofullgånget foster. Ecklesiastikministern utverkade tillstånd att framlägga propositionen några få dagar efter det att värriksdagen hade avslutats, och samtidigt fick han också tillstånd till dess publicering. Det beslöts alltså i regeringen några få dagar efter det att värriksdagen hade slutat, att denna proposition skulle framläggas för höstriksdagen. Låt oss göra ett tankeexperiment! Antag att höstens andrakammarval, som ju ecklesiastikministern hade anledning att motse med en viss oro, hade fått en ännu mera katastrofal utgång för bondeförbundet. Antag vidare att resultatet hade blivit något ännu mera nedslående för regeringspartnern. Antag till slut, att som en följd härav före höstriksdagens början kanslihusets dörr stängts bakom herr Ivar Persson i Skabersjö och höstriksdagen hade mött en annan ecklesiastikminister. Då hade man likväl sört för två ting: det ena, att denna proposition skulle komma att behandlas av höstriksdagen, och det andra, att den skulle komma att behandlas och avgöras i riksdagen av partier som hade fått sin ställning i valet starkt försvagad.

Den förklaring, som svenska folket fick till en så ovanlig åtgärd som detta handlingssätt från regeringens sida, gjorde nog inte situationen bättre. Förklaringen var att man lade fram och publicerade propositionen så tidigt, därför att man önskade att kommunerna skulle få tillfälle att i god tid förbereda de omorganisationsåtgärder som föreslås i propositionen. En sådan förklaring förutsätter, att riksdagen kommer att bifalla vad Kungl. Maj:t föreslår.

I det fallet blir regeringen väl i huvudsak sannspådd, men tycker inte ecklesiastikministern, att det är att visa en rätt stor nonchalans mot riksdagen att på det sättet betrakta riksdagens medverkan som en formalitet? Jag undrar vad Ivar Perssons föregångare inom det gamla lantmannapartiet skulle ha sagt, om någon av dess medlemmar hade pla-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

cerats i regeringen och uppträtt på det sättet mot riksdagen. Det gamla lantmannapartiets representanter visste minsann att hävda riksdagens ställning som den andra statsmakten i vår konstitution.

När jag sedan skall gå att söka bevisa mitt omdöme att denna proposition är ett exempel på hurudan en proposition inte bör vara, skall jag med mycket lätt hand beröra ett uppgivet väsentligt motiv för det förslag den innehåller. Det är en skolpolitisk motivering, som för mig ter sig ganska säregen. Det säges, att ett bifall till det här organisationsförslaget skulle främja en skolorganisation av enhetsskoletyp. Jag måste erkänna min oförmåga att begripa detta resonemang. Vi är praktiskt taget allesammans överens om att vi, så snart vi kan, skall förlänga skolplikten till att omfatta nio år. Denna nioåriga skola kallar vi enhetsskola. Men hur den nioåriga skolan skall organiseras, därom är ingenting beslutat. Det har i det sammanhanget endast uttalats avsikter, vilkas förverkligande försöksverksamheten skall ange möjligheterna för, och även den formulering, som årets värriksdag tog beträffande försöksverksamhetens mål, rubbar ju ingenting i det förhållandet. Men ecklesiastikministern presumerar utan att ha något stöd i något riksdagsbeslut, att den nuvarande realskolan skall ersättas av enhetsskolans högstadium. Det kan hända att det blir på det sättet, men det är ingenting beslutat därom ännu. Sedan kommer vi till slutsatsen av detta antagande om den framtida utvecklingen. Slutsatsen blir inte bara att en gemensam skolstyrelse skall administrera denna enhetsskola utan även skolstadier, som ligger där ovanför. Man kan naturligtvis med andra motiveringar komma till den senare slutsatsen, men icke med den motivering som propositionen innehåller i det här avsnittet.

När jag, som sagt, skall motivera det omdöme jag fällde, har jag alltså den utgångspunkten, att jag frågar mig vad riksdagen har rätt att begära i form av utredningsmaterial, när den inbjudes att ta ställning till ett organisationsförslag. I mina ögon är det en rimlig begäran att

man får så mycket utredningsmaterial presenterat, att man kan bedöma, huruvida de föreslagna grunderna är möjliga och lämpliga att tillämpa. Det är på denna punkt som jag har en väsentlig anmärkning mot denna proposition.

Här diskuterar man i denna proposition sammansättningen av vissa administrationsorgan utan att man i diskussionen tar med frågan om vilket eller vilka organ som skall tillsätta lärare. Jag betraktar detta som en mycket väsentlig brist. Att rätt välja lärare är en av de viktigare uppgifterna inom skolvärlden, och handhavandet av denna uppgift ställer vissa anspråk på tillsättningsorganet. Handhavandet av den uppgiften påverkar naturligtvis frågan om hur dessa tillsättningsorgan skall konstrueras. Jag har svårt att inse det förnuftiga i en skolpolitik, som utelämnar ett så vitalt avsnitt, då man diskuterar skolorganisationen. Jag tillhör dem, som har skoldebatten från 1927 i ganska friskt minne, och jag erinrar mig med ledsnad den starka motsättning, som vid den tiden fanns mellan folkskolans och läroverkens lärare. Jag har glatt mig åt den fortskridande pacificering som ägt rum under åren efter 1927, ända tills denna pacificering avbröts av skolstyrelseutredningens förslag.

Jag har tänkt mig att man i tillsättningsfrågan skulle kunna nå fram till en rimlig kompromiss och kunna stilla den ingalunda oförklarliga oron på läroverkslärarhåll genom att dels omarbeta meritfördelningsgrunderna och dels konstruera ett tillsättningsorgan, som för berörda lärarkategorier anses ge tillräcklig garanti för ett objektivt bedömande. Nu vet man ingenting om den saken, men man diskuterar likväl hur dessa organ, inte minst länsskolnämnderna, skall sammansättas. Det förefaller mig angeläget att i detta sammanhang påminna sig två ting: att läraryrket med hänsyn till utbildningskostnaderna inte är något lukrativt yrke och att ingen kan tvinga folk att bli lärare. Därav följer, att man får fara litet varligt fram i det sammanhanget, och jag betraktar det som en allvarlig brist att ecklesiastikministern in-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

te i denna proposition lagt papperen på bordet och även fört in tillsättningsfrågan i bilden, så att man haft fältet täckt.

Det är ett — och ett väsentligt — exempel på vad jag saknar i denna proposition. Att jag påtalar det beror därpå, att frågan om tillsättningsförfarandet har ett sådant sammanhang med styrelseorganens sammansättning, att de frågorna inte kan hållas isär.

Det andra jag saknar i propositionen är det detaljmaterial, som är nödvändigt för att man skall kunna bedöma administrationsorganens kompetensområde. En skolstyrelselag måste ju av naturliga skäl vara hållen i ganska allmänna ordalag. Det är naturligt att den sysslar med frågan om tillsättning av styrelsen, antalet styrelsemedlemmar, arbetsformerna, besvärsregler och sådant. Frågan om själva arbetsuppgifterna kan däremot en skolstyrelselag inte ge tillräckliga besked om, utan det är de tillhörande författningarna som ger det konkreta innehållet åt skolstyrelselagen. Det är i dem man får ta reda på vad skolstyrelsen har att göra.

I det avseendet befinner vi oss i ett nytt läge. När vi fick 1930 års lag om skolstyrelse i vissa kommuner förelåg inga problem av det här slaget, ty då hade vi detaljförfattningarna, och ingen hade ifrågasatt någon ändring i dem. Nu är så däremot fallet. Det är inte bara så, att den gemensamma styrelsen skall administrera flera skolor än förut, utan det är också så, att man förutsätter att stadgarna skall omarbetas. Man kan inte, såsom herr Näsström sade i sin föredragning, nöja sig med det konstaterandet att denna nya skolstyrelse skulle överta de uppgifter som de olika skolstyrelserna nu har. Det är riktigt. Men det är riktigt bara till en del, eftersom stadgarna ju måste få ett nytt materiellt innehåll.

Låt mig som ett exempel på hur litet den ena handen vet vad den andra gör ta ordningen när det gäller yrkesskolväsendets administration. Förra året fick vi ju en ny yrkesskolestadga. Den yrkesskolestadgan innehåller inte något som helst angående arbetsuppgifter för en regional mellaninstans, och av den stadgan kan vi

inte sluta oss till att några ändrade uppgifter är anförtrödda åt lokalstyrelsen. Men enligt det allmänna resonemanget skall detta bli fallet. Det nya läget är alltså, som jag redan sagt, att stadgarna kommer att få ett nytt materiellt innehåll.

I brist på detta material saknar vi möjligheter att över huvud taget tillräckligt detaljerat bedöma vad dessa administrationsorgan skall göra, och följaktligen kan vi inte heller — i brist på det materialet — med någon säkerhet uttala oss om de föreslagna grunderna. Mot det resonemanget kan ju invändas att vad riksdagen har att göra är bara att uttala sig om grunderna, medan det däremot ankommer på Kungl. Maj:t att utfärda stadgarna. Det är sant, men för att riksdagen skall kunna uttala sig om grunderna, måste den ha haft tillgång till vad jag nu efterlyst, såsom ett beledsagande material. Nu har arbetet med omarbetandet av skolstadgarna på en del av fältet satts i gång först i samband med att propositionen framlagts.

Den tredje bristen hänger samman med detta. Problemet har komplicerats en smula därigenom att enligt förslaget den gemensamma skolstyrelsen skall administrera inte bara kommunala läroanstalter, utan också statliga sådana. Vi får här ett gränsfält mellan den kommunala och statliga sektorn i fråga om huvudmannaskapet, som otvivelaktigt måste medföra vissa komplikationer. Nu sägs det att kommunen skall bli huvudman även för statliga läroanstalter. Vad det huvudmannaskap innebär, är icke på något sätt klarlagt. Vad har huvudmannaskapet, herr ecklesiastikminister, för innebörd när det t. ex. gäller kommunens förhållande till lektorerna vid ett statligt gymnasium? De tillsätts av Kungl. Maj:t, och någon ändring i det fallet är inte avsedd, såvitt det är känt. De avlönas helt med statsmedel, utan att dessa statsmedel har karaktären av statsbidrag. Det uppstår ett i det närmaste analogt problem då det gäller de statliga realskolornas lärare även i det fall, då de väljs av kommunal skolstyrelse: är de kommunala tjänstemän eller statliga tjänstemän? Den frå-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

gan har inte bara teoretiskt intresse, utan också en omedelbart praktisk konsekvens vid handhavandet av uppgiften. Det problemet är över huvud taget inte berört i skolstyrelseutredningen och inte heller klarlagt i propositionen.

Som en tämligen uppseendeväckande brist — inte i propositionen men i det därmed sammanhängande lagstiftningsarbetet — vill jag dessutom beteckna att denna nya skolstyrelselag förutsätter existensen av en lag som ännu icke existerar. Den mellankommunala samverkan, som det talas om i 2 § i förslag till skolstyrelselag, förutsätter en lag om kommunalförbund, inte den lag, som vi nu har om kommunalförbund, utan en ny lag — förslaget är ännu ute på remiss. I bästa fall kan en proposition om en ny kommunalförbunds lag föreläggas nästa års riksdag, och det kan sålunda tänkas att den redan nu saknade förutsättningen för tillämpningen av skolstyrelselagen kan tillskapas, innan skolstyrelselagen skall träda i kraft. Men nog är det väl en bakvänd ordning att man inte först börjar med förutsättningarna för ett lagstiftningsarbete, utan på detta sätt avser att kasta jästen efter brödet; det tillhör i varje fall inte god ordning.

Det kan tills vidare räcka med dessa påpekanden för att motivera, att jag skulle känna det genant som yrkesman och inte lämpligt som riksdagsman att med min röst dela ansvaret för ett beslut, om vars innebörd och verkningar man på detta sätt har lämnats i så ofullständig kännedom.

Denna löslighet och suddighet i konturerna, denna vaghet i omdömena och denna brist på erforderligt bedömningsmaterial gör att man inte kan — om man vill veta vad man gör — bedöma det förslag, som nu ligger på riksdagens bord. Därmed vill jag inte ha riktat något klander mot de tjänstemän inom departementet, som skrivit denna proposition — i brist på arbetsmaterial har de satts på en olöslig uppgift — utan ansvaret vilar på dem inom departementet, främst departementschefen, som har att koordinera härmed sammanhängande utredningsfrågor.

Den slutsats, jag drar av detta resonemang, är att man för tillfället inte kan bifalla propositionen. Nu säger man — och det upprepades senast av herr Näsström — att här skulle vara fara i dröjsmål. Jag har svårt att förstå denna brådska. Man motiverar tallet om brådskan med att vi behöver skyndsamligen planera, hur vi skall ha det. Det är sant; men kan man planera hur vi skall ha det, förrän vi har fått ett material, som visar vad dessa nya administrationsorgan skall göra? Och för det andra: ifall det bakomliggande motivet är att man skall, som det heter, främja en skolorganisation av enhetsskoletyp, förtjänar det att uppmärksammas att en förlängning av skolplikten till nio år förutsätter två ting, som ännu inte existerar; det ena är tillräckligt med lokaler, och det andra är tillräckligt med lärare. Innan dessa förutsättningar är klara, kan vi inte tänka på att förlänga skolplikten. Och den eftersläpning, som nu råder, speciellt på lokalsidan, talar i en helt annan riktning än att här skulle vara fråga om någon särskild brådska. Även om det vore bråttom, har man att väga mot varandra olägenheterna av ett dröjsmål och angelägenheten av att riksdagen verkligen får veta vad den föreslås att besluta om.

Vad man kan göra i detta läge är enligt min uppfattning att vi accepterar tanken på en koncentration av administrationsorganen på lokalplanet. Hur långt en sådan koncentration skall sträckas, kan jag av anförda skäl inte nu bedöma. Vi kan också ansluta oss till tanken att det behövs en regional mellaninstans, men hur långt dess arbetsområde skall sträcka sig, kan vi inte heller nu bedöma.

Det är den motiveringen, som ligger bakom reservationen nr I, till vilken mitt namn är knutet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

För den händelse yrkandet inte skulle bifallas, har jag — antingen ensam eller tillsammans med en del andra utskottsledamöter — gjort alternativa yr-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

kanden. En reservation avser den lokala representationen i styrelserna. Den allmänna motiveringen för detta förslag är att man bör tilltaga ett generöst utrymme för representation av lärare. Syftet är just att åstadkomma en pacifiering av skolväsendet. Det måste ha en psykologiskt gynnsam inverkan att personalen i varje berörd skola genom att närvara vid sammanträdena får för sin del bevaka att dess skolas speciella intressen tillgodoses.

En annan reservation avser behörighetskravet för skoldirektör. På denna punkt delar jag skolstyrelseutredningens och skolöverstyrelsens mening. Jag anser det uteslutet att en person, som inte är fackman, skulle kunna utöva den fackliga ledningen över skolväsendet. Hur skall han med yrkesmannens erfarenhet kunna uttala sig om rena yrkesfrågor, och hur skall han kunna jämkä samman stridiga uppfattningar i dessa ting, ifall han inte själv är yrkesman? Jag måste för min del säga att kravet på lärarutbildning och lärarerfarenhet är ett ofrånkomligt krav för denna befattning.

Sedan har vi en reservation som innebär, att avgörande skäl talar för att disciplinärenden rörande lärare handläggas av vederbörande centrala skolmyndighet. Motiveringen är i korthet den, att man endast därigenom vinner den erforderliga enhetligheten. Inte minst med hänsyn till oron på läroverkslärarhåll inför vad som nu förhåves tror jag att det skulle vara ganska klokt att förfaringsättet just vad den kategorien beträffar inte försämrats.

Vidare finns det en reservation av mig och representanter för folkpartiet, där vi talar om länsskolnämndens sammansättning. En senare talare kommer att utveckla motiveringen för den reservationen, och därför skall jag förbigå den med endast två randanmärkningar.

Den ena är att eftersom det här gäller ett organ med statliga uppgifter, så måste det rent förvaltningsorganisationsriskt te sig mycket egendomligt att majoriteten i denna nämnd icke tillsät-

tes av statlig myndighet. Det finns ingen motsvarighet på det regionala planet till den anordning som föreslås. Man har gjort den invändningen, att skogsvårdsstyrelserna skulle vara något liknande, men de kan inte användas som exempel i detta fall, eftersom de inte förvaltar statsmedel annat än indirekt; det är skogsägarnas egna pengar som förvaltas där.

Den andra randanmärkningen rör frågan om länsskolinspektören och förslaget att han skall ha eget inspektionsområde. Jag vill redan här ha sagt, för att gardera mig för framtiden, att jag finner en sådan anordning olämplig. Skall de visserligen ofullständigt angivna men dock påtagligen viktiga uppgifter, som man tillämnar länsskolnämnderna, kunna fyllas, då har chefstjänstemannen hos en sådan nämnd tillräckligt arbete utan att han har eget inspektionsområde. Jag fruktar att vi här står inför ett nytt exempel på den icke ovanliga metoden att ta till i underkant, då man föreslår någonting nytt, i förhoppning att kunna återkomma med nya krav, sedan organisationen väl har beslutats. Redan nu vill jag som sagt framhålla, att det enligt min mening hade varit klokare att man inrättat chefstjänster utan att dessas innehavare får eget inspektionsområde. Visserligen hade detta betytt att man fått ytterligare en del tjänster, men såvitt jag förstår hade man samtidigt kunnat dra in åtskilliga av våra nuvarande inspektörstjänster. Det var andra kommunikationsförhållanden och ett helt annat läge beträffande den fackliga ledningen, när nuvarande områdesindelning fastställdes. I övrigt lämnar jag den reservationen.

Slutligen har jag föreslagit en uppmjukning i 5 och 6 §§ av förslaget till skolstyrelselag. Den bakomliggande motiveringen är att man enligt min mening gör alldeles för stort våld på den kommunala självbestämmanderätten genom de bestämmelser som föreslås. Det är dock fråga om icke obligatoriska anstalter, och jag finner det vara att gå för långt att stadga, att Kungl. Maj:t

Förslag till skolstyrelselag m. m.

skall bestämma, om en kommun skall ha särskild styrelse för en viss skola eller inte. Reservationen på dessa bägge punkter innebär som sagt en upp- mjukning på så sätt, att avgörandet i sådana fall lägges hos kommunen och icke hos Kungl. Maj:t.

Detta är, herr talman, det väsentliga av de motiveringar som ligger till grund för de reservationer jag nu senast har talat om. Jag får väl senare återkomma och alternativt yrka bifall till dem i olika sammanhang.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl ytterst få ledamöter av denna kammare som hade tänkt sig, att herr Bergh skulle vara nöjd med detta förslag. Hans anförande kommer därför inte som någon överraskning.

Men herr Bergh nämnde att jag skulle ha förutsatt, att kammarens ledamöter inte hade läst utskottsutlåtandet. Detta var inte riktigt; jag satte i fråga att flera av kammarens ledamöter kanske inte haft tid att läsa propositionen och utredningen, och det är ju en annan sak.

Att utskottet i viss mån har kunnat stödja sig på en kommande lag angående kommunalförbund, beror i hög grad på att, om jag är riktigt underrättad, herr Bergh i egenskap av en av utredningsmännen på detta område varit överens med de andra om förslaget till en sådan lag; då har vi väl all rätt att förvänta, att denna lag kommer att antagas till och med utan opposition från herr Berghs sida.

Sedan fällde herr Bergh ett yttrande av ungefär den innebörden, att han icke skulle anse sig lämplig som riksdagsman, om han biträdde detta förslag. Ja, det är ett av herr Berghs kända blygsamma framträdanden. Det betyder ju att riksdagens majoritet — som troligtvis nu godkänner denna lag — av herr Bergh anses vara icke lämplig att bekläda riksdagsmannauppdrag. Jag undrar, om det är lämpligt att vi för diskussionen på ett sådant plan.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Med den utformning som detta utskottsutlåtande har fått har jag inte behov av att hålla något mera detaljerat anförande. I och med att utskottet i det stora hela tillstyrkt propositionen, har jag ju anledning att vara tillfreds. Jag vill gärna här helt kort understryka min tacksamhet för det sätt, på vilket utskottet har behandlat denna onekligen betydelsefulla skolfråga. Redan av de två anföranden, som hållits i kammaren, framgår emellertid, att meningarna är så pass delade att det kanske kan vara på sin plats, att jag också säger några ord rent principiellt främst om de saker, som herr Bergh huvudsakligen uppehållit sig vid.

Det är inte första gången det i kammaren omnämnes det faktum, att propositionen såsom ett i ecklesiastikdepartementet föreliggande förslag offentliggjordes vid en tidpunkt, då riksdagen inte var samlad. Det är heller inte så vanligt att så sker. Jag menar emellertid för min del, att detta ingalunda, som den ärade reservanten ville göra gällande, tyder på nonchalans mot riksdagen. Tvärtom har jag gjort detta för att riksdagens ledamöter skulle få god tid på sig att diskutera denna sak och för att, som både jag och herr Bergh visste, de skolplanerare, som i många kommuner redan i våras brottades med problemen på sina respektive orter, skulle få något reda på vad regeringen ansåg i dessa frågor. Men därmed är inte sagt, att något härvidlag skulle anses såsom redan beslutat. Det är en fullständig missuppfattning från herr Berghs sida, när han vill göra gällande, att något sådant försvävat mig eller regeringen i övrigt.

Såsom säkerligen flertalet av kammarens ledamöter ganska väl känner till, hade man inom ecklesiastikdepartementet arbetat intensivt med utformningen av denna proposition, så att den skulle ha kunnat framläggas för riksdagen på vårsidan vid en tidpunkt inte så långt efter den ordinarie propositionstidens utgång. Efter resonemang, som fördes inom regeringen och med ledande riksdagsmän, fick jag emellertid klart för

Förslag till skolstyrelselag m. m.

mig, att det inte ansågs lämpligt att ett så stort förslag komme på riksdagens bord i samband med slutrushen under vårriksdagen, även om det vore alldeles klart att det inte skulle kunna behandlas förrän under höstriksdagen. Riksdagens ledamöter ansågs då så upptagna, att de inte skulle ägna denna sak tillbörlig uppmärksamhet, varför den automatiska inskränkningen av motionstiden till en enda dag under höstriksdagen skulle reellt sett vara synnerligen olämplig. Jag skulle för min del tro, att flertalet av riksdagens ledamöter delar denna min uppfattning och att de främsta opponenterna mot detta förslag inte hade ansett sig ha fått tillräcklig tid för att skriva motioner, såsom de nu har fått, om förhållandet blivit det som nu antytts.

Nå, herr Bergh hade kanske tyckt det vara bättre i alla fall. Det må vara osagt.

När herr Bergh nu kritiserar propositionen ur formell synpunkt på många enligt hans mening betydelsefulla punkter, vill jag beträffande hans önskemål att ett betydligt större arbetsmaterial skulle ha lagts fram för riksdagen, innan riksdagen hade att taga ställning till denna fråga, häremot framhålla, att jag i den saken har en motsatt uppfattning, även om jag medger, att man på den punkten kan ha delade meningar. Jag har emellertid ansett, att vi inte skall ytterligare anstränga vare sig den utredningsapparaten som vi har och som är mycket upptagen, eller den arbetskraft som finnes inom departementet med en hel del saker, som sedan kanske kommer att få göras om. Om de riktlinjer, som här uppdragits, kommer att godtagas av riksdagen, så vet man ju onekligen vad det kommande utredningsarbetet skall inriktas på. Såvitt jag förstår gjorde herr Bergh inte någon anmärkning mot att vi redan påbörjat vissa av dessa utredningsarbeten. Men givetvis har man därvid icke intagit några bestämda ståndpunkter, då vi givetvis ansett att det beslut, som skall fattas här i dag, absolut måste avvaktas för undvikande av en mängd dubbelarbete, som sedan krävt ytterligare tid och överväganden.

Det är främst tre eller kanske fyra

områden, som enligt herr Berghs mening inte blivit tillräckligt belysta.

Först och främst bör jag kanske säga, att jag inte kan förstå, att herr Bergh fortfarande vill insinuera att vi inte beslutat om enhetsskolan i den svenska riksdagen efter det på denna punkt enhälliga statsutskottsutlåtande, som godtog av vårriksdagen i år. I utlåtandet fastslås, att man skall ha en nioårig — och det är herr Bergh helt med om — organisatoriskt sammanhållen skola. Detta om något säger väl, att vi behöver utforma styrelseapparaten därefter på både lokala och andra plan. Herr Bergh vet också mycket väl, att vi har en provisorisk lagstiftning beträffande försöksdistrikten, som numera inte är så få. Det har sålunda klart ådagalagts, att det behövs något gemensamt för att klara upp det hela beträffande olika skolor.

Sedan frågar herr Bergh: »Vilka skall tillsätta lärare?» Herr Berghs funderingar om att det skulle vara möjligt att komma fram till en rimlig kompromiss för att dämpa oron från läroverkslärarhåll tyder väl i alla fall på att han anser att vi inte kan undgå att ha en länskolnämnd och att denna länskolnämnd skall få en hel del att göra med tillsättningsfrågor. Jag förstår inte vad herr Bergh har för idéer om att denna länskolnämnd skulle vara sammansatt på annat sätt än som här föreslagits, beroende på i vilken utsträckning den skulle ha att syssla med frågor om lärartillsättningen. Anser herr Bergh, att pedagogerna bör ha majoritet i det organ, som skall tillsätta lärare, eller någonting annat lika underligt eller diffust? Jag kan inte förstå, att den sammansättning, som här är föreslagen beträffande länskolnämnderna, på något sätt skulle behöva ändras, vare sig vi lägger huvudvikten vid lärartillsättning något mer på det lokala eller det centrala planet. Proposition om lärartillsättningen håller vi nu på att utarbeta i departementet, och jag hoppas en sådan skall kunna framläggas till nästa års riksdag.

Herr Bergh har också riktat andra anmärkningar mot omfattningen av ar-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

betsmaterialet. Han har sagt att de stadgor inte finns till, som skulle komplettera den lag, som jag hoppas i dag kommer att antas. Ja men, det är väl så, att herr Bergh också erkänner, att Kungl. Maj:t har en viss rätt att utfärda dylika stadgor. Jag kan även erinra herr Bergh om att jag vet, att vissa delar av sådana stadgor normalt brukar underställas riksdagen. Ja, vissa delar måste ovillkorligen underställas riksdagen. Jag tänker inte på något sätt gå så till väga, att så litet som möjligt skall underställas riksdagen av dessa stadgor.

Herr Bergh försökte göra sig lustig och undrade hur det skulle gått om jag inte fått tillfälle att definitivt underskriva den föreliggande propositionen. Om herr Bergh i dag hade varit i mina kläder, undrar jag, om han hade varit beredd att lova riksdagen att få ta ställning till de stadgor, som skall utfärdas i deras helhet. Jag är övertygad om att herr Bergh såsom ecklesiastikminister skulle ha tillämpat hittills gängse principer i fråga om hur lagstiftningsarbetet skall bedrivas.

När herr Bergh menar att vi skulle ha förklarat, att kommunerna skulle vara huvudmän för vissa statliga skolor, är detta ett misstag. Man har tänkt beträffande vissa typer av skolor, som herr Bergh här berört, att dessa under en övergångstid skulle vara statliga men sedan bli kommunala, vilket inte betyder att kommunerna under denna övergångstid kommer att vara huvudmän för dessa skolor. Det innebär bara att vi får lägga om det hela på det sättet, att en viss del av förvaltningen av en statlig skola kommer att få utövas av den lokala skolstyrelsen — att styrelsen alltså kan få vissa statliga uppgifter och därmed i viss mån bli ett organ för statlig förvaltning.

Detta är endast en praktisk sak, herr Bergh. Jag har för mig att herr Bergh hörde till dem, som ständigt och jämt talade om hur stor arbetsbörda vi lagt på våra rektorer vid realskolor och gymnasier och hur svårt det var för dem att fylla dessa arbetsuppgifter vid sidan av de viktiga pedagogiska upp-

gifter, som de också har. Jag anser att här inte sker någonting otillbörligt på något sätt. Men det förhåller sig väl på det sättet, att herr Bergh sett det hela ur fackmässig synpunkt och främst ur lärarsynpunkt. Han frågade hur det skulle gå för de stackars lektorerna. som enligt vad han menade inte skulle komma att tillsättas av annan myndighet än Kungl. Maj:t, men som säkerligen skulle få sina arbetsförhållanden så betydligt försämrade, att de skulle känna sig mycket illa tillfreds med denna nya sakernas ordning. Jag kan lugna herr Bergh och säga, att det säkert inte kommer att uppstå några svårigheter av så påtaglig grad, att de kommer att märkas. Däremot är det meningen, att det skall märkas för rektorerna i form av minskad arbetsbörda, och det tycker jag att herr Bergh skulle vara med om.

Herr Bergh finner det uppseendeväckande — vad han sade därvidlag har redan herr Näsström delvis bemött, mycket slående skulle jag vilja säga — att vi inte har en av förutsättningarna för att genomföra skolstyrelselagen klar, nämligen kommunalförbundslagen. Men det är väl i alla fall så, herr Bergh, att man måste ha en viss tid på sig dels för att göra det efterarbete i form av stadgor och dylikt, som vi alla är överens om skall göras, dels för att skolplanerare och kommunalmän skall ställa in sig på det nya som skall komma. För allt detta arbete har vi ett och ett halvt år på oss före lagens ikraftträdande. Då kan det väl inte betraktas som något orimligt gentemot riksdagen, att vi räknar med att kommunalförbundslagen kan komma att antas under den tiden. Såvitt jag har mig bekant finns det ingenting som motsäger att vi har att vänta en proposition till nästa års riksdag i denna fråga. Det är klart, att man där kan diskutera om vissa detaljer, även om herr Bergh nu — såsom har framkommit här i debatten — skulle vara ense med kommunalförbundskommittén i övrigt. Men jag anser det alldeles klart, att vi får en lag till stånd som kommer att göra

det möjligt för oss att tillämpa skolstyrelselagen så som den här föreslås.

Herr Berghs slutreplikar på det principiella området om att det inte skulle finnas någon fara i dröjsmål har jag ingen anledning att mera ingående bemöta, ty där har vi att göra med herr Berghs gamla mening, att man skall bara uppskjuta och uppskjuta när det gäller enhetsskolereformen. Ju längre det kan dröja, innan den skall genomföras, dess bättre tycker herr Bergh att det är. Jag har en annan mening på denna punkt, såsom kammarens ledamöter vet. Det är ju för övrigt också så, herr Bergh — där var visserligen inte herr Bergh med heller, och han har därför rätt att även där för sin personliga del falla tillbaka på gamla meningar — att efter den realskolereform som beslöts av vårriksdagen pågår det ett intensivt planeringsarbete ute i bygderna. Det är desto större anledning att påskynda detta planeringsarbete som det ju gäller att ta hand om de stora årskullar, som vi får i realskolor och gymnasier inom de allra närmaste åren. Även för att ge en viss större stadga åt detta arbete har jag ansett det vara önskvärt, att den lagstiftning, som nu föreligger för beslut i dag, inte kommer senare än vad som är absolut nödvändigt. De av kammarens ledamöter, som erinrar sig hur diskussionerna i dessa frågor har gått tidigare, vet ju mycket väl att vi i själva verket har väntat länge på de regionala organ som här föreslås och bör kunna bli verkliga om ungefär ett och ett halvt år.

Av herr Berghs våldsamma kritik emot propositionen kan jag inte få någon annan uppfattning än att han strävar efter en viss perfektionism och formalism för att hävda riksdagens rättigheter. Jag vågar ännu en gång påstå, att det ingalunda är min mening att ställa riksdagen på något sätt inför ett fullbordat faktum eller att visa den minsta nonchalans mot riksdagen och dess ledamöter. Jag har bedömt denna fråga helt ur praktiska synpunkter: vad som är behövt för vårt skolväsende och i vilken ordning man skall besluta

Förslag till skolstyrelselag m. m.

för att inte någonting skall eftersättas när det gäller att få det hela i funktion så snabbt som möjligt.

Herr talman! De detaljfrågor, som har berörts av herr Bergh, här, anser jag mig inte ha anledning att ta upp till behandling, åtminstone inte vid detta skede i debatten.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort gemäle:

Jag hoppas, herr talman, att jag inte behöver utnyttja alla de sex minuter jag har till mitt förfogande. Det är bara några korta repliker till ecklesiastikministern — de kan göras mycket korta, ty de invändningar han har gjort är faktiskt bemötta i förväg.

När jag påtalar bristen på ett detaljmaterial, som gör det möjligt för riksdagen att bedöma arbetsuppgifterna för de föreslagna administrationsorganen, har ecklesiastikministern två argument att försvara sig med. Det ena är att han inte vill överanstänga utredningsapparaten. Låt mig till detta endast säga, att om en utredning är nödvändig för att riksdagen skall kunna bedöma denna fråga, kan man inte använda den argumentationen. Den är omöjlig att använda också av ett annat skäl, eftersom ecklesiastikministern redan har satt i gång utredningsapparaten, men han har satt i gång den för sent.

Vidare har han ett annat resonemang i samma kapitel. Han talar om att stadgor ligger under Kungl. Maj:ts kompetens i huvudsak och att, i de fall där det inte är så, riksdagen också skall höras. Det är likaså ett argument utan varje som helst bärighet. Ty vad som är väsentliga i denna diskussion är ju, att detta utredningsarbete skulle ha varit slutfört vid denna tidpunkt för att riksdagen skall kunna bedöma vad den gör.

Sedan var ecklesiastikministern inne på huvudmannaskapet. Han ville göra gällande, att det inte var ifrågasatt någon ändring av huvudmannaskapet. Det resonemanget strider direkt emot skolstyrelseutredningens uttalande, där det säges att kommunen skall vara huvudman

Förslag till skolstyrelselag m. m.

och för dessa lärarkategorier, inklusive gymnasielärarna, vara ansvarig såsom arbetsgivare. Detta är icke motsagt i propositionen. Till yttermera visso har utskottet skrivit i ett sammanhang, att kommunen skall vara huvudman och därvid inkluderat även statliga läroanstalter. Jag måste fråga mig, hur ecklesiastikministern kan driva en argumentation, som inte har stöd vare sig i propositionen eller i det underliggande sakkunnigutlåtandet.

Så går ecklesiastikministern, såsom ofta eljest, förbi kärnpunkten då det är fråga om den nödvändiga pacificeringen inom skolväsendet. Ecklesiastikministern tror tydligen att man lämpligen kan lägga tillsättandet av statligt avlönade lärare hos en mellaninstans av den konstruktion som han har föreslagit. Det tror jag inte man kan! Vi får nog ställa den frågan på framtiden, herr ecklesiastikminister.

Vidare får jag väl ta upp, närmast som en lustighet, ecklesiastikministerns och herr Näsströms resonemang då det gällde en ny lag om kommunalförbund som förutsättning för tillämpning av den föreslagna skolstyrelselagen. Herr Näsström menade, att man säkerligen inte kommer att bråka om detta lagförslag, som jag ju varit mot om, och trodde att det nog går igenom i riksdagen. Ecklesiastikministern var inne på beslätade tankegångar och sade, att lagen nog kommer att antas. Det är mycket möjligt att så blir fallet! Men vad jag har vänt mig mot är hela ordningen i lagstiftningsarbetet, att man över huvud taget inom kanslihuset kan arbeta så bakvänt, att man föreslår en lag, vars tillämpning förutsätter existensen av en annan lag, som ännu inte är antagen. Det är det som problemet gäller och jag kan inte finna att det överensstämmer med god ordning.

Jag har, herr talman, för ögonblicket ingenting att tillägga.

Herr statsrådet **PERSSON:**

Herr talman! Jag vet egentligen inte hur herr Bergh vill ha det i den här frå-

gan, om han inte vill ha ett uppskov på flera år. Det är mycket möjligt att han vill det, men då skall han säga ut det klart. Det var i själva verket mycket glädjande för mig att herr Bergh inte nu — vilket jag tyckte att han borde ha gjort enligt sitt första anförande — kritiserade mig för att jag redan har en utredning om skolstadgorna i gång. Han sade tvärtom, att jag hade tillsatt utredningen för sent.

Nej, herr Bergh, det kan inte hjälpas att jag fortfarande håller på det praktiska före det formella i denna sak. Det kan inte vara rimligt att genomföra ett stort stadgearbete, när man inte beslutat om riktlinjerna för vilka ändringar som skall göras. Herr Bergh kommer säkert ihåg hur vi har gjort i åtskilliga andra stora frågor, där vi först har fattat ett principbeslut och sedan gått vidare och beslutat om detaljerna. Detta fall är inte så enastående som herr Bergh nu vill göra gällande.

Jag frågade herr Bergh hur han vill tillsätta lärare för att få den där pacificeringen som han talar så mycket om. Det kunde vara roligt både för mig och kammarens övriga ledamöter att få ett råd av herr Bergh — propositionen är inte färdig ännu — om hur man skulle manövrera, för att en länskolnämnd inte skulle behöva inkopplas på detta område och om länskolnämnden i motsatt fall skulle behöva ha en helt annan sammansättning.

Sedan återkommer jag till vad herr Bergh sade om det s. k. huvudmannaskapet för skolor. Men, herr Bergh, jag har i alla fall gjort vissa invändningar på s. 59 i propositionen. Där säger jag bl. a.: »Tendensen i vissa av skolstyrelseutredningens förslag är obestriddligen sådan, att den aktualiserar spörsmålet om de statliga realskolornas kommunalisering.» Så långt är vi alltså överens, herr Bergh! Så tillägger jag: »Men jag kan icke dela den vid remissbehandlingen framförda uppfattningen, att ett förverkligande av dem ens i full utsträckning skulle innebära en kommunalisering av dessa skolor.»

Jag säger sålunda här, att det råder

delade meningar om hur man kan tolka skolstyrelseutredningens förslag, om man drar mycket hårt åt det ena hållet. Men jag säger också, att det enligt min mening inte under några förhållanden skulle bli en kommunalisering. Jag tillägger: »I varje fall avser jag icke att i detta sammanhang ta upp frågan om de statliga realskolornas kommunalisering, vilken, i avvaktan på det slutliga beslutet om enhetsskolans genomförande, icke kan föras längre än till de ståndpunktstaganden som ägde rum vid 1950 års riksdag.» Det förhåller sig således inte så som herr Bergh vill göra gällande, även om vissa uttalanden kan tolkas på något olika sätt.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Det jag sade beträffande huvudmannaskapet var, att det uppenbarligen måste få en ny innebörd såsom man nu tänkt sig saken. I själva verket bekräftar ecklesiastikministern den iakttagelsen, även om han kanske inte anser det riktigt just nu.

Ecklesiastikministern säger att han inte nu vill ha en kommunalisering av statliga läroverk, men han säger ändå liksom utskottet, att det skall bli något slags kommunalt huvudmannaskap. Det är den nya innebörden av huvudmannaskapet och dess rättsverkningar, som jag anser bör klarläggas.

Sedan en sak till. Ecklesiastikministern antydde återigen, att min begäran om uppskov skulle vara betingad av att jag inte ville medverka till ett genomförande av den nioåriga skolplikten så snart sig göra låter. Det är fullständigt felaktigt! Min önskan om uppskov är av så praktisk natur som att vi måste veta vad vi gör.

På ecklesiastikministerns fråga, om jag ville råda honom i en viss angelägenhet, kan jag utan vidare svara, att i den mån jag kan, så skall jag ytterst gärna stå till tjänst — i all synnerhet som jag sedan länge haft det intrycket, att den nuvarande ecklesiastikministern inte alltid med tillräckligt gott omdöme söker sina rådgivare!

Förslag till skolstyrelselag m. m.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Det sista löftet kan jag inte vara tillräckligt tacksam för! Men jag ansåg nog, att herr Bergh borde offentligt göra sin mening nu omedelbart inte bara för mig, utan även för kammarens ledamöter. Det hade varit av stort värde.

Herr Bergh säger nu, att vi inte vet vad vi gör. Det är väl ändå med förlov sagt en våldsam överdrift. Herr Bergh har inte lyckats få mer än summa en medreservant på denna springande punkt i utskottets förslag. Vill herr Bergh verkligen insinuera, att utskottet i övrigt och i dag även kammaren inte vet vad de gör? Jag tycker att detta är att ta väl stora ord i sin mun.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Efter denna duell mellan herr statsrådet och herr Bergh är det kanske inte så lätt att utvinna några nya synpunkter på denna fråga.

Det måste villigt medges att vissa brister förefinns i det förslag till skolstyrelselag, som nu ligger på kamrarnas bord. Dit hör, som här redan omnämnts, bl. a. frågan om lärartillsättningen som icke medtagits i detta sammanhang. Vidare borde för den mellankommunala samverkan på skolans område en lag om kommunalförbund redan vara antagen.

Beträffande lärartillsättningen har i propositionen framhållits att skolstyrelseutredningen framlagt ett enhälligt förslag om tillsättningsförfarandet. Detta förslag har emellertid blivit föremål för mycket skiljaktiga meningar vid remissbehandlingen och har kritiserats från såväl allmänna som rent tekniska synpunkter. Det har därför ansetts angeläget att ställning inte tages till reglerna för lärartillsättningen förrän full klarhet skapats om möjligheterna att praktiskt tillämpa dem i detalj. Statsrådet säger i propositionen, och han har upprepat det här i dag, att han har funnit det nödvändigt att skolstyrelseutredningens förslag i denna del ytterligare överväges och genomarbetas innan riksdagen fattar ståndpunkt i frågan. Det torde ske

Förslag till skolstyrelselag m. m.

vid nästa års riksdag. Under tiden skulle också nya skolförfattningar hinna utarbetas, och det nu föreliggande skolstyrelselagförslaget skulle träda i kraft i full utsträckning den 1 juli 1958.

Med hänsyn till behovet av en enhetlig lokal skolplanering föreslås, att skolstyrelse enligt den nya lagens bestämmelser skall kunna väljas så fort lagen utfärdats och i avvaktan på lagens fulla ikraftträdande erhålla befogenhet att dels fullgöra sådana uppgifter rörande skolväsendets planering, som kommunens fullmäktige överlämnar åt skolstyrelsen, dels och handlägga ärenden rörande sådana åtgärder som kan erfordras i anledning av skolstyrelserreformens ikraftträdande.

Man skulle kanske i likhet med herr Bergh kunna anse, att de brister som påtalats är av den art att de skulle motivera ett ytterligare uppskov med antagande av det nu föreliggande lagförslaget. Ett sådant uppskov skulle emellertid säkerligen också medföra uppenbara olägenheter.

Sälunda är skolstyrelsefrågan i försöksdistrikten endast provisoriskt ordnad, och beträffande den regionala ledningen har inte ens några provisoriska anordningar vidtagits. Man går i väntan på att få veta hur det skall bli i fortsättningen. I många skoldistrikt har man redan tillsatt kommittéer med representanter från de olika skolformerna med uppgift att samråda och planera för samtliga skolformer inom distriktet. Dessa skolkommittéer bildar ju redan ett slags gemensam skolstyrelse för samtliga skolor inom kommunen, men några lagliga befogenheter har de icke.

Som det nu är — vilket även skolstyrelseutredningen betonar — har kommunerna inte någon styrelse eller nämnd som har ett allmänt ansvar för att skolväsendet i olika former och som en helhet utvecklas på ett sätt, som kommunens storlek och förhållanden kan motivera. När nu målsättningen på skolväsendets område är klar, och jag delar statsrådets uppfattning på den punkten: å ena sidan skapandet av en nioårig enhetsskola, i sig inneslutande det nuva-

randa realskolestadiet, och å andra sidan en utbyggnad av yrkesskolväsendet, synes det vara en naturlig organisatorisk åtgärd att som ett betydande steg mot dessa mål upprätta en lokal skolmyndighet, som är i stånd att enhetligt planera kommunens skolutveckling genom alla stadier. Denna myndighet får ansvara för att såväl det teoretiska som det praktiska skolväsendet i olika former får den utbyggnad och organisation som fordras för att kommunen skall kunna ge sin ungdom den med hänsyn till kommunens resurser och andra förhållanden önskvärda utbildningen.

Herr talman! Vad gäller skolans lokala ledning har jag som ledamot av utskottet — även om jag önskat smärre ändringar på vissa punkter — godkänt utskotts-förslaget.

Beträffande skolväsendets regionala ledning har jag en från utskottsmajoriteten avvikande mening när det gäller sammansättningen av länsskolnämnderna.

Skolstyrelseutredningen har föreslagit att den pedagogiska fackkunskapen skall representeras av en ledamot utsedd av yrkesskolöverstyrelsen, en utsedd av skolöverstyrelsen samt att länsskolinspektören skulle vara självskriven ledamot. Dessutom skulle landstingen utse fyra ledamöter av vilka en skulle vara högre förvaltningsjurist eller domare. Proportionen innebär enligt detta förslag alltså tre pedagogiska fackmän och fyra lekmän.

I det föreliggande utskotts-förslaget har den ändringen vidtagits, att yrkesskolöverstyrelsen och skolöverstyrelsen skulle utse vardera en representant, länsstyrelsen skulle utse juristen och landstingen fyra ledamöter. Proportionen blir alltså enligt detta förslag två pedagogiska fackmän och fem lekmän.

Tillsammans med herr Bergh m. fl. har jag i en reservation framhållit det angelägna i att de pedagogiska facksynpunkterna blir väl företrädda bland nämndens ledamöter och att nämnden därigenom tillföres facklig erfarenhet över hela fältet. Vi kan därför icke biträda departementschefens förslag att

Förslag till skolstyrelselag m. m.

bland nämndens ledamöter skall finnas endast två skolmän. För att erforderlig erfarenhet från verksamheten inom olika grenar av skolväsendet skall kunna bli företrädd bland nämndens ledamöter finner vi det nödvändigt att åtminstone tre av dem är skolmän. Då det emellertid av praktiska eller kanske rentav politiska skäl ansetts lämpligt att landstinget utser fyra ledamöter och att länsstyrelsen utser juristen, föreslår vi att antalet ledamöter i länskolnämnden ökas från sju till åtta. Att antalet ledamöter utgör ett jämnt tal kan icke anses utgöra någon olägenhet, då exempelvis samtliga riksdagsutskott har ett jämnt antal ledamöter, och någon ändring i detta avseende har ju icke påyrkats. Någon olägenhet har icke heller påvisats.

I fråga om länskolnämndernas sammansättning är vi överens med departementschefen så till vida att i nämnden lekmannainflytandet bör erhålla ett gott utrymme och att i densamma bör finnas sådana ledamöter som är förtrogna med kommunalt arbete och verksamhetsområdets särskilda förhållanden.

Herr Näsström nämnde nyss att länskolnämnden är ett statligt organ och därav borde följa att flertalet ledamöter borde utses av en statlig myndighet. Även herr Bergh omnämnde detta i sitt anförande. När vi anslutit oss till propositionens förslag att länskolinspektören icke borde vara självskriven ledamot följer därav att i hans ställe en annan fackrepresentant borde ingå i nämnden. Att länskolinspektören är föredragande vid nämndens sammanträden har ju inte alls samma betydelse för hans möjlighet att påverka nämndens beslut som om han vore ledamot av nämnden. Vi finner det därför naturligt att skolöverstyrelsen får utse två ledamöter. Man kan väl knappast tänka sig att en av skolöverstyrelsen utsedd ledamot skall behärska skolans problem från småskolan upp till gymnasiet.

När det gäller de av skolöverstyrelsen utsedda vill vi påpeka vikten av att överstyrelsen vid sitt förordnande av dem beaktar angelägenheten av att länskolnämnden tillföres sakkunskap och erfä-

renhet från olika grenar av skolväsendet och att de tillsammans företräder den allmänbildande skolans olika stadier.

Vi har emellertid velat påpeka att de av skolöverstyrelsen utsedda ledamöterna icke får uppfattas som någon partsrepresentation i den meningen, att alla under länskolnämnden sorterande lärarkategorier skall ha företrädare i nämnden. Tillsättningen bör ske med utgångspunkt från att bland nämndens ledamöter bör finnas pedagogisk sakkunskap inom såvitt möjligt hela det område av vårt skolväsen som sorterar under nämnden.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av Ragnar Bergh m. fl. under C 1) avgivna reservationen, det avsnitt som avser sammansättningen av länskolnämnderna.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Debatten i dag har inlett med en ny praxis. Ordföranden i den utredning, som ligger bakom den framlagda propositionen, har öppnat debatten med att föredra ett urval ur utskottsutlåtandet. Detta är ett uppslag för författningsutredningen att närmare begrundas. Faran är bara att det vill synas, som om den förste ärade talaren hade förutsatt, att kammarens ledamöter inte var läskunniga. I samma mån som den nya skolan tränger igenom och bildningen stiger kanske inte denna procedur behöver upprepas en annan gång.

Vi har, herr talman, brist på tekniker av olika slag och olika grader i landet. Vad gör man då för att häva bristen? Jo, man sätter till alla klutar för att vidga det tekniska undervisningsväsendet — det må nu gälla högskolor, tekniska gymnasier, fackskolor och allt vad som finns på detta område. Gränsen för vidtagna åtgärder sättes egentligen av tillgången på lärarkrafter i naturvetenskapliga och tekniska ämnen.

Vi har brist på lärare vid våra skolor, särskilt de högre, vilka åtgärder föreslås då? Jo, Kungl. Maj:t föreslår inrättande av skoldirektörstjänster i 40 kommuner, biträdande skoldirektörstjänster till ett

Förslag till skolstyrelselag m. m.

elastiskt antal, förste rektorer, nya rektorstjänster, rektorer vid s. k. enheter, biträdande rektorstjänster, studierektorstjänster samt tillsyningslärtjänster i tusental. Det är självklart att särskilt de högre befattningshavarna i detta mandarinsystem inte själva kan sitta och avfatta remisser eller skriva rent. De måste också så småningom få sekreterare och skrivbiträden till sitt förfogande. Men det blir väl kommunernas sak att ordna den biffen. Räkningen uteblir säkerligen inte. De ekonomiska konsekvenserna för kommunerna är inte utredda. Inte heller har någon hänsyn tagits till bristen på intellektuell arbetskraft, som kommer att förvärras genom detta nya bidrag till samhällets byråkratiska apparat, då en mängd folk kommer att tas i anspråk för onödiga uppgifter. I detta sammanhang kanske man också skall omnämna de nya länsskolnämnderna med deras personalkadrar.

I utredningsbetänkandet, som ligger till grund för propositionen, uttalas, »att det på skolans område lika väl som på andra samhällsområden gäller för demokratin att lösgöra sig ur byråkratismens fjättrar. I fråga om skolan synes vägen vara ökat lekmannainflytande och decentralisering».

Utredningen liksom departementschefen synes anse, att man bäst lösgör sig ur fjättrarna genom att göra dem fler och effektivare. Ett något egendomligt resonemang för att vara framsprunget väster om järnridån.

I en stad som Göteborg finns det för närvarande sammanlagt något över 100 styrelseledamöter i de olika skolstyrelserna. Enligt propositionen skall alla dessa styrelser sammanslås till en enda med maximalt 21 ledamöter. Så mycket större torde den gemensamma styrelsen, trots utskottet som vill öka antalet, inte kunna bli, om den inte skall urarta till en för medlemmarnas fysiska och psykiska hälsa riskabel pratkvarn. Finns det någon i denna kammare som inbillar sig, att de 21 ledamöterna skall vara kompetenta att bedöma alla de ofta intrikata spörsmål, som angår skiftande skolformer? Nej, det gör nog ingen. I alltför

stor utsträckning kommer ledamöternas roll att bli att nicka bifall till tjänstemännens skrivelser och promemorior. Reformens facit i de större kommunerna blir att det nuvarande lekmannainflytandet förvandlas till makt hos tjänstemännen, men inte hos de tjänstemän, som har att bära dagens tunga i skolarbetet, utan hos dem som sitter och skriver i centrala kanslier.

Under remissbehandlingen har det hänvisats till erfarenheterna från Stockholm. En delegation, bestående främst av tjänstemän, men även av ledamöter från Stockholms folkskoledirektion, lär inför utredningen ha gjort gällande, att det skulle gå mycket väl för sig att inordna alla skolor i huvudstaden under en och samma styrelse. Ja, tacka för det, med den byråkrati och den mentalitet som här råder. När jag för ett kvartssekel sedan i min egenskap av kommunalman i Göteborgs stad första gången kom i kontakt med Stockholms kommunala liv, var det en sak som mer än något annat slog mig, nämligen hur svårt det för en kommunalman här i staden ofta var att ge besked om stadens angelägenheter. Frågade man om detaljer, som det var självklart för oss i Göteborg att vi skulle hålla reda på, hänvisades man till någon tjänsteman.

Systemet med tjänstemän som sköter kommunens angelägenheter fungerar givetvis bra, förutsatt att de är tillräckligt många och kvalificerade, såsom fallet är här i Stockholm. Tag t. ex. skoldirektionen i Stockholm med sin skoldirektör, förnämligare än t. o. m. en generaldirektör, och med nio skolinspektörer och ett helt garnityr av andra chefstjänstemän, för att nu inte tala om de djupa tjänstemannaleden. Det vore väl konstigt om inte denna byråkratiska överbyggnad skulle fungera och fungera väl. Men var spårar man lekmännen i bilden? Det verkar, som om de förtonade i dimman. Nej, låt oss tala tyst om det ökade lekmannainflytandet. Vill man förverkliga lekmännens inflytande på de kommunala angelägenheternas behandling, är det nog bättre att hålla sig till den ordning, som vi haft i Göteborg med ett otal små sty-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

relser, där varje styrelses kompetensområde ej är större än att ledamöterna utan alltför strama ledband från tjänstemännens sida kan följa ärendena. Nu dekretas det i propositionen — och jag vill minnas även i utskottsutlåtandet — att antalet tjänstemän på skolexpeditionen i Göteborg och på andra orter, ja t. o. m. i Stockholm, är alltför ringa.

Eftersom jag är tveksam om hela den attiralj, som här håller på att byggas upp, skall jag inte gå in på många detaljer. Jag vill endast betona, att utformningen av skolstyrelseförslaget — vilket borde ha framgått av vad jag nyss sagt — lider av inre motsägelser, som med logisk konsekvens måste utlösa komplikationer i fortsättningen. Dessa inre motsägelser har helt naturligt sin upprinnelse i vissa egenheter hos männen bakom verket. Jag vill anföra endast ett exempel.

Vi vet att kritiken mot den gemensamma skolstyrelsen och vad därmed hörer samman på det regionala planet varit starkast från yrkesskolekåren. Man har där hänvisat till den allmänna erfarenheten, att om man vill främja en viss verksamhet, särskilt när den befinner sig under utbyggnad, bör man ge den en egen ledning. En verksamhet som är i vardande bör inte underställas myndigheter, som redan förut är överhopade med andra uppgifter. Detta gäller just om yrkesskolorna i de större städerna — de har behov av egna styrelser, vilkas främsta uppgift är att befrämja deras utveckling. Betecknande är också att Stockholms stadsfullmäktige, trots att de principiellt gav sin anslutning till tanken på en gemensam skolstyrelse, ändå förklarade sig inte fatta konsekvenserna av förslaget för Stockholms vidkommande. Antagligen var det väl yrkeskolväsendet som spökade. Göteborgs stadsfullmäktige gick bestämt emot att yrkesskolorna där skulle inordnas i den gemensamma styrelsen. Så lär ha varit fallet även på andra håll. Men det var den personliga egenheten som jag ville belysa.

I betänkandet om yrkesutbildningen år 1954 framhölls fördelarna med ge-

mensam styrelse för yrkesskola och enhetsskola i *små* kommuner, där yrkesskolan är liten, kanske bara sysslar med deltidsundervisning eller någon enstaka heltidskurs. Men, fortsätter de yrkesutbildningssakkunniga, systemet med gemensam styrelse får givetvis *inte* tillämpas i kommuner, där man skulle få laborera med en så stor styrelse, att den nästan aldrig kunde samlas in pleno. Betänkandet var underskrivet av ordföranden Emil Näsström.

I skolstyrelseutredningens betänkande år 1955 finner man följande uttalande: »Utredningen har vid sina överväganden kommit till den bestämda uppfattningen, att det ej endast är möjligt att lägga här ifrågavarande skolformer, alltså även yrkesskolorna, under *en* skolstyrelse i Stockholm, utan att det finns starka pedagogiska och organisatoriska skäl, som tala för att en gemensam skolstyrelse är den enda försvarliga lösningen av den lokala ledningens organisation även i denna kommun.» Betänkandet var underskrivet av ordföranden Emil Näsström.

Enligt underrättelser som kommit mig till handa, lär nämnda två herrar Emil Näsström vara en och samma person. Mera torde inte behöva ordas om den saken.

För den som något sysslat med kommunal verksamhet är det närmast skrämmande att möta den hybris, som kännetecknar de sakkunnigas betänkande, deras tilltro till utvalda ledamöters förmåga att bemästra de mest skilda problemställningar och ämnesområden. Visserligen har departementschefen tagit avstånd från de värsta utsvävningarna och uttalat, att styrelsens ledamöter ej har rätt att blanda sig i skolans inre liv och den objektiva undervisning, som där bedrivs. Inte heller tycks han hysa någon större tilltro till styrelsens förmåga att främja pedagogisk försöksverksamhet inom språkundervisningen eller inom matematikens, fysikens eller kemiens domäner på gymnasialstadiet.

Men i ett avseende har han icke bekänt kort. Det gäller frågan om vem som skall svara för lärares tjänstgöringsbe-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

tyg. För de högre skolornas vidkommande är detta en fundamental fråga. Tjänstgöringsbetyg utfärdas där av rektor enligt en graderad skala, även om graderingen ej numera tillämpas i fullt önskvärd utsträckning annat än i fråga om yngre lärare. Med hänsyn till gällande befordringsföreskrifter vore det önskvärt med mera differentierade tjänstgöringsbetyg än vad nu är fallet.

Inom folkskolväsendet är det vederbörande skolstyrelse, som står för betygen. Detta har haft till följd, att knappast någon gradering här förekommer. Jag kan vid detta tillfälle erinra mig åtminstone två fall, där lärare kommit från folkskola eller dess överbyggnader med högsta tjänstgöringsbetyg men där vederbörande av olika skäl visat sig vara fullständigt odugliga för läraryrket och också fått sluta detta. Detta är ju rena, skära humbugen. Denna olyckliga ordning vill nu de sakkunniga mer eller mindre överföra även till det högre skolväsendet. Vilken kompetens har en lekmanmässigt sammansatt styrelse att bedöma exempelvis en gymnasielärares undervisningsskicklighet? Svar: ingen! De sakkunniga har sett hela denna fråga i ett skevt perspektiv. Det verkar, som om de hade i tankarna en byskola i Skabersjö socken i Malmöhus län och inte hela det svenska undervisningsväsendet. Ja, herr talman, jag nämnde bara Skabersjö som ett exempel. Ecklesiastikministern är väl relativt oskyldig. Han har ju i huvudsak underskrivit de sakkunnigas betänkande — och det erkännandet måste jag ge honom — justerat deras proposier till det bättre på vissa punkter.

Skada bara, att han intet orkat följa sina bättre tankegångar till slutet utan på ett egendomligt sätt gång på gång motsagt sig själv. Enligt referatet på s. 19 i utskottsutlåtandet får man veta att »departementschefen delar utredningens uppfattning, att tyngdpunkten i en skolstyrelsereform icke ligger däri att den nya styrelsen erhåller ett större antal administrativa uppgifter utan i det vidgade kompetensområde styrelsen får med åtföljande möjligheter att överbliec-

ka, samordna och utveckla skolväsendet i kommunen».

Det låter ju förnuftigt, även om det kanske inte är riktigt att departementschefens uppfattning där helt och hållet överensstämmer med utredningens. Men plötsligt ändrar han mening, såsom framgår av s. 22 i utskottsutlåtandet: »En så fullständig frihet för skolstyrelsen att själv bestämma om sin organisation och sina arbetsformer, som utredningen tänkt sig, finner departementschefen å andra sidan inte heller helt lämplig. Framför allt kan det allvarligt ifrågasättas, om skolstyrelsen själv skall äga bestämma omfattningen av ärendenas delegering från styrelsen till avdelning eller tjänsteman. Vid tillkomsten av den nya lagen om socialhjälp ansågs det icke böra överlämnas åt socialnämnden att efter gottfinnande delegera sin beslutanderätt. Departementschefen anser, att samma principer som därvid vunnit tillämpning bör gälla för skolstyrelsens del, och förordar i överensstämmelse härmed, att det skall ankomma på fullmäktige att — efter förslag av skolstyrelsen — besluta huruvida skolstyrelse skall äga uppdraga åt avdelning eller tjänsteman att fatta beslut i vissa ärendegrupper. Beskaffenheten av dessa ärendegrupper skall angivas i fullmäktiges beslut.»

Inför denna passus måste man fråga sig, vad lagen om socialhjälp har att göra med skolstyrelselagen. Vad som stadgats i socialhjälpslagen — fullkomligt riktigt där — kan väl inte rimligen överföras att gälla beträffande skolstyrelsernas verksamhet. Sällan har jag, herr talman, mött ett så typiskt exempel på vad man inom logiken benämner falsk analogi.

Vad har för övrigt fullmäktigförsamlingarna för möjlighet att bedöma vilka ärenden som bör ankomma på skolstyrelsen, dess avdelning eller vederbörande rektor att besluta om? Här stöter man på intrikata pedagogiska problem, som endast den i skollivet direkt engagerade skolledaren och hans kolleger behärskar. En förnuftig skolledare ser alltid till att han har sitt kollegium bakom sig och

Förslag till skolstyrelselag m. m.

föräldraopinionen för sig. Vilka möjligheter till förvecklingar blir inte följden av denna oklara och inkonsekventa hållning! Och hur kommer framtidens skolledare att se ut?

Problemet kan givetvis hyfsas genom av Kungl. Maj:t utfärdade skolstadgor och andra författningar, men härom vet vi i dag ingenting. Efter resonemang fram och åter säger departementschefen, att det så långt möjligt bör undvikas, att skolstyrelserna belastas med arbetsuppgifter av rutinkaraktär eller med detaljfrågor. Beslutanderätten i ärenden, som bäst prövas och avgöres av rektor, bör icke av formella skäl handläggas av styrelsen, tillägger han. Ja, det skulle väl fattas annat!

I övrigt är att annotera, att såväl de sakkunniga som departementschefen varit märkvärdigt förtegnade om det andliga innehållet i de beramade skolstyrelsernas verksamhet — vad det nu kan bero på, vet jag inte. Kanske kan de utlovade stadgorna och instruktionerna även här ge en viss vägledning. Det skall bli intressant att se, hur de kommer att se ut. I frånvaro av stadgor och instruktioner samt utredning av de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna av detta förslag går riksdagen i dag att fatta sitt beslut med förbundna ögon.

Samma brist på information kännetecknar också förslaget om de 24 nya länskolnämnderna. Inte heller beträffande dem lämnas någon redogörelse för hur de bör angripa sina uppgifter. Men om de sakkunniga är återhållsamma beträffande nämndernas pedagogiska verksamhet, är de så mycket mera omtänksamma — rent av förbluffande omtänksamma — när det gäller mera materiella ting. Sålunda får man i detalj reda på vilka lokalutrymmen som nämnderna bör ha. Inte ens tambur och toalett glöms bort i sammanhanget. Huruvida sistnämnda utrymmen skall ställas till skolnämndens förfogande även på Gotland är dock något ovisst.

Enligt propositionen skulle var och en av de 24 länskolnämnderna förses med en förste byråsekreterare i 29 lönegraden och nämnden i Malmö därutöver

med en sekreterare, förslagsvis i 25 lönegraden. Vidare föreslås 24 kanslibiträden i 11 lönegraden och 15 kontorsbiträden i s. k. reglerad befordringsgång — inom parentes sagt ett förfärligt fullt uttryck — samt dessutom extra biträdespersonal i icke angivet omfång. Skolöverstyrelsen håller före att denna personal är långt ifrån tillräcklig. Enligt dess mening bör vid länskolnämnderna finnas inte mindre än 50 jurister och lika många kansli- och kontorsbiträdesbefattningar. Även alla andra sakkunniga myndigheter, som yttrat sig i frågan, anser att nämndernas sekretariat är underdimensionerade. Vilken återverkan de nya kommunala och regionala ämbetsverken kommer att få i form av ökad arbetsbelastning på de enskilda skolorna är ej utrett och torde svårligen kunna utredas så länge som de nya verkens kompetensområde ej är klarlagt. I utredningen och propositionen framskymtar emellertid att biträdespersonalen på rektorsexpeditionerna sannolikt måste utökas i samband med den nya skolstyrelserformen.

Reformens huvudsyfte skulle ju vara att decentralisera skolärendenas behandling från skolöverstyrelsen och yrkeskolöverstyrelsen till det regionala och kommunala planet, och härom är ju ingenting att säga. Många har därför frågat sig, vilken reduktion som skulle kunna vidtagas i fråga om dessa statliga överstyrelsers personaluppsättningar. De centrala skolöverstyrelserna har, såsom kammarens ledamöter väl känner till, expanderat på ett förr aldrig skådat sätt under efterkrigstiden.

Skolöverstyrelsen har behandlat spörsmålet men till sist betonat att det är vanskligt eller ogörligt att utan erfarenhet av mellaninstansernas verksamhet förutse reformens inverkan på överstyrelsens arbetsbelastning. Även skolöverstyrelsen anser alltså att det hela är ovisst. Av ämbetsverkets yttrande framgår emellertid, att någon egentlig minskning av dess personalbehov ej kan påräknas. Inte heller har man att emotse någon minskning av domkapitlens personal såsom en följd av denna reform.

Förslag till skolstyrelselag m. m.

Innan jag slutar, skulle jag vilja ge herr ecklesiastikministern, som jag ser har kommit in i kammaren, en replik. Han försökte avleda uppmärksamheten från det berörda ämnet genom att börja tala om enhetsskolan. Herr statsrådet har en faslig benägenhet att, vilken materia som än behandlas här, hoppa in på frågan om enhetsskolan. Han försökte göra gällande att kritiken mot skolstyrelseförslaget skulle bero på en viss ljumhet gentemot enhetsskolan. Jag hoppas att herr statsrådets uttalande på den punkten i dag berodde på en tillfällig indisposition.

Summa summarum: allt flyter, och ingen vet egentligen någonting om hur den här reformen kommer att te sig i verkligheten. Då sålunda frågan om skolstyrelsernas och länskolnämndernas inre verksamhet fortfarande är öppen, måste den, som större delen av sitt liv sysslat med dessa ting, i dag uttala en önskan och en förhoppning, och det är att de nya organen måtte inskränka sin gärning till sådana uppgifter, för vilka de behövs och som de har kompetens att bedöma. Det behövs en bättre överblick över och samordning av våra olika skolformer. Det behövs lagligen auktoriserade nämnder inom kommunerna, som planerar för och organiserar skolväsendet där. Det behövs likaledes nämnder inom länen för samordningen och planeringen på skolans område inom större regioner. Jag tror också att det är lyckligt med en enhetlig ledning av skolornas byggnadsverksamhet och deras sociala uppgifter.

Departementschefen har visserligen understrukit att dessa problems lösning är huvudsyftet med den beramade reformen. Men han har varit omgiven av såvitt jag förstår oerfarna rådgivare, som fört honom in på villovägar, in i en otuktad urskog av dimmiga projekt, vilkas innebörd synbarligen varken han eller hans rådgivare kunnat närmare urskilja.

Då så är förhållandet, herr talman, *nödgas* jag yrka bifall till herr Berghs och herr Nilssons i Göingegården reservation I, vars innebörd herr Bergh nyss

har utvecklat. Vidare yrkar jag bifall till reservation II A 2), II B och II C, de senare reservationerna för så vitt inte yrkandet om bifall till reservation I vinner flertalet.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag betraktar det som ett sundhetstecken, när min vän herr Ohlon underströk, att han *nödgedes* yrka bifall till herr Berghs reservation — det var tydligen med mycket stor motvilja han gjorde det i detta sammanhang.

Herr Ohlon började med att klandra mig för att jag hade begärt ordet först i denna debatt. Är det ett brott mot någon för mig okänd förordning, så ber jag herr Ohlon om ursäkt för den förbrytelsen.

Sedan kom herr Ohlon in på förhållandena i Göteborg; det skulle ju ha varit egendomligt om han inte gjort det. Han talade om hur utomordentligt bra man där har det ordnat; man har ett otal små styrelser som sköter skolväsendet, och det tycks vara idealtillståndet för herr Ohlon. Men jag tycker inte att det var riktigt snällt av min vän herr Ohlon att angripa Stockholm på det sätt han gjorde. Skall vi inte kunna vara överens om att Stockholm bör få sköta sina skolangelägenheter ungefär som man i denna stad anser lämpligt? Det har föreslagits såväl av utredningen som av Kungl. Maj:t och utskottet. Om Stockholm önskar ha flera styrelser, så äger staden rätt att göra framställning om den saken. Dessutom tror jag att man här bedömer Stockholm i högsta grad oriktigt. Stockholm har ett gott skolväsen, och det kan sättas i fråga, om inte denna stad ligger nummer ett även i proportion till befolkningstalet. Det tycker jag att vi skall högakta Stockholm för.

Vidare kom herr Ohlon in på yrkeskolorna och var vänlig nog att i ett par sammanhang citera mitt enkla namn som underskrift till betänkanden på området. Då vill jag erinra herr Ohlon om en mycket viktig sak, nämligen att vi inte bara har Göteborg och Stockholm i detta land, utan också omkring 1 000 andra

Förslag till skolstyrelselag m. m.

kommuner, som vi måst ta hänsyn till vid utredningarna. Detta har vi gjort, och vad såväl Göteborg som Stockholm beträffar, så har de möjlighet att utnyttja undantagsbestämmelsen, något som inte gäller andra kommuner som inte är tillräckligt stora.

Herr Ohlon citerade ett cirkulär, som gått över hela landet för att samla en opinion mot att yrkesskolorna skulle komma in under dessa bestämmelser. Dess bättre har detta cirkulär inte vunnit den anklang, som författarna åsyftade. Jag tror att om vi skall kunna få en fullgod yrkesutbildning, jämställd med vår utbildning på det teoretiska området, då måste vi ha en gemensamt ansvarig skolstyrelse, där man av andra skäl kan vara med på en sådan ordning.

Herr Ohlon kom också in på folkskolans nuvarande betygssättning. Den frågan hör inte på något sätt hit; folkskolans betygssättning sker ju efter vissa schematiska grunder, ett ämne som inte sammanhänger med vad vi nu behandlar. Jag tycker för min del, att herr Ohlon varken var snäll eller kvick, när han talade om den lilla byskolan i Skabersjö. Jag måste säga, att de små byskolorna också har sitt berättigande, kanske i lika hög grad som några andra skolor i olika delar av landet. Jag tror inte att det är rätta ämnet att göra sig lustig över.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Näsström behöver inte alls be mig om ursäkt för att han tog till orda först. Vad jag ville ha fram var, att han använde tillfället att föredra vissa delar av utskottsutlåtandet — jag hade väntat att det vid detta tillfälle kunde falla herr Näsström in att tala om någonting nytt, utöver det som står i utlåtandet.

Herr Näsström menade att jag hade på ett otillbörligt sätt kritiserat den kommunala organisation som råder här i Stockholm, en organisation med stark tjänstemannabetoning. Jag har endast påpekat faktum, herr talman, och velat understryka att denna organisation inte

bör vara ett föredöme för oss andra i landet. Men genom en tvångslagsstiftning av den innebörd, som nu håller på att förverkligas, tvingas även andra kommuner att införa en motsvarande ordning, där tyngdpunkten i styrelsearbetet av helt naturliga skäl kommer att ävila tjänstemän.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlon berörde vidare frågan om våra respektive överstyrelsens personal. Det är väl inte obekant för någon i detta hus, att en våldsam ansvällning har skett på skolans område och att de stora årskullar, som skolan just nu får ta emot, har föranlett ett mycket omfattande merarbete för samtliga organ som har med skolväsendet att göra, inte minst då för skolöverstyrelsen. Jag skulle för min del vara glad, om denna anordning kunde leda till att vi inte behöver utökad personal hos skolöverstyrelsen. Förhållandet är naturligtvis detsamma vad gäller överstyrelsen för yrkesutbildning.

Det är enligt min mening inte alls egendomligt att man inför delegationsrätt för skolstyrelserna, så att de slutgiltiga avgörandena träffas av de beslutande organen på förslag av skolstyrelserna. På det sättet får man en stadga för framtiden. Skolstyrelserna vet vad de har att hålla sig till inom de olika organ som det här är fråga om. Och det är väl ändå inte felaktigt att det beslutande organet i en kommun — vilken kommun det än må gälla — är underkunnigt om vad som sker på detta område. Jag tror inte att man skall kalla en sådan ordning för byråkrati — som jag ser saken är det i stället närmare demokrati, och så bör det vara.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är det allra sista herr Näsström anförde som jag skulle vilja ta upp, nämligen att fullmäktigeförsamlingarna var och en på sin ort skall sitta och besluta om vilka ärenden som skall delegeras till avdelning eller till vederböran-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

de skola eller dess ledare. Det är ju just sådana anordningar som medför att vi får en så tung byråkratisk organisation i samhället. Det vore väl då bättre att man i en allmän stadga finge formulerat vilka ärenden som bör delegeras till vilka.

Jag har inte klandrat överstyrelserna, utan jag har endast konstaterat att det, trots den oerhörda ökning av tjänstemannastaberna som kommer att äga rum i periferien inom vårt undervisningsväsende med delegation av ärenden det icke kunnat åvägbringas en motsvarande reduktion i de centrala styrelserna.

Jag fruktar, herr talman, att kammaren i dag kommer att fatta ett beslut liknande det som gjordes i början av 30-talet i fråga om domkapitelreformen. Det skulle bli så enkelt och rationellt och billigt. Vad blev följden. Jo, domkapitlens expeditioner är i dag tre gånger så stora som de var innan reformen genomfördes, men vid reformens genomförande sades ingenting om den ökade arbetsbelastning, som skulle bli följden av beslutet.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Det här börjar ju att bli ganska intressant. Nu har herr Bergh vunnit en ny proselyt i herr Ohlon. Jag skall inte gå in på någon polemik med herr Ohlon; det behöver jag inte. Kanske det till och med blir så att någon av folkpartiets representanter — herr Sunne eller någon annan — försvarar utskotts-majoriteten mot herr Ohlon. I varje fall kan jag lika gärna vända mig mot herr Bergh, som är huvudreservant, ty då när jag precis vad jag vill.

Herr Näsström sade efter herr Berghs första anförande, att han inte alls var förvånad över herr Berghs anförande. Min reaktion, herr Näsström, var den rakt motsatta: jag blev förvånad — jag försäkrar det — men förvånningen varade inte så länge, ty herr Bergh själv gav mig nyckeln till problemet. Han framställde sig själv som en dubbelnatur; dels var han fackman och dels var han riksdagsman. I utskottet — och det var mot

den bakgrunden som jag först placerade herr Bergh i dag — uppträdde herr Bergh som fackman, med fackmannens stora förtjänster men också med fackmannens brister. För att inte herr Bergh skall få tillfälle att säga det i en replik kanske det är bäst att jag själv säger, att man ju brukar karakterisera en professor som en person, som har en annan mening. Ja, det där gäller om professorer — det skall gärna erkännas — men det gäller nog om fackmän i allmänhet. Så betraktade jag herr Bergh i utskottet, men också — det vill jag ärligt säga — som den verkligt kunnige fackmannen. Och så betraktar jag herr Berghs reservationer på detaljpunkterna men faktiskt också reservation I, som ju gäller utskottsutlåtandet i sin helhet. Herr Bergh säger i denna reservation att han naturligtvis i princip går med på att man inrättar dessa lokala skolstyrelser, gemensamma inte bara för det obligatoriska skolväsendet utan även för andra läroanstalter. Herr Bergh säger vidare att han självfallet är med på att det inrättas länsskolnämnder, alltså dessa mellaninstanser. Men så kommer förhindren. Och vilka är de? Ja, herr Bergh gjorde själv en katalog över dem i sitt anförande. Han talade om lärartillsättningarna och om att det inte nu föreligger någon proposition i det ämnet men att vi kunde vänta den nästa år. Han ville framför allt veta vilken instans som skulle syssla med dessa lärartillsättningar, och på den punkten svarade ju herr statsrådet. Herr Bergh talade vidare om de reviderade skolstadgorna och sade, att han gärna ville ha sådana stadgor till hands, när han skulle göra ett ståndpunktstagande i de frågor vi har att bedöma i dag. Nu brukar vi ju inte vara bortsökta med att få stadgor tillsammans med en proposition, men jag vill gärna säga att jag mycket väl kan förstå herr Berghs inställning. Frågan om huvudmannaskapet berördes här av ecklesiastikministern.

Sedan framhöll herr Bergh, att kommunalförbundsagen ännu inte antagits av riksdagen. Nej, men vi känner ju till hur den lagen kommer att se ut, och herr Bergh känner säkert bättre till den

Förslag till skolstyrelselag m. m.

än många andra. Men herr Bergh är en försiktig general. Han vill ha beslut i saken, innan han kan vara säker.

Ja, jag kan gå herr Bergh till mötes genom att medgiva, att det naturligtvis kunde ha varit fördelaktigt att ha alla dessa ting på bordet, när vi i dag har att fatta beslut, men å andra sidan är det sällsynt att man här i riksdagen kan genomföra en sådan synkronisering. Jag medger alltså, att det hade varit fördelaktigt, men jag vill också rikta en direkt fråga till herr Bergh: Vad är det egentligen som herr Bergh är bekymrad över? Jag har ärligt tittat över det hela och försökt föreställa mig vad som skulle kunna hända, vad vi ännu inte kan överblicka, som skulle kunna påverka vårt ståndpunktstagande i dag. Jag kan inte rimligen finna, att det är förenat med några risker att omedelbart gå till beslut.

Men jag vill också säga, för att precisera den skiljaktighet, som föreligger mellan herr Bergh och oss andra, att vad det här gäller är en procedurfråga, inte en substansfråga. Skall vi besluta i dag eller skall vi vänta till nästa år eller senare? Jag kan inte finna att några skäl talar för att man skall följa reservationen.

Låt mig så gå över till detaljreservationerna. Jag har själv reserverat mig på en punkt. Den reservationen skall jag inte offra många ord på — jag kommer till den strax. Jag skall i stället tala om andra ting, som spelat en mer central roll i den hittills förda debatten. Då är det naturligtvis frågorna om skolväsendets regionala ledning som kommer i förgrunden.

Man har berört handläggningen av disciplinärendena, vilken en reservation vill hänvisa till den centrala skolmyndigheten. Majoriteten inom utskottet föreslår, att dessa ärenden skall gå till länskolnämnderna. Det har inte varit någon hårdare diskussion på denna punkt. Före riksdagsbehandlingen tycktes dock dessa frågor i viss mån uppröra sinnena av någon orsak. Det var nästan så, att vederbörande ibland syntes tycka att det vore särskilt fint att få upp disci-

plinärendena så högt som möjligt. Jag kom att tänka på hur adelsmännen i äldre tider slog vakt om sin urgamla rätt att bli avrättade med svärd. Rättvisligen bör dock sägas, att åtminstone reservanternas ståndpunkt är motiverad och saklig; de vill nämligen, att man skall flytta upp disciplinärendena centralt för att få till stånd en enhetlig behandling. Ja visst, då får man en omedelbar garanti för den saken. Men även om man lägger disciplinärendena på länskolnämnderna, får man enligt min mening en medelbar effekt i samma riktning till följd av möjligheterna till överklagande. För mig är detta inte någon stor fråga. Men med tanke på vikten av att dessa disciplinärenden handhaves i kontakt med lokalkännedom, kanske med utnyttjande av muntlig handläggning, har jag för min del stannat för den ståndpunkt som utskottsmajoriteten intagit.

Den andra frågan i detta sammanhang gäller ju hur stora länskolnämnderna bör vara. Det är för mig en rent praktisk fråga. Här har ju statsrådet i likhet med utredningen föreslagit sju ledamöter, medan reservanterna föreslagit åtta. Man har underligt nog inte gått upp till nio. Jag lyssnade uppmärksam på herr Sunnes argumentering. Som den framlades, förde den direkt till nio ledamöter, nämligen fem från landstinget, juristen från länsstyrelsen och tre från de centrala överstyrelserna. Herr Sunne skakar nu på huvudet, men jag sade: som det framsades. Jag gissar, att herr Sunne anser att det skulle bli en för stor nämnd med nio ledamöter. I varje fall föreställer jag mig, att vi kan vara överens om att vi inte vill göra denna nämnd för stor.

Vi har stannat för sju ledamöter. Vi har kanske mer än herr Sunne och andra tänkt på vikten av att lekmännen blir i majoritet. Nu räknar reservanterna länsstyrelsejuristen som lekman. Det har jag i detta sammanhang litet svårt att göra. Vi har kommit till det resultatet, att det bör vara fyra ledamöter från landstinget, en från länsstyrelsen och två från de centrala skolmyndigheterna. Då inländer herr Sunne — och den inställ-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

ningen förstår jag helt — att han vill ha skolmännen mer fylligt representerade. Jag menar nu, att det tillgodoses genom att länskolinspektören får vara närvarande vid sammanträdena. Häremot gemämler herr Sunne, att inspektören inte har rösträtt, han får bara vara närvarande som föredragande, och att det är det som gör skillnaden så stor. Jag tror inte så mycket på den saken utan har efter alla dessa överväganden stannat för utskottets förslag. Jag menar dock inte, att det skulle vara någon större olycka om till äventyrs denna reservation skulle vinna majoritet.

Om jag så till slut med några ord övergår till den reservation, som jag själv har undertecknat, vill jag framhålla att det råder en mycket liten skillnad mellan departementschefens förslag och reservationen. Reservationen går ut på att en skolstyrelse skall kunna bibehålla eforusinstitutionen, om den så vill. Departementschefen anför att han inte vill motsätta sig eforusinstitutionens avskaffande, men han anser, att »den solennitet som behöver förlänas skilda tillfällen i skolans liv icke nödvändigtvis borde fordra, att en viss person förordnas för denna uppgift». Han menar med andra ord att representativa personer såsom biskopen skall kunna vid lämpliga tillfällen tillkallas, om man så önskar.

Den skillnad som råder mellan departementschefen-utskottsmajoriteten och mig fotas på min sida — jag skall gärna erkänna det — på sentimentalitets-skäl. Man måste ändå anse att den institution det här gäller representerar en mycket värdefull tradition inom svenskt skolväsen, och skulle den lokala skolstyrelsen önska bibehålla traditionen, bör den ha rättighet till det. Varför kan man inte någon gång införa något irrationellt i vårt annars ofta så gråa samhälle?

Jag kan alltså sammanfattningsvis, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter med undantag av punkten A. 5), där jag yrkar bifall till den av mig avgivna reservationen, som samtidigt subsidiärt avgivits av herr Nilsson i Göingegården och herr Ragnar Bergh.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wahlund vill göra gällande att huvudvikten i denna diskussion ligger på procedurfrågan. Så är nog inte förhållandet från mina utgångspunkter. När herr Wahlund frågar mig, vad jag egentligen är bekymrad för när det gäller det föreliggande förslaget, kan jag svara med att hänvisa till vad jag redan sagt, nämligen att det enligt min som jag tror ganska välmotiverade mening inte förebragts ett material som gör det möjligt, i varje fall inte för mig, att överblicka innebörden av verkningarna av det beslut, som riksdagen inbjödes att fatta. Herr Wahlund förklarade i detta sammanhang, att han inte såg några risker. Jag gratulerar herr Wahlund till hans förmåga att blicka in i ett dimhöljt fjärran.

Den förklaring, som herr Wahlund lämnade till att inte tillräckligt material presterats — han ansåg själv att det skulle vart fördelaktigt, om så hade skett — nämligen att vi var vana vid ett sådant handlings sätt, föranleder emellertid till den reflexionen, att det skulle vara av intresse för riksdagen av rent sakliga skäl men även med hänsyn till riksdagens konstitutionella ställning att vi hjälps åt att vänja kanslihuset vid att få fram det material, som vi behöver.

Herr SUNNE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara rätta till ett litet missförstånd, som jag tror att herr Wahlund gjort sig skyldig till när det gäller mitt förslag beträffande sammansättningen av länskolnämnden.

Enligt mitt förslag skulle fyra ledamöter av nämnden väljas av landstinget och juristen utses av länsstyrelsen, medan överstyrelsen för yrkesutbildning skulle utse en och skolöverstyrelsen två ledamöter. Det blir således endast åtta ledamöter. Man får väl räkna juristen till lekmännen, och i så fall skulle det bli tre pedagoger och fem lekmän i nämnden.

Jag kan i detta sammanhang säga, att om herr Näsström vidhållit sin uppfattning från utredningen att det borde va-

ra sju ledamöter, bland vilka länskolinspektören ingick såsom självskriven ledamot, hade det också blivit tre pedagoger, och då hade proportionen blivit tre pedagoger och fyra lekmän. Enligt förslaget om åtta ledamöter blir det tre pedagoger och fem lekmän, och därmed anser jag att lekmannarepresentationen är väl tillgodosedd.

Herr WAHLUND (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas verkligen att det framgick av mitt anförande, att jag inte påstod att herr Sunne hade reserverat sig till förmån för nio ledamöter i länskolnämnden. Jag ansåg, att hela det resonemang, som herr Sunne förde i sitt inlägg, ledde till detta resultat. Men jag är fullt medveten om att herr Sunne stannade vid åtta ledamöter. Jag menade vidare, att då herr Sunnes resonemang ledde till det resultatet att det skulle vara nio ledamöter och herr Sunne stannade för ett mindre antal, måste det finnas någon annan anledning till detta, och jag gissade att anledningen var, att herr Sunne tyckte att nio ledamöter var för många.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra herr Sunne om att utskottet först tog ställning till huruvida förste inspektören skulle vara ledamot av nämnden eller inte. Jag hade den uppfattning, som utredningen givit uttryck åt, men sedan utskottet praktiskt taget enhälligt ansåg att förste inspektören inte borde vara självskriven ledamot av nämnden, fann jag att det förslag, som utskottet framlagt, var det riktiga.

Till herr Wahlund skall jag bara säga, att det enligt det nya förslaget förhåller sig på det sättet, att en skolstyrelse kan vid en högtidlig avslutning inbjuda vilken prominent person som helst, och anser då en skolstyrelse att man bör inbjuda en biskop, må det gärna ske, och vill man inbjuda någon annan, har man ju möjlighet till det också.

Sedan nämnde herr Ohlon någonting

Förslag till skolstyrelselag m. m. om domkapitlen — man hade blivit förespeglad att dessa skulle få ett så litet antal tjänstemän som möjligt, och nu är de ju rätt stora ämbetsverk. Jag har ingen anledning att försvara domkapitlen, det finns kanske personer som kan göra det bättre än jag, men jag går ut från att även på det området har arbetsbördan ökat i sådan takt att man har ansett sig tvungen att anställa mera arbetskraft.

Vidare nämnde herr Ohlon att departementschefen hade haft dåliga rådgivare. Jag vet inte vem han därvid åsyftar. Jag kan aldrig tänka mig att han menar utredningen, ty där hade vi två förnämliga rektorer som numera tjänstgör och kan se skolan i nuläget. De har gjort en mycket utmärkt insats i utredningen. Jag tror därför inte att det kan vara utredningen som han ansåg såsom en dålig rådgivare.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Herr Ohlon sade nyss här i debatten, att han kunde vitsorda, att det förelåg ett behov på detta område av en i åtskilliga avseenden ny organisation. Detta är något, som man givetvis måste ge honom rätt i.

Redan då direktiven för 1940 års skolutredning formulerades, uttalade den dåvarande ecklesiastikministern, Gösta Bagge, bl. a., att »icke minst ur synpunkten av det allmännas kostnader för undervisningsväsendet är frågan om ett mera planmässigt och enhetligt ordnande av de skilda läroanstalternas ledning på orter med ett mera omfattande och förgrenat skolväsen av stor betydelse». Som det nu är, menade herr Bagge, är det dålig kontakt mellan olika skolformer på samma ort. »Större enhetlighet i skolornas lokala ledning skulle också göra det lättare att organisera övergången mellan skilda skolformer», menade han.

Det där känner vi igen. Det har ju varit ledmotivet i den fortsatta diskussionen under hela 1940-talet. Skolkommisionen, som avgav sitt betänkande 1948, delade i stort sett de meningar, för vilka

Förslag till skolstyrelselag m. m.

skolutredningen i dessa avseenden har givit uttryck. Man accepterade tanken på en gemensam skolstyrelse i kommunerna.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 133 vid 1950 års riksdag kom denna fråga självfallet åter på tal. Departementschefen, som den gången var herr Weijne, förordade också han i princip en gemensam skolstyrelse i varje kommun. Man kan måhända likväl iaktta, att departementschefen hade ett mera generöst sinne och en större fördomsfrihet än vad man kanske tycker sig då och då spåra i dagens officiella publikationer på området. Departementschefen lämnade sålunda exempelvis »öppet, i vilken utsträckning särskild styrelse kan befinnas påkallad för yrkesutbildande läroanstalter», men han framhöll också, att i de flesta kommuner vore säkerligen en gemensam styrelse för alla distriktets skolor genomförbar. »Endast i de allra största kommunerna», framhöll han, »kan det måhända visa sig nödvändigt med en uppdelning på flera styrelser.»

Departementschefen hade vid den tidpunkten emellertid inte heller något emot, att man sökte sig fram på andra vägar. Det hette bl. a. på följande sätt: »I några remissyttranden har som alternativ till den gemensamma skolstyrelsen ifrågasatts en anordning, som skulle innebära, att skilda styrelser bibehållas för de olika skolorna men att något slags gemensamt organ skapas, som skulle handlägga för alla skolor gemensamma angelägenheter såsom lov, skoltider, sociala åtgärder m. m.» »Jag har för min del», sade departementschefen, »intet att erinra emot att ett dylikt arrangemang försöksvis prövas i ett eller annat skol-distrikt, om så befinnes möjligt.» Denna synpunkt överensstämmer, inom parentes sagt, med det remissyttrande över skolstyrelseutredningens betänkande, som förra året avlämnades av rektorernas förening, eller vad den kallar sig. Det utgör i varje fall ett vittnesbörd om att statsrådet Weijne vid denna tidpunkt hade blicken öppen för att man skulle kunna tänka sig att ge kommunerna ett visst svängrum.

Statsrådet Weijne var likaledes i proposition nr 133 vid 1950 års riksdag fullt på det klara med att man inte borde överdimensionera riskerna av att skolstyrelserna inte fick tillräckligt god representation för fackfolket. Han hänvisade till erfarenheter från folkskolestyrelserna och skrev på följande sätt: »I dessa folkskolestyrelser har överläraren jämte en representant för lärarkåren rätt att närvara vid sammanträdena och deltaga i överläggningarna men ej i besluten, dock med rätt att få sina meningar antecknade till protokollet.» »Den pedagogiska och fackliga sakkunskapen synes», hette det, »på ett liknande sätt böra få göra sig gällande i de nya gemensamma skolstyrelserna. Rektor och lärare få härigenom tillfälle att föra fram sina synpunkter på de föreliggande frågorna. Detta är det väsentligaste; om de sedan åro ledamöter eller ej torde spela en underordnad roll.» Han fortsatte: »Det synes lämpligt att, om skolväsendet i distriktet omfattar en enda skolenhet, dennas rektor är närvarande vid sammanträdena. Finnas flera skolenheter, böra rektorerna närvara vid behandlingen av frågor, som beröra deras resp. skolor.»

Jag vill här, herr talman, även erinra om att riksdagen vid antagandet av 1952 års lag angående provisorisk skolstyrelse godtog denna departementschefens år 1950 formulerade tankegång.

Efter dessa preliminära rekognosceringar i kulisserna vill jag nu gå över till att studera det aktstycke, som framlagts till beskådande och kanske också till bedömning på vår parlamentariska scen här i dag.

Jag kan då i första hand yrka bifall till reservation I av herrar Bergh och Nilsson i Göingegården. Det hade utan tvivel varit till fördel, om förslag till skolstadgor, reglementariska föreskrifter och instruktioner samt förslag till ordning för tillsättande av lärare och förslag till lag om kommunalförbund hade förelegat, innan Kungl. Maj:t låtit utarbeta förslag till lag om skolstyrelse samt förslag till lag om länsskolnämnd. Dessa synpunkter är så uppenbart rik-

Förslag till skolstyrelselag m. m.

tiga — ingen i debatten här i dag har kunnat jäva det — att de till och med föranlett utskottets majoritet att erkänna detta. Särskilt hade det, står det i utskottsstrycket, enligt utskottets mening »varit av värde vid bedömning av frågan om skolstyrelsens organisation och sammansättning, liksom det hade varit önskvärt, att förslaget om ny kommunalförbunds lag dessförinnan varit föremål för ställningstagande från riksdagens sida».

Nu förelåg det emellertid ett tvångsläge, eftersom ecklesiastikdepartementet — för vilken gång i ordningen vill jag låta vara osagt — åter givit ett prov på sin upp- och nedvända administrativa logik genom att placera, som det har sagts här tidigare, brödet i ugnen *först* med förklarad avsikt att kasta in jästen efteråt. Var och en må ha sin metod, men det må vara reservanterna tillgivet att de på denna punkt velat anmäla, att de har en annan åsikt om själva brödbaknings- och gräddningsprocessen.

Jag har för min del också den egenomliga åstundan, att jag vill veta, vad det blir för följder av vad jag är med om att besluta. När jag lämnar detta hus kommer jag i den obehagliga situationen, att folk frågar mig, vad vi har beslutat. Då kan jag i mitt svar inte ge mer än en antydning, en löst skissad yttre ram, som folk inte tycker att det är så stort nyhetsvärde i.

Det har alltså, herr talman, här gällt, såsom det har sagts, inte bara att bedöma en procedurfråga utan även att efterlysa visst materiellt innehåll i lagstiftningen om vilket man inte fått någon upplysning.

Men vad skall en stackars fattig koalitionsmajoritet i ett utskott göra? Den hade ju bara att acceptera läget, och sedan fick man linda spolen vidare. Herr statsrådet var i sitt anförande härförleden — det kan ha ett visst intresse i detta sammanhang — inne på problemet rörande publiceringen i juni. Denna sak har jag redan påtalat här i kammaren, när propositionen remitterades till utskottet den 17 oktober. Jag påpekade då, att det förfaringssätt som hade använts

i juni detta år, då propositionen, utrustad med ett annat omslag, distribuerades ut i rikets olika bygder — för all del också till oss riksdagsmän — inledde en ny praxis, som verkligen öppnade oanade perspektiv. Såsom jag yttrade här i kammaren den 17 oktober skulle vi riskera att få dels en propositionsavlämning i riksdagen på hittills vanligt och i våra grundlagar förutsett sätt, dels en propositionsavlämning i förskott, adresserad till enskilda riksdagsmän och ledamöter av kommunala församlingar. Denna modell skulle verkligen skapa inte bara en helt ny situation i vårt land utan även någonting, som inte förekommer i de oss omgivande civiliserade länderna. Metoden är knappast att förorda. Man har fått höra omdömen om vissa tjänstemän i ett annat departement. De har kallats för »stuffa killar». Jag tror, att det skulle vara ganska farligt, om man kunde åsätta ecklesiastikdepartementets tjänstemän och chef epitetet »originella killar», när det gäller att handla och vandla på det administrativa och det konstitutionella planet. Departementet bör inte bara av de skäl, som vi i dag haft anledning att påtala, utan även av andra skäl, som ligger längre tillbaka i tiden, ta sig till vara för dylika extraturer. Jag tror att man därmed inte lägger en tum till sin växt.

Vi kommer sedan till den situationen, som inträder, då yrkandet under I icke bifalles, och som den förtänksamme man, som jag, herr talman, tror mig vara, skall jag tillåta mig att även i ty föreliggande läge göra några reflexioner.

I proposition nr 133 vid 1950 års riksdag, som jag tidigare här talat om, förutsatte departementschefen att så stor frihet som möjligt borde lämnas kommunerna för att på så sätt få dem positivt intresserade för skolan och dess funktion. Det var den princip, efter vilken man arbetade omkring år 1950. Klimatet var kommunvänligt, kan man säga. I logisk linje med en dylik syn på de stora dragen vid uppläggandet av denna reform har en reservant i dagens utskottsutlåtande under II A 1) yrkat, att kommunerna själva och icke Kungl. Maj:t skulle få rätt att avgöra, huruvida de

Förslag till skolstyrelselag m. m.

med hänsyn bl. a. till strukturen av sitt skolväsen vill ha särskilda styrelser för en icke obligatorisk skola. Beslutanderätten bör i detta fall, hävdar reservanten, ligga hos kommunens fullmäktige, sedan länskolnämnden hörts. Vad reservanten vill undvika är den själlösa likriktning, som här kan hota, utan hänsyn till »lokala avvikelser från normalmönstret». Jag tror för min del, att denna tanke är både modest och riktig och att det hela skulle vinna på den föreslagna ändringen. Jag yrkar alltså, herr talman, på denna punkt bifall till reservationen II A 1).

Vad angår reservanternas ståndpunktstagande under II A 2) kan jag givetvis instämma i de synpunkter, som där anläggs, eftersom det här gäller en av mig själv väckt motion. Skolstyrelseutredningen och proposition nr 182 har här tänkt sig, att endast tre rektorer och tre lärarrepresentanter skulle få deltaga i skolstyrelsens möten. Man har sagt sig frukta, att man i annat fall finge en alltför vidlyftig representation. Jag har här tidigare erinrat om statsrådet Weijnes åsikter om dessa ting, tankegångar, som riksdagen också godtog genom 1952 års lag om provisorisk skolstyrelse. Statsrådet Weijne ansåg tydligen, med sitt dominerande intresse för att få ett *frukt bärande* samarbete till stånd, att det vore självfallet, att rektor vid skola skulle vara närvarande vid skolstyrelsens sammanträde, då ärenden, berörande hans skola, behandlades. Jag delar denna herr Weijnes mening. Reservanterna har tydligen också ansett denna ståndpunkt riktig, då de förordat, att lagens formulering otvetydigt bör ge denna rätt. Jag ber därför att få yrka bifall till reservation II A 2).

Nu kan läget emellertid också vara så, att utskottet på just denna punkt ej eftersträvat att gräva ned sig i någon av doktrinernas löpgravar. Utskottet skriver på s. 113: »Icke sällan torde det vara till fyllest, att facksynpunkterna framföres av skolchefen eller ordinarie representanter för skolledare och lärare. Det torde dock kunna förutsättas, att då *viktiga* ärende berörande viss skola kom-

mer upp till behandling, vederbörande skolchef ser till, att i den mån så påkallas berörd rektor eller någon av lärarna kallas.» Det heter vidare, att utskottet visserligen finner »de av motionärerna framförda synpunkterna i och för sig beaktansvärda» — det är, som vi vet, en väldigt fin formulering i ett utskottstryck — men vill inte ge de fasta regler som motionärerna kräver. Detta är enligt min mening skada. Vem avgör vad som är »viktiga» frågor och vad garanterar, att skolledaren blir efterlyst »i den mån så påkallas»? Jo, det är den byråkrathövding, som herr Ohlon nyss frammanade för våra blickar. Det är det byråkratiska elementet i den nya organisationen, som här skall ha rätt att avgöra. Här skapar man friktionsanledningar, som kunnat undvikas med enkla medel.

Jag noterar givetvis med tillfredsställelse utskottets behandling av motionen I: 616, vari begärdes att förslag om överförande av läroverkens ekonomiska förvaltning till skolstyrelsen skall efter utredning underställas riksdagen. Utskottet har anslutit sig härtill, och därom är alltså intet att säga.

Herr Wahlund förde eforusinstitutionen på tal. Den är det kanske inte så mycket att säga om i detta sammanhang. Utskottet har anslutit sig till vad departementschefen anfört i propositionen på s. 60, där det säges att skäl synes »icke föreligga att bibehålla eforusinstitutionen, som efter de nya skolstyrelsernas och mellaninstansernas etablerande icke kommer att ha några praktiska funktioner att fylla. Den solennitet som behöver förlänas skilda tillfällen i skolans liv torde icke nödvändigtvis fordra, att en viss person förordnas för denna uppgift. Olika representativa företrädare för det samhälle skolan tillhör torde utan särskilda förordnanden kunna förväntas åtaga sig att åt avslutningar och andra tillfällen ge den högtidliga prägel som kan vara önskvärd». Som nyss sades kan givetvis till denna kategori hänföras eforusämbetets tidigare innehavare. Man har alltså möjlighet att i behövliga fall tillkalla dem. Skillnaden är liten. Man

Förslag till skolstyrelselag m. m.

skulle emellertid också här ha kunnat ge kommunerna förtroendet att efter eget bedömande behålla sin gamla eforusinstitution eller inte. Jag finner därför, att jag skulle vilja rösta för den synpunkt, som framförts i reservationen på denna punkt.

Jag anser också, att skoldirektör bör ha lärarutbildning. Jag ansluter mig till denna tanke, vilket innebär, att jag yrkar bifall till reservation II B), ehuru jag noterar, att utskottets formulering på denna punkt har blivit förnuftig, då utskottet säger, att man endast, när *synnerliga* skäl föreligger — utskottet använder alltså den hårdaste form vårt parlamentariska språk känner — bör bryta mot principen, att skoldirektören bör ha lärarutbildning och lärarerfarenhet.

Det förefaller mig också av praktiska skäl lämpligt, att disciplinärenden liksom hittills får avgöras av de centrala instanserna, dock inte av det skäl, som herr Wahlund antydde, nämligen att det härvidlag skulle föreligga samma åstundan som hos de gamla adelsmännen att vid eventuellt iråkade tråkiga situationer få avrättas med svärd. Den synpunkten är nog ovidkommande i sammanhanget. Här föreligger emellertid ett material, som visar, att det under 22 år, d. v. s. under tiden 1928—1950, endast förekommit 110 fall. Det betyder fem fall om året eller två fall per skolinspektionsområde. Då måste man säga sig, att detta icke på något sätt kan belastas de centrala myndigheterna. Vad man vinner med denna anordning är det enhetliga bedömandet. Nu är det meningen, att länskolnämnderna i A, B och C skall ta ställning till dylika disciplinärenden och tvingas hålla kontakt sinsemellan och säkerligen också behöva gå till den centrala instansen i Stockholm för att fråga, vilka principer som här skall tillämpas. Då kunde man lika gärna ha låtit denna detalj handhas av skolöverstyrelserna. Jag yrkar därför på denna punkt bifall till reservationen II. C. 1) första stycket.

Utskottet har vidare föreslagit, att antalet ledamöter i länskolnämnden skall vara sju. Jag inskränker mig här, för att

avkorta detta anförande så mycket som möjligt, till att ansluta mig till de synpunkter, som i debatten framförts av herr Sunne, och yrkar bifall till reservationen II. C. 1) i vad reservationen berör denna angelägenhet. Jag skulle vilja använda den tidsvinst, som jag personligen gör i det sammanhanget, till att göra den reflexionen, att många, som sitter här och lyssnar till denna debatt, måste tänka, att då det här inrättas 24 eller kanske något fler nya ämbetsverk — jag har inte gjort ens en approximativ uppskattning av vad det innebär i form av nya tjänstemän — detta säkerligen måste innebära en väsentlig avlastning för de centrala instanserna. Det meddelades i utredningen, att det gäller sextio ämnesområdesgrupper, som lösgörs från exempelvis skolöverstyrelsen och förs ut på fältet. Då tror man, att det måste bli möjlighet till organisatoriska besparingar i de statliga verken. Jag ställde frågan under utskottets behandling av denna sak, hur stor denna besparing kunde beräknas bli. Föredraganden hade tydligen tänkt igenom spörsmålet och svarade — fastän märkbart skakad — att det möjligen, såvitt han kunde förstå, kunde innebära indragande av två byråsekreterartjänster. Jag bara meddelar detta som en rent saklig upplysning, eftersom jag tycker att reflexionerna kan göra sig själva, även om jag tar i betraktande vad herr Näsström nyss från denna plats sade om det förhållandet.

Jag har, herr talman, tidigare sagt, att det skulle ha varit lyckligare, om vi fått behandla detta ärende på det sätt, som förordas i reservation I. Under föreliggande omständigheter får vi emellertid försöka göra det bästa av det förslag från Kungl. Maj:t som här föreligger. Det är efter min mening behäftat med åtskilliga skönhetsfläckar, som dock, om kammaren beslutar sig för att följa reservanternas, låter sig avlägsnas. Det viktigaste är emellertid att den lag om skolstyrelse, som riksdagen i dag antar, blir föremål för förtroende från de berörda parternas sida. Förutsättningar för ett dylikt förtroende finns, inte minst på

Förslag till skolstyrelselag m. m.

grund av utskottets i olika avseenden förnuftiga och resonabla skrivning. Här vill jag omvitna, att särskilt utskottets värderade ordförande gjort goda insatser. Jag har i ett par avseenden exemplifierat utskottets sätt att finna modifierande skrivningar och vill i detta sammanhang anföra ytterligare ett exempel eftersom det gäller en sak, som mycket diskuterats ute bland allmänheten.

Propositionen har mycket bestämt uttalat sig för att länskolnämnderna skall förläggas till residensstäderna. Utredningen ställde sig mera öppen att diskutera skäl och motskäl för en dylik ståndpunkt. Utskottet säger sig visserligen i princip dela propositionens uppfattning men fortsätter: »Icke minst samarbetet med övriga länsorgan torde påkalla, att nämnden erhåller en dylik placering. Emellertid kan andra synpunkter — främst kommunikations- och näringsgeografiska förhållanden — i vissa fall anföras för en annan förläggning inom länet. Utskottet vill i detta sammanhang endast framhålla, att Kungl. Maj:t bör äga rätt att då det i visst fall kan vara lämpligt besluta annan placering av nämnden än i residensstaden.» Jag tror, att det faktum, att denna formulering kommit in i utskottsutlåtandet, i kända fall kan bli till åtnåd.

Avslutningsvis vill jag, herr talman, endast säga, att man nu får hoppas, att Kungl. Maj:t under denna lags tillämpning mödar sig om att ta hänsyn till och visa prov på förståelse för föreliggande behov av lokala avvikelser. Kommunerna är inte i första hand trakterade av att bli påmint om, vad klockan i lagens mening är slagen, utan de önskar framför allt, att klockan skall gå rätt i de enklare lokala sammanhangen. Om departementschefen och tjänstemännen i de centrala verken vinnlägger sig om en dylik inställning till de problem, som här kommer att möta, kan väl allt rucka till sig och gå väl. Vi har som vanligt att fästa vårt hopp vid det gamla ordet, att visserligen allt inte blir så bra som man hoppas, men allt inte heller så dåligt som vi fruktar.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara i två korta avsnitt som jag ämnar beröra herr Arrhéns inlägg.

Herr Arrhén nämnde något om den nya metod som tillämpats vad gäller denna proposition, nämligen att allmänheten fick kännedom om den några månader före höstriksdagens början. Vi har diskuterat den sidan av saken här i kammaren så utförligt, så att det inte är mycket att tillägga. Jag vill bara säga att jag skulle önska att vi kunde få den metoden tillämpad även när det gäller andra propositioner, så att vi i god tid finge kännedom om de propositioner som Kungl. Maj:t ämnar förelägga riksdagen för behandling. Det måste väl ändå, såvitt jag förstår, vara en demokratisk åtgärd.

Sedan nämnde herr Arrhén något om indragningen av tjänster i skolöverstyrelsen. Jag vill då än en gång erinra om att vi för några år sedan hade en stor utredning om skolöverstyrelsens organisation. Utredningsmännen, bland vilka ingick nuvarande ecklesiastikministern, framlade ett omfattande förslag om en stor utökning av antalet tjänster i skolöverstyrelsen. Herr Arrhén vet mycket väl, att vi i statsutskottets andra avdelning varje år haft att behandla framställningar härom och att skolöverstyrelsen inte på långt när har fått de tjänster som den begärt. En del ärenden kommer visserligen nu att överföras från skolöverstyrelsen, men om man tar hänsyn till den knapphet på personal, som skolöverstyrelsen har, så är det väl ganska mänskligt om styrelsen inte vill skicka ifrån sig en del av de tjänstemän som den i många år har fått strida för att få. Det vore helt enkelt inte riktigt att göra det.

Herr ARRHÉN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast än en gång vända mig mot herr Näsström, då han sade, att det skulle vara av värde att få den praxis, som har inletts genom utskottets av Kungl. Maj:ts proposition

Förslag till skolstyrelselag m. m.

nr 182 redan i juni, fixerad såsom något normalt i vårt konstitutionella liv. Jag upprepar, vad jag sagt redan tidigare: det skulle öppna oanade perspektiv. Det bleve en konstitutionell ordning, som endast kan utgöra inledningen till oordning, ja, till kaos. Det har ingenting att göra med en organiserad och förnuftigt arbetande demokrati.

Vad sedan gäller tjänstemännen i skolöverstyrelsen och länskolnämnderna, var avsikten med mitt uttalande på den punkten endast att meddela en saklig upplysning. Resultatet av det hela blir, att vi får en ny härskara tjänstemän, som kommer att öka de hundratusentals tjänstemän, som vi redan har. Jag kan, herr talman, inte underlåta att i detta sammanhang erinra om Frans G. Bengtssons reflexion, att det är väldigt underligt, att vi, som är ett så snällt och laglydigt folk, skall behöva 700 000 tjänstemän för att styra oss och hålla reda på oss. Nu blir det en ytterligare påspädning, och många kanske kommer att med en suck tycka, att det blir litet för mycket av det goda!

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har om möjligt ännu mindre anledning än herr Arrhén att försvara tjänstemännen, men jag tycker inte att det är riktigt att göra en sådan framställning som han gjorde. Han säger att vi har 700 000 tjänstemän, som skall hålla reda på oss. En sådan klyscha kan man ju slänga ur sig. Jag tycker emellertid inte att man bör göra det, om man inte samtidigt vill ge exempel på i vilka ämbetsverk vi har för många ämbetsmän och peka på det, så att riksdagen kan ta ställning därtill. Annars måste jag betrakta det som ett allmänt talesätt utan värde.

Herr ARRHÉN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan bara svara, att det parti, som herr Näsström representerar, har allmänna sympatier för ett styrelseskick, som arbetar med det byråkratiska inslaget som en integrerande

del. Detta styrelsesystem har genom att tjänst lagts till tjänst utvecklats på ett mekaniskt sätt mot allt större fulländning, enligt herrarnas sätt att se. Och det styrelseskicket *kallar* ni demokratiskt. Det är under denna utvecklingsgång, som vi å vår sida försöker att räd- da det demokratiska innehållet i vårt samhällsliv. Denna motsättning har speglats också i dagens debatt.

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Den skoldebatt, som pågått här sedan klockan tio i morse och som ännu fortgår med oförminskad styrka, har en sak gemensam med de flesta övriga skoldebatter i denna kammare, nämligen att intet argument riskerar att bli överhoppat, inget tillfälle till kort genmäle att bli försummat. Vid det stadium av debatten, som vi nu hunnit till, hoppas jag att kammarens ledamöter överser med att jag endast gör en ganska kort deklaration beträffande det väsentligaste som sagts i denna debatt.

Det väsentliga är enligt min mening, att här har riktats mycket kraftiga angrepp mot propositionen, utskottsbetänkandet och delvis även mot utredningen från herrar Berghs och Ohlons sida. Vi är ju vana vid att se herr Ohlon agera som en mycket framgångsrik general för folkpartiet i denna kammare och med en skicklighet, som gör att jag för min del skulle tillstyrka hur många generalsstjärnor, som sakkunskapen i statsutskottets första avdelning är villig att tilldela honom. Men när jag hört debatten i kammaren och dessförinnan deltagit i voteringen i utskottet, måste jag säga att herr Ohlon i denna fråga inte uppträder som general, utan mera som en partisan- krigare. Det intrycket förstärkes, när jag hörde herr Ohlon säga att han kände sig stå inför en otuktad urskog av dimmiga projekt.

Herr Bergh har mycket riktigt sagt, att vad som här kräves är en avvägning mellan de nackdelar det kan ha med sig att inte ha lärartillsättningsfrågan klar, att inte ha stadgorna i ordning, och de nackdelar som det kan ha med

Förslag till skolstyrelselag m. m.

sig att inte nu ta denna skolreform. Jag vill i detta sammanhang säga, att det är inte alls så som herr Arrhén tror, att majoriteten i utskottet känt sig förpliktad att ta någonting, som den är kommanderad att ta. För min egen del känner jag det på det sättet att de argument, som talar för att nu göra reformen, är så starka, att jag har funnit dem överväga de av herr Bergh anförda skälen. Det behövs en gemensam skolstyrelse i de svenska kommunerna. Det har länge inom kommunerna funnits trängande behov av samordning i fråga om skolbyggnader, samt skolsociala och pedagogiska anordningar. Jag vill erinra kammararens ledamöter om att de behoven i de större kommunerna varit så starka, att där har arbetat sig fram provisoriska organ, skolberedningar och annat, vilka på grund av det sätt, på vilket de tillkommit, icke kan fylla sina uppgifter med samma effektivitet som en gemensam skolstyrelse kan göra.

Jag vill därför bestämt hävda, att det behövs gemensamma skolstyrelser i kommunerna och att de bör tillsättas nu. Jag tror också att den regionala ledning, som nu föreslås för skolväsendet i länen, är så beskaffad att den fyller en mycket stor uppgift och kommer att kunna effektivt lösa sina uppgifter.

Jag är därför för min del beredd att ta det ansvar, som är förenat med att votera för detta förslag. Jag vill till yttermera visso säga, att jag är glad över att kunna göra det och glad över att kunna säga, att herr Näsström och hans utredning har heder av det förslag som är framlagt, tvärtemot vad som av en del talare tidigare sagts här i dag.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Det må ursäktas att en lekman uppträder i denna debatt, men även en lekman kan ju ha vissa funderingar rörande en reform sådan som denna.

Den reform, som riksdagen nu står i begrepp att genomföra, har länge varit väntad av skoldistriktet, kanske framför allt av skoldistriktet på de mindre

orterna. Man har där många gånger frågat sig, om det är nödvändigt med den hittillsvarande uppsplattningen med en styrelse för varje skolform i kommunen, alltså en styrelse för den obligatoriska skolan, en styrelse för realskolan, en styrelse för yrkesskolan o. s. v. och detta även i en relativt liten landsortskommun. Man kan därför med mycket stor tillfredsställelse hälsa förslaget till ny skolstyrelselag välkommet. Jag tror också att denna tillfredsställelse är ganska allmän ute i skoldistriktet. Det måste väl ändå vara på det sättet att en enda, enhetlig skolstyrelse inom varje skoldistrikt, som är ansvarig för skoldistriktets hela skolväsen, på ett betydligt bättre sätt kan planera utnyttjandet av de resurser som finns inom varje kommun. Dit hör bl. a. ett mera ändamålsenligt sätt att utnyttja både lokaler och de personella resurserna. Jag vågar gå så långt att jag påstår, att detta kommer att få en viss ekonomisk betydelse för skoldistriktet, framför allt för de små distrikten, och att dessa således kan komma att göra en ekonomisk besparing.

Det har från visst håll sagts att yrkesutbildningen i kommunerna skulle komma i ett sämre läge genom det nu föreliggande förslaget till ny skolstyrelselag. Jag är emellertid fullt och fast övertygad om att så ej blir fallet, tvärtom. Denna min uppfattning grundar jag på det kända förhållandet, att i de flesta skoldistriktet sitter de för skolfrågorna mest intresserade och ivriga personerna inom kommunerna i styrelsen för den obligatoriska skolan, alltså folkskolestyrelsen. När nu dessa personer får ett mera direkt ansvar även för den rena yrkesutbildningen, måste ju detta ändå föra med sig att den praktiska utbildningen får en knuff framåt. Det är min bestämda uppfattning. Jag tror att detta kommer att få en ganska stor betydelse framför allt på landsbygden och i de mindre skoldistriktet, där yrkesutbildningen på många håll förut har varit eftersatt.

En fråga, som också vållat en viss irritation ute i skoldistriktet, är den s. k.

tillsynsläraryrågan. Enligt propositionen och utskottets förslag blir ju denna institution nu obligatorisk. Det har rätt en viss tveksamhet om begreppet »skolenhet», men med den skrivning, som utskottet här har använt, tror jag inte det skall behöva vålla någon större tveksamhet ute i skoldistriktet vad som menas med skolenhet. Herr Ohlon talade i sitt anförande om att vi genom denna reform skulle få en hel stab av tillsynslärare. Detta med tillsynslärare är emellertid ingenting nytt, sådana har funnits i alla tider ute i skoldistriktet. Jag tror i motsats till herr Ohlon att deras antal efter genomförandet av den nya skolstyrelselagen kommer att bli mindre, eftersom tillsynslärare blir obligatoriska endast där det finns tre läraravdelningar.

Den största betydelsen tror jag emellertid att den nya skolstyrelselagen får på det regionala planet. Såsom ni alla känner till, har vi ju förut haft två sidordnade instanser, nämligen länsstyrelsen och domkapitlet. Det har många gånger varit på det sättet att en skolstyrelse inte har vetat till vilken av dessa instanser den skulle vända sig exempelvis vid ett överklagande. Sådana frågor har väl retts upp av länsstyrelsen, men jag tror ändå att det är mycket värdefullt att det inrättas sådana länskolnämnder som här föreslagits. Det kan nämligen, såsom jag nyss sade, inte ha varit rationellt att man haft med både länsstyrelse och domkapitel att göra, när en viktig fråga skulle avgöras. Länskolnämndernas tillkomst måste därför hälsas med stor tillfredsställelse, och jag tror också att alla skolstyrelser kommer att göra detta. Att domkapitlet nu avkopplas från skolstyrelserna måste också hälsas med tillfredsställelse. Det är bara det felet att denna reform borde ha kommit samtidigt med att den borgerliga kommunen övertog skolfrågorna från församlingarna.

Till utskottets utlåtande har fogats en reservation när det gäller sammansättningen av länskolnämnderna. Man har här från reservanternas sida velat få en länskolnämnd, som skulle bestå av åtta

Förslag till skolstyrelselag m. m.

ledamöter. Därmed menar man, att de rent pedagogiska facksynpunkterna skulle kunna tillgodoses på ett bättre sätt. Men jag har mycket svårt att förstå denna reservation, som går ut på att skolöverstyrelsen skulle utse två ledamöter i länskolnämnden. Jag tror inte, att det har förelegat några särdeles starka skäl för att avge denna reservation, eftersom reservanternas faktiskt här är inne på samma linje som utskottet. På s. 122 säger nämligen utskottet följande: »Den av skolöverstyrelsen utsedde ledamoten bör således ha sakkunskap om och erfarenhet av den obligatoriska undervisningen respektive läroverken, allteftersom skolinspektören närmast företräder det andra området. Utskottet vill i detta sammanhang understryka, att de av de båda överstyrelserna utsedda ledamöterna icke får uppfattas som någon partsrepresentation i den meningen, att de under länskolnämnden sorterande lärarkategorierna skall ha företräde i denna.» Här säger reservanternas ungefär ordagrant detsamma: »Utskottet anser det dessutom betydelsefullt, att de av skolöverstyrelsen utsedda ledamöterna icke uppfattas som någon partsrepresentation i den meningen, att alla under länskolnämnden sorterande lärarkategorier skall ha företräde i nämnden. Tillsättningen bör ske med utgångspunkt från att bland nämndens ledamöter bör finnas pedagogisk kunskap inom såvitt möjligt hela det område av vårt skolväsen, som sorterar under nämnden, oavsett vilken lärarkategori vederbörande ledamot fackligt representerar.»

Jag kan inte finna, att det är någon väsentlig skillnad på detta utskottsutlåtande och reservanternas förslag. Dessa bägge uppfattningar står ju så pass nära varandra, att man tycker, att en reservation på den punkten är onödig.

Herr talman! Jag ber alltså att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets förslag i samtliga punkter.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Efter ett mångårigt samarbete med herr Ohlon, också i 1950 års

Förslag till skolstyrelselag m. m.

skolstykott, är jag benägen att fästa mycket stort avseende vid hans synpunkter på de pedagogiska problemen, och jag har i allmänhet kunnat ansluta mig till hans tankegångar. Det var därför naturligt, att jag på förhand var benägen att ansluta mig till hans kritik av den föreliggande propositionen. Under arbetet i utskottet har jag emellertid blivit övertygad om att den avböjande hållning han i detta fall intar knappast är ur samhällets synpunkt ändamålsenlig. Det har varit intressant att här höra ett uttryckligt medgivande från både herr Bergh och herr Ohlon, som går på avslagslinjen, att det är önskvärt med en samordning både på det lokala och på det regionala planet. Det finns sålunda ingen principiell skillnad mellan huvudreservanterna och utskottet i detta hänseende. Huvudreservanterna har emellertid avböjt ett beslut nu, därför att detaljerna i propositionen och i utskottets utlåtande enligt deras mening icke är tillräckligt klarlagda.

Jag skulle vilja säga att detta är riktigt, men eftersom den skolstyrelselag, som vi här är beredda att godta, egentligen icke är någonting mera än ett i lag formulerat principuttalande och eftersom statsrådet här förklarat, att de detaljerade stadgor, som är erforderliga på detta område, kommer att underställas nästa års riksdag, så innebär ett beslut i dag icke att vi binder oss i något annat hänseende än att vi principiellt ansluter oss till tankegången på en samordning av styrelsen av skolorna på det lokala och det regionala planet. Debatten mellan oss om hur detta arbete på det lokala planet skall utformas kommer lämpligen vid den tidpunkt, då ecklesiastikministern framlägger förslag om detaljerade stadgor, och då blir det nog tillfälle för oss att ge uttryck åt våra meningar om denna skolstyrelseverksamhet både på det lokala och det regionala planet.

Genom den allmänna formuleringen av skolstyrelselagen och genom att lagen i 5 och 6 §§ ger oss möjlighet både att ur den gemensamma styrelsen plocka ut vilken skolform vi vill och att i denna

lokala skolstyrelse också plocka in en skola, som inte i lagen förutsättes ligga inom denna, har vi ju en så fullständig rörelsefrihet, att jag inte vet på vilken punkt vi skulle kunna råka ut för malören att här träffa ett beslut som skulle otillbörligt binda oss för framtiden

Det är, herr talman, de allmänna utgångspunkter, från vilka jag kan ansluta mig till att vi redan nu fattar ett beslut om denna skolstyrelselag. Herr Elm-gren har i sitt anförande angivit de fördelar ur organisatorisk synpunkt, som är förknippade med att kommunerna landet över nu får meddelande om att detta är riksdagens mening, och det är detta plus, som ger oss anledning att fatta ett beslut nu.

Jag har emellertid, herr talman, begärt ordet mindre för att säga detta än för att något beröra den reservation, som jag har anslutit mig till och som gäller läns skolnämndens sammansättning.

Utredningen föreslog för sin del, att det i nämnden skulle finnas två ledamöter för den del av skolväsendet, som skolöverstyrelsen företräder. Enligt utskottets förslag, som på denna punkt samlat en övervägande majoritet, skall skolinspektören flyttas ut ur nämnden. Inom nämnden blir således hela det breda skolväsende, som börjar med småskolan och slutar med gymnasiet, företrätt av en enda person, som skall möta inte mindre än fem lekmanrepresentanter, ty jag måste ju säga att även juristen är lekman i skolfrågor och därför inte i detta hänseende kan räknas till experterna. Det blir således en mycket krävande uppgift för en enda man att vid beslut inom nämnden företräda hela detta skolväsende.

Nu säger utskottet att skolinspektören, som inte tillhör nämnden, i själva verket vikarierar när det gäller en del av dess skolväsende och att skolöverstyrelsen skall se till att den, som blir ledamot i nämnden, skall företräda den andra delen av det allmänna skolväsendet. Men då frågar jag mig: Är det alldeles riktigt tänkt? Det ligger ju i skolinspektörens väsen — eftersom han skall ge förslag över hela fältet — att han inte

såsom specialrepresentant kan företräda en del av detta skolväsende. Han måste beflita sig om att vara företrädare för skolväsendet i sin helhet. Om han vid sin sida i nämnden skall få specialister med kunskaper om den obligatoriska skolan och den högre frivilliga skolan, är det önskvärt att det inom nämnden finns speciella företrädare för dessa skolformer.

Utöver denna rent sakliga synpunkt är det ett annat mycket starkt skäl som talar för att vi skall försöka få två representanter för den allmänbildande skolan, som termen lyder, inom nämnden. Vi vet ju — jag skall inte här försöka gå in på orsakssammanhanget — att det inom svenskt skolväsende har skapats en ur skolans synpunkt beklaglig motsättning mellan företrädarna för den obligatoriska skolan och de högre läroanstalterna. I någon mån har dessa motsättningar utjämnats. De har utjämnats inom herr Näsströms kommitté, vilket i och för sig är ett belägg för det ändamålsenliga med samverkan. Men det återstår mycket att göra, innan denna genomgående samverkan har skapats inom den svenska skolan. Och kan man tänka sig en gynnsammare psykologisk utgångspunkt för en sådan fortsatt samverkan än om skolöverstyrelsen får tillfälle att i denna länsskolnämnd utse en representant, som uttryckligen företräder den lägre skolan, och en annan representant som företräder den högre? Med den allmänna tro jag har på samverkan och min erfarenhet om möjligheten att samsamsvetsa element som har helt olika utgångspunkter, när de väl får komma till tals med varandra, hyser jag mycket goda förhoppningar om att en sådan organisatorisk detalj, som föreslås i reservationen, skall innebära ett verkligt plus i det kommande skolarbetet. Det är därför i hög grad önskvärt att man får en anordning, som möjliggör val från skolöverstyrelsens sida av två representanter. Detta kräver i sin ordning en utvidgning av antalet ledamöter i nämnden till åtta. Såsom här redan framhållits, är det ju ingen nackdel att en nämnd någon gång får ett jämnt antal ledamöter; ingen

Förslag till skolstyrelselag m. m.

av oss har dock funnit någon nackdel i att våra riksdagsutskott utan undantag har ett jämnt antal ledamöter.

Nu har herr Näsström sagt, när vi resonerat om denna anordning i utskottet, att den är ogynnsam, därför att den — det är, såvitt jag förstår, inte något starkt argument — kommer att vid jämförelse med skolstyrelseutredningens förslag medföra att vid länsskolnämndens sammanträden ytterligare en pedagogisk expert blir närvarande, visserligen utan rösträtt. Men jag frågar kammaren: Är verkligen den nackdelen — om det nu är en sådan — så stor att man för att förebygga den bör avstå från den betydande fördel, som ligger i att den högre och den lägre skolans män på länsplanet får mötas i enig samverkan vid utformningen av skolväsendet?

Herr talman! Då jag vid mitt övervägande av fördelar och nackdelar på denna punkt kommit till att mycket bestämda skäl talar för den anordning, som är föreslagen i utskottsreservationen, ber jag att i likhet med herr Sunne få tillstyrka denna reservation

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Det är visserligen riktigt vad herr Englund säger om denna problemställning, men han har inte redovisat den helt. Vill man få bilden fullständig, skall man erinra sig att vi kommer att i de flesta länsskolnämnderna få inte bara en inspektör, utan upp till fyra. Länsskolinspektören blir inte ständigt föredragande, utan de övriga inspektörerna kan delta och skall vara föredragande när det gäller deras avsnitt. Med juristen blir det fem lekmän i nämnden, men i de stora länen kan det tänkas att sex lärare blir med. Därför ligger det inte fullt så illa till som herr Englund här har talat om.

Nu tror jag för min del, herr talman, att detta inte kommer att ha någon nämnvärd betydelse. Jag är övertygad om att framför allt nämndens ordförande, blir tvungen att iakttaga en opartisk inställning till de olika problemen och att just han kommer att bli den som får

Förslag till skolstyrelselag m. m.

söka utjämna de eventuella motsättning-
ar som kan uppstå.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Det argument, som herr Näsström anförde i utskottet, var, att vid sammanträdena skulle komma att närvara ytterligare en pedagog utöver det antal pedagoger som majoritetens förslag innefattar. Att dessa pedagoger finns med — de flesta av dem utan rösträtt — besvävar herr Näsström. Redan det förhållandet, att de finns och har möjligheten att framföra argument, som till äventyrs kan påverka dem som deltar i omröstningen, är för herr Näsström en tillräcklig anledning att icke förvärva de fördelar, som är förknippade med att den högre och den lägre skolans representanter får mötas på länsplanet och där samverka till gemensamt bästa för hela skolväsendet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle avslås; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i det av sammansatta konstitutions- och statsutskottet i utlåtande nr 1 framställda förslaget till skolstyrelselag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans upp-

fattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 109;

Nej — 21.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

2—4 §§ samt 5 § 1 mom. första stycket
Godkändes.

5 § 1 mom. andra stycket

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med II. A. 1) a) betecknade reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av det nu ifrågasvarande stycket samt vidare därpå att nämnda stycke skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herr Ragnar Bergh därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

5 § 2 mom.

Godkändes.

6 § första stycket

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med II. A. 1) b) betecknade reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som

därunder framkommit, gjordes propositioner, först på godkännande av det under behandling varande stycket samt vidare på styckets godkännande med den lydelse, som förordats i herr Ragnar Berghs därom anförda reservation; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Aterstående deler av ifrågavarande lagförslag

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A

Förklarades besvarad genom kammarens beslut beträffande lagförslaget.

Punkterna A 2 och A 3

Godkändes.

Punkten A 4

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med II. A. 2) betecknade reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Ragnar Bergh och Nilsson i Göingegården beträffande nämnda punkt anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten A 5

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall den med II. A. 3) betecknade reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Förslag till skolstyrelselag m. m.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Wahlund m. fl. beträffande nämnda punkt anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Bergh, Ragnar, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta konstitutions- och statsutskottet hemställt i utlåtande nr 1 punkten A 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Wahlund m. fl. beträffande nämnda punkt anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Bergh, Ragnar, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 26.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten A 6

Utskottets hemställan bifölls.

Förslag till skolstyrelselag m. m.

Punkten B 1

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med II. B betecknade reservationen.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Ragnar Bergh vid utlåtandet avgivna, med II B betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna B 2—B 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten C 1

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den under II. C 1) avgivna reservationen.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen under II. C 2).

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats särskilda propositioner komme att framställas dels rörande utskottets i motiveringen gjorda uttalanden angående handläggningen av disciplinärenden, dels rörande utskottets uttalanden i fråga om sammansättningen av länskolnämnderna, dels ock rörande utskottets i den under behandling varande punkten gjorda hem-

ställan, i vad den ej blivit besvarad genom kammarens beslut i fråga om nyssnämnda delar av motiveringen.

Beträffande utskottets uttalanden angående handläggningen av disciplinärenden, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att desamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den ändrade avfattning av nämnda uttalanden, som förordats i den av herrar Ragnar Bergh och Widén därom anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande motiveringen i sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1 godkänner utskottets å s. 120 i det tryckta utlåtandet gjorda uttalanden rörande handläggningen av disciplinärenden, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den ändrade avfattning av nämnda uttalanden, som förordats i den av herrar Ragnar Bergh och Widén därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 31.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av utskottets uttalanden rörande sammansättningen av länskolnämnderna samt vidare på godkännande av den ändrade avfattning av nämnda uttalanden, som förordats i de av herrar Ragnar Bergh och Widén samt herr Englund m. fl. därom avgivna reservationerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av utskottets uttalanden i förevarande del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande motiveringen i sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1 godkänner utskottets å s. 121—123 i det tryckta utlåtandet gjorda uttalanden rörande sammansättningen av länskolnämnderna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den ändrade avfattning av nämnda uttalanden, som förordats i de av herrar Ragnar Bergh och Widén samt herr Englund m. fl. därom avgivna reservationerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 44.

Förslag till skolstyrelselag m. m.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets i punkten C 1 gjorda hemställan, i vad den ej besvarats genom kammarens nu fattade beslut i fråga om motiveringen.

Punkterna C 2—C 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård;

nr 404, i anledning av väckta motioner om användande av marinens egna varv vid utförande av planerade nybyggen för marinens räkning samt om utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona;

nr 405, i anledning av väckta motioner om utredning rörande organisationen av akademisk forskning och undervisning i ämnet internationell politik;

nr 406, i anledning av väckta motioner om skolkuratorsverksamheten m. m.;

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1956/57 till utökning av nykterhetsvårdens anstaltsorganisation;

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1957 m. m., i vad propositionen avser överskridande av den i avlöningsstaten för kontrollstyrelsen upptagna anslagsposten till Avlöningar till icke-ordinarie personal;

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss ändring i avtalet mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden;

nr 410, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Bidrag till företagareföreningar m. fl. och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl.;

nr 411, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i dyrortssystemet;

nr 412, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57; och

nr 413, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 415, i anledning av väckta motioner angående viss ändrad tillämpning av 18 § lagen om allmän sjukförsäkring;

nr 416, i anledning av väckt motion om viss ändring av 18 § sjukförsäkringslagen;

nr 417, i anledning av väckta motioner angående översyn av lagstiftningen om allmän sjukförsäkring;

nr 418, i anledning av väckta motioner om införande av en obligatorisk dödsfallsförsäkring; och

nr 423, i anledning av väckt motion angående rätt till sjukkasseersättning åt alkoholister som genomgår av läkare ordinerad behandling.

Anmälades sammansatta konstitutions- och statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 420, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skolstyrelselag m. m. även som i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 1 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1956.

Förslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr TALMANNEN yttrade:

När vi nu står inför avslutningen av årets höstsession, tror jag vi kan konstatera, att året varit ganska arbetsamt ur riksdagssynpunkt. Särskilt under våren var ju ärendenas antal stort. Måhända inverkade septembervalet på denna massproduktion av olika ärenden. En sak minns vi emellertid från vårriksdagen, och det är den osedvanliga anhopningen av ärenden mot sessionens slut, som var besvärande och betungande för oss som har vårt arbete här i riksdagen och som också föranledde mycken kritik utifrån mot riksdagens arbetsformer. Personligen är jag övertygad om att vi utan några ändringar i regler och gällande författningar kan åstadkomma en bättre ordning i detta avseende. Det ankommer på talmanskonferens och utskottspresidier i första hand och på utskottsledamöterna i övrigt att åstadkomma ändringen. Detta kan ske utan någon ändring av regler och föreskrifter under förutsättning att vi, såsom i regel varit fallet under de sista åren, får vårt arbetsmaterial från regeringen inom rimlig tid.

Vi har i vissa frågor kunnat fatta — det gäller även stora frågor — eniga beslut. I andra frågor har meningarna brutit sig. Hårda hugg har skiftats i debatterna, men jag tror mig kunna konstatera att dessa hårda hugg och dessa meningsbrytningar icke stört det goda förhållandet kammarens ledamöter emellan. Kamratskapet har varit gott, och det betyder i det långa loppet mycket för trevnaden.

Vi kan nu bara hoppas — framtiden får där visa vad som är rätt — att de beslut, som riksdagen fattat, skall lända till båtnad för vårt land och vårt folk.

Vänder vi blicken utåt från vårt arbete här inom Sverige, fångas vår blick av den ungerska jättetragedien. Det ungerska folkets över alla gränser modiga frihetskamp, som kvävts i blod, har varit en sådan upplevelse, att den inrisats i våra minnen för evigt. En liten stat som vår kan inte göra mycket för att forma utvecklingen ute i världen. Vi har gjort vår röst hörd inom Förenta Nationerna i denna fråga, och vi kom-

mer säkert att göra det i fortsättningen. Vi har lämnat hjälp, och jag är övertygad om att alla i denna sal är eniga med mig om att vi i fortsättningen bör lämna all den hjälp vi mäktar till det ungerska folket.

Även i övrigt råder ute i världen en oro, vars konsekvenser gjort sig märkbara i vårt land, ännu allenast på bränsleförsörjningens område. Jag skall inte kommentera detta. Jag skall endast konstatera att vad som skett ger oss en maning att vara på vår vakt och att väl se om vårt hus.

Vänder jag blicken från dessa stora problem åter till arbetet i denna sal, har jag en plikt som jag gärna fullgör, och jag tror att kammarens ledamöter kommer att instämma med mig i vad jag säger. Jag vill rikta ett avskedstack till dem som lämnar kammaren vid utgången av innevarande år. Ni har under längre eller kortare tid, i mer eller mindre framskjuten position, gjort en insats i riksdagens arbete. Jag skall ingen nämna och ingen glömma. Jag skall inte försöka värdesätta dessa riksdagsmäns gärning, men jag tror att vi samtliga är övertygade om att de arbetat efter bästa förstånd och samvete och endast har haft *en* sak i ögonsikte: att motsvara det förtroende väljarna lämnat dem och att rösta för beslut som de tror leder till svenska folkets båtnad.

Jag tackar er till sist för det här året, för den välvilja ni har visat mig och för det överseende ni har haft med mitt sätt att leda förhandlingarna. Jag önskar er en god jul och ett gott nytt år.

Detta tal besvarades av herr SANDLER i följande ordalag.

Herr talman! Vad herr talmannen nyss uttalat beträffande det grymma överväldet mot Ungerns folk motsvarar säkert de känslor som allmänt omfattas i denna kammare.

Herr talmannen har också gett oss en tankeställare beträffande våra egna arbetsförhållanden här i riksdagen. Det gällde ett problem som för oss alla är

väl bekant och nu som alltid vårt vår begrundan. Jag vill liksom herr talmannen hoppas att det skall vara möjligt att komma till någon ordning på detta område utan författningsutredningens medverkan.

I de avskedsord, som har ägnats avgående kamrater, instämmer säkerligen kammaren i sin helhet.

Kammaren och dess ärade talman har nu haft *en* riksdags gemensamma erfarenheter, men en riksdag med vår- och höstsession, därtill den första i raden, kan ju kännas prövande lång för en nyvald talman. I det stycket har sannerligen ingenting förmärkts under riksdagens förlopp. Tidrymden är också tillräckligt lång för att kunna stadga ett omdöme i kammaren. Med den erfarenhet av varandra — herr talmannen och kammaren — som vi nu har vunnit, tror jag mig kunna säga att kammaren är med den erfarenheten väl tillfreds. Jag hoppas att kammaren har sig så förhållit, att den förblir uti herr talmannens välvilliga bevågenhet. Kammaren har fått en ledning av sina förhandlingar, som har varit — om jag får uttrycka det så — vänlig, intresserad, klar och säker.

Jag betygar därför kammarens respekt för det sätt, på vilket talmannen har lett dess förhandlingar. Den välgångsönskan för helgen, som herr talmannen gav oss, vill jag besvara med kammarens önskan om en god jul och ett gott nytt år för herr talmannen under den korta viloperiod som förestår.

Herr talmannen förklarade härefter 1956 års riksdags höstsession avslutad, under förutsättning att andra kammaren beträffande det på föredragningslistan uppförda ärendet fattade samma beslut som första kammaren.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 14.50.

In fidem

G. H. Berggren